Juan Goytisolo

Chanca

Colecția Meridiane

Juan Goytisolo

Chanca

Editura pentru Literatură Universală

Scurtă carte de călătorie, impresionantă prin caracterul ei de autentic document social, ca și prin puterea evocatoare a stilului.

Descrierea cartierului Chanca din orașul spaniol Almería și a locuitorilor lui, care trăiesc într-o mizerie de neimaginat, majoritatea într-un fel de hrube săpate în stîncă, dă prilej autorului să facă și o scurtă incursiune în trecut, evocînd printr-un procedeu artistic propriu, ce constă în suprapunerea planurilor și întrepătrunderea lor, anii războiului civil.

Lei 3,75

Coperta de *V. SOCOLIUC*

Juan Goytisolo
LA CHANCA
Librería española, Paris, 1962

Juan Goytisolo

Chanca

Traducere
și cuvînt înainte de
Olga Tudorică

Editura pentru Literatură U
București — 1965

CUVÎNT ÎNAINTE

REVIRIMENTUL în timpurile noastre a unui gen literar cultivat la începutul veacului — cărţile de călătorie — se datoreşte, în literatura spaniolă, lui Camilo José Cela ; la puţină vreme după publicarea „Călătoriei în Alcarría“ (Viaje en Alcarría) în 1948, apar operele similare ale lui Alfonso Grosso, Antonio Ferres, Armando López Salinas, José Espinas, José Augustin Goytisolo şi Juan Goytisolo, prozatori aparţinînd „noului val“ — „la nueva ola“ sau „la nueva oleada“ — cum i se spune generaţiei de la mijlocul secolului în care se încadrează scriitori tineri, aproape toţi născuţi după 1920.

Raportate la operele anterioare de aceeaşi factură, cărţile de călătorie ale scriitorilor „noului val“ ne apar insolite şi nonconformiste prin faptul că se referă nu la Castilia, ci mai ales la ţinuturile bîntuite de arşiţă şi de foamete, la Extremadura şi Andaluzia şi pentru că viziunea colorată, pitorească, statică a peisajului este substituită prin aceea cenuşie, deprimantă, dinamică, iscoditoare a unor locuri care sînt ne-

cunoscute turistului. Astfel, cărţile de călătorie capătă caracter de document social, în care, după cum declara Juan Goytisolo într-un interviu acordat unei reviste franceze cu privire la două din operele sale „Campos de Nijar" (Cîmpiile din Nijar) şi „La Chanca", „pot fi îmbrăţişate probleme economice, sociale, istorice fără a aluneca în sociologism".

Juan Goytisolo, cel mai tînăr scriitor al generaţiei de la mijlocul secolului, s-a născut la 5 ianuarie 1931, la Barcelona, într-o familie de origine basco-catalană. Primul pas în creaţia literară îl face o dată cu publicarea, în 1954, a romanului „Juego de manos" (Joc de mîini) scris pe cînd studia la Madrid; consacrarea i-o va aduce însă romanul „Duelo en el Paraiso" (Doliu la Paradis), 1955, roman premiat, considerat de critica literară spaniolă drept cea mai reuşită operă a lui Juan Goytisolo. Atît „Juego de manos", „Duelo en el Paraiso" cît şi următoarele romane, „Fiestas" (Sărbători) şi „El Circo" (Circul) din trilogia „La mañana efímera" (Dimineaţa trecătoare), fac parte din prima etapă a creaţiei lui Goytisolo — a adolescenţei, a dezorientării, a căutărilor înfrigurate. Cea de-a doua etapă este iniţiată prin „La Resaca" (Fluxul), al treilea roman al trilogiei amintite.

Spre deosebire de romanele de adolescenţă, inspirate de ambianţa studenţească, „La Resaca" ne poartă în suburbiile Barcelonei. Este o călătorie de proporţii reduse, care le anunţă pe cele mai lungi din „Campos de Níjar" şi „La Chanca"; autorul descoperă în oraşul său natal o lume necunoscută lui pînă atunci, venită din toate părţile Spaniei, dar mai cu seamă din sud. Dorinţa de a o cunoaşte, de a cunoaşte cauzele exodului a mii şi mii de spanioli din regiunile natale, dorinţa de a cunoaşte adevărul ignorat sau deformat de presă îi îndreaptă paşii spre Sud. Astfel iau fiinţă „Campos de Níjar" (1960) şi „La Chanca" (1962).

Spre deosebire de „Campos de Níjar", în care călătoria este cuprinsă între Níjar şi Sierra de Gata, în „La Chanca" ea se reduce la un singur punct: un cartier din oraşul Almería. Investigaţia circumscrisă unui perimetru mai restrîns şi făcută din diferite unghiuri descoperă perspective care ne fac să ne gîndim la „Diavolul Şchiop" al lui Luis Vélez de Guevara.

Cunoaşterea se realizează progresiv; întîi priveliştile care desfată privirea, Alcazaba cu grădinile ei de palisandri şi agave, peisaje golaşe care-ţi dau fiori, mase de calcar scăldate în lumină; apoi, Almería cu tîrgurile pline de pitoresc oriental, cu strada mare în care lustra-

giii își așteaptă clienții, cu bodegile și cafenelele înțesate de oameni la ceasurile de seară, cu ulițe mai ferite în care femeile sporovăiesc, pentru ca, în sfîrșit, să ajungă în Chanca. Aici, în căutarea lui Antonio Roa Cartaginezul — vărul lui Vitorino, care trăia la Paris numai pentru că în urmă cu aproape două decenii „pusese mîna pe armă și luptase ca să curme nedreptatea" — străbătînd un labirint de ulițe acoperite cu mormane de gunoi, descoperă oameni care trăiesc în vizuini „claie peste grămadă, fără paturi și saltele, împărțindu-și rogojinile și păturile cu oile și măgarii"; află că în Chanca nu există medici, lumină electrică și apă curgătoare. Impresia de degradare, de mizerie devine mai întunecată la comparația cu Almería de odinioară pe care José Goytisolo nu o face ca un „laudator temporis acti", cu intenția de exaltare a trecutului, asemenea poetului medieval pentru care „Cualquina tiempo posado era mejor". Confruntarea cu trecutul prezentă atît în paginile cărții cît și într-un capitol aparte — „Almería văzută de cîțiva călători în trecere prin Spania", prin exactitatea datelor culese din cărți ale unor geografi arabi ca Ahmed-al Adrisi, Abulfeda sau ale unor călători ca Jeronim Müntzer și Cazimir Delamarre etc. — întărește

caracterul de document social al operei, conferă autenticitate relatării.

Această valoare nu rezultă numai din date — Chanca este doar parțial un reportaj — ci și din acțiunea propriu-zisă care se desfășoară pe străzi, în bodegi, în casa lui Luis, cumnatul lui Antonio, închis de zece zile. Ospitalitatea specific spaniolă, care-i oferă străinului casa și-i încredințează gîndurile naive ale celor ce-o locuiesc îi dau lui Juan Goytisolo posibilitatea de a le cunoaște viața plină de tragism. Bunica, deschizîndu-și inima, îi povestește cum i-a trimis Președintelui Franței o scrisoare și fotografia familiei, mulțumindu-i că i-a dat de lucru fiului ei, Juan, la Grenoble. Deznodămîntul episodului este cutremurător.

„— Și fiul dumitale? Mai e în Grenoble?

— A murit.

— A murit?

Bunica se uită la mine liniștită. Abia dacă i s-a schimbat vocea.

— A explodat un cazan... Nimeni nu se-ncumeta să lucreze acolo."

Lirismul reținut al autorului, deznădejdea se fac simțite în context:

„Simt un junghi în piept — o durere răscolitoare, surdă.

— Unde? În Almería?

Nu-mi răspunde imediat.

— Nu, la Grenoble. Într-o zi am primit un pachet de la nevastă-sa cu toate lucruşoarele lui. Se luaseră numa de-o lună."

„La Chanca", ca de altfel toate operele generaţiei de la mijlocul secolului, este un document nu numai pentru Spania anilor noştri, ci şi pentru aceea a anilor 1936—1939.

Preocuparea manifestată de Juan Goytisolo în romanul „Fiestas" de a afla „relaţiile existente între războiul civil şi situaţia actuală a Spaniei" nu dispare nici în „La Chanca". Turiştii englezi, entuziasmaţi de pitorescul bordeielor săpate în lut, îi evocă autorului pe compatrioţii lor din timpul războiului civil, iar senzaţia apăsătoare de sufocare, de boală incurabilă, îl duce cu gîndul la cauza ei, căderea Republicii.

Rezistenţa îndelungată de la sfîrşitul lui '38 şi începutul lui '39, dramaticele zile de agonie a Republicii revin mereu, ca o obsesie, în amintirea celor care le-au trăit. Un gest — autorul îi oferă o ţigară „Gitane" — îi aminteşte lui Luciano de luptele crîncene din Barcelona, cînd acesta trăsese ultimul fum dintr-o ţigară asemănătoare; prezenţa fugitivă a unei bătrîne nebune care-şi pierduse amîndoi băieţii în război aminteşte de bombardamentele germanilor, iar emigrarea în masă a spaniolilor în Franţa

sau America de îmbarcarea în portul Alicante a ultimilor combatanţi ai Republicii.

Nu lipsesc nici referinţele la Spania peregrină. Experienţa dureroasă, departe de patrie, a lui Vitorio şi, din cînd în cînd, atunci cînd senzaţia de sufocare devine insuportabilă, a autorului însuşi, împărtăşită uneori în inflexiuni lirice reţinute, alteori în izbucniri patetice, dă naştere convingerii că „spaniolii, dezrădăcinaţi de ţară", se închistează pînă la caricatură şi că această închistare este rodul fricii instinctive de a „nu ne pierde cu totul. Trebuia să rezistăm unui adevărat asediu ceasuri, zile, luni, ani", convingere care-şi are rădăcinile dincolo de Unamuno, dincolo de generaţia de la '98, în urmă cu secole, în toţi cei care au trăit departe de Spania, în Gutierre de Cétina, Cristóbal de Castillejo şi, poate, şi mai înainte, în primul exilat spaniol, în Cid.

Impresia pe care o lasă cartea lui Goytisolo este de protest, dar şi de lipsă de lumină, lipsă de perspectivă, de dezorientare şi neputinţă: „lumea mi se părea fără putinţă de îndreptare... şi în descumpănirea mea aş fi dat orice să mă pot concentra ca să înţeleg raţiunea unei dureri atît de inutile, a atîtor ani pierduţi fără rost, îmi venea să înşfac manualul de geografie după care-am învăţat în liceu şi să rad cu cuţitul

fraza «Almería este o provincie spaniolă». Almería nu este o provincie spaniolă. Almería este o posesiune spaniolă sub ocupația militară a Gărzii civile.“

Desperarea și neputința lui Goytisolo sînt lesne de înțeles atunci cînd aflăm că Chanca este un exemplu între o mie ale aceleiași tragice, copleșitoare realități. Delirantul dialog final, între vis și realitate, nu mai este un dialog între Juan Goytisolo și Vitorino, ci un dialog deznădăjduit între Goytisolo și umanitate.

„— Vitorino, am spus. Mă auzi ?

— Da, mi-a răspuns.

— Almería nu mai are soare. Almería nu mai are aer.

— Da.

— Sînt deznădăjduit, Vitorino.

— Da.

— Nu mai vreau s-o văd niciodată... Să facem ceva să fie din nou aer.

— Da.

— Nu mai sînt copaci, înțelegi ? Nu mai sînt copaci.“

Există totuși o soluție de care, în momente de încredere, Goytisolo își aduce aminte : „Există o forță neexploatată în noi, poate o posibilitate de eroism. Luciano și Luis o descriseseră fără a o numi. Se numea solidaritate.“ La realizarea

acestei solidarități participă și Goytisolo. În Apendice („La Chanca“ cuprinde în această parte, pur documentară, capitolele : „Almería, văzută de cîțiva călători“, „Două mărturii despre Chanca“, „Documente“), într-unul din articolele oficiosului franchist „El Pueblo“ pe care autorul îl reproduce și în care Almería este prezentată ca un adevărat paradis, această participare este confirmată : „Ceea ce este rău în Chanca din Almería este literatura. Mult Goytisolo.“ Concludentă afirmație, care, departe de a fi o piatră aruncată în grădina scriitorului, subliniază caracterul veridic al operei lui, căci întreaga sa operă, pînă la cele mai recente romane „La isla“ (Insula, 1961) și „Fin de fiesta“ (Sfîrșit de sărbătoare, 1962) este „un encuentro con la realidad“ [1]. O întîlnire cu realitatea realizată prin înregistrarea aproape cinematografică a faptelor și prin respectarea în cele mai mici detalii a graiului local (sînt în roman pagini care ar putea servi ca texte dialectale andaluziene). Realitatea prezentată de Goytisolo, după cum observa criticul spaniol Eugenio Nora, se contopește întotdeauna cu poezia „într-un echilibru perfect“ care-i amintește pe

---

[1] „O întîlnire cu realitatea“ ; cuvintele aparțin autorului, care le folosește cu privire la romanul „Para vivir aquí“ (Ca să trăim aici).

scriitorii americani, bunăoară pe Faulkner şi Capote ; opera lui Goytisolo oscilează între „lirism şi obiectivitate impersonală“. Această caracteristică, prezentă şi în „La Chanca“ explică de ce critica literară spaniolă şi franceză îl consideră pe Goytisolo un romancier talentat ; într-adevăr ne aflăm în faţa unui scriitor cu o activitate deosebit de promiţătoare.

Olga Tudorică

CHANCA

1

NOI, SPANIOLII, îndurăm anevoie traiul departe de ţară. Pe cînd eram student, sînt cîţiva ani de atunci, doream din tot sufletul să trec Pirineii şi să colind prin Europa, fără să-mi pese de ceea ce se întîmpla în Peninsulă. Eram sătul pînă peste cap de ea şi tot ceea ce era spaniol mă irita. Eram convins că în altă parte aerul e mai pur. Voiam să uit toate lucrurile cu care mi se împuiaseră capul — cursurile, predicile, radioul, ziarele — şi Europa îmi apărea ca o cură de dezintoxicare în stare să mă redea mie însumi.

Nopţi de-a rîndul zămislisem planuri de evadare. Aveam douăzeci de ani şi mă simţeam străin în propria mea ţară. Pentru că mi se spusese că era cea mai frumoasă din lume, eram înclinat să cred că nu se afla alta mai hîdă pe pămînt. Nici o altă viaţă nu mi se părea mai fără rost decît cea pe care o duceam. Nu cumpăram ziare, nu asistam la cursuri, nu ascultam radio. Viaţa compatrioţilor mei se scurgea pe

lîngă a mea şi, în loc să scormonesc crusta şi să încerc a înţelege ceea ce se întîmplă, mă închideam în mine însumi ca într-o carapace.

Într-o bună zi mi-am văzut împlinită dorinţa şi încet, cu trudă, am început să-mi schimb părerile. O dată trecute primele luni de neastîmpăr, aducerile-aminte, cu tot ce lăsasem în urmă — glia, copilăria, prietenii — se furişară în nopţile mele la fel de chinuitoare ca planurile de fugă care mă asediaseră cu ani în urmă. Uitasem de cursuri, de predici, de radio şi de ziare. Depărtarea şi anii şterseseră tot ceea ce mă scosese din fire odinioară şi acum îmi reveneam încet, ca un convalescent după o boală îndelungată şi plictisitoare.

Dimineţile, cum mă trezeam, parcurgeam tulburat ziarul. Ochii se obişnuiseră să vadă de la prima privire şi, cînd citeam *Córdoba, Madrid, Barcelona, Asturias, Asturias,* inima prindea să-mi bată mai tare. În zilele în care ziarele nu spuneau nimic şi totul era tăcere sub un cer cenuşiu, o voce dădea totuşi tîrcoale amintirilor, vocea copilăriei şi a pămîntului, fulgurarea unei privelişti însorite, a unor oameni aprigi — imagini îndepărtate, aproape uitate, care mă urmăreau încă de mic.

Vocea avea un ecou ciudat în mine şi la auzul ei mi se părea că-mi retrăiam toată copilăria.

Nu mă mai simţeam străin, fără rădăcini. Cînd eram mic viaţa mi se scursese ca în acordurile unei melodii armonioase şi vioaie ; apoi, deodată, peste noapte, melodia se stinsese sugrumată de stridenţe, ca şi cum cineva ar fi zgîriat discul. Au fost ani de aşteptare, ani de căutare înfrigurată, de-a lungul cărora trăisem ca pe altă lume. Şi, deodată, cînd mă încerca deznădejdea, îmi suna iarăşi în urechi melodia cunoscută şi melodia era totuna cu glasul poporului meu, se contopea cu el şi-mi înapoia intactă copilăria pierdută şi căldura a treizeci de milioane de fraţi.

Melodia, glasul îmi treziră dorinţa de a călători. Europa nu mă mai interesa şi începui să cutreier satele Peninsulei. Voiam să cunosc viaţa „acelor milioane de oameni fără istorie" despre care ne vorbeşte Unamuno, „a acelor oameni care se scoală la îndemnul soarelui şi se îndreaptă spre ogoare ca să-şi continue umila şi tăcuta trudă zilnică".

Dar nu era posibil totdeauna şi deseori trebuia să mă mulţumesc cu fărîme. Uneori, cînd ieşeam să-mi dezmorţesc picioarele înainte de a mă apuca de lucru, îmi dădeam seama cu mîhnire că nimeni nu înţelegea franţuzeasca mea. Era încă un semn că mă înăbuşeam, dar nu

eram în stare să fac nimic. Îmi aduceam aminte atunci de accentul cumplit al atîtor și atîtor proscriși — cu atît mai cumplit cu cît emigraseră de mai mulți ani — și înțelegeam că, noi spaniolii, dezrădăcinați de țară, ne închistam pînă la caricatură și că această închistare era rodul fricii noastre instinctive de a nu ne pierde cu totul. Trebuia să rezistăm unui adevărat asediu — ceasuri, zile, luni, ani — cu toate acestea peroanele gărilor erau întesate, la fel ca și dormitoarele colective, și femei și bărbați tăcuți așteptau făcînd coadă în fața ghișeului birourilor de plasare.

Fusesem peste tot : la gara Austerlitz, la sosirea expresului de Port-Bou, cînd zeci de oameni cu fața pămîntie pîndesc cu priviri de muribund ivirea siluetei vreunui prieten, în mijlocul unei mulțimi nepăsătoare ; prin împrejurimile metroului Pompe, într-o duminică după amiază, cu pîlcurile lui de femei îmbrăcate în negru și de unde, apucînd pe aleile bine îngrijite din Bois de Boulogne dai într-o piață ca de sat valencian... Pretutindeni pe unde călătorisem, prin Franța, Belgia, Elveția și Germania, dădusem peste oameni care nu se deosebeau între ei : tinere femei de serviciu, zidari, mineri, plugari cu care zăboveam în fața unei

tejghele de zinc sau la o masă sărăcăcioasă ca să punem țara la cale. Toți apucaseră drumul pribegiei căutînd de lucru, dar nici unul nu se putea obișnui cu ideea de a-și duce viața departe de Spania. Și vorbeam mereu despre aceleași lucruri, și după ce visam și huleam ne despărțeam nemulțumiți, cu dorința de a ne întoarce nevătămată.

Așa am legat prietenii vremelnice și ușor de înlocuit cu compatrioți amărîți care-mi vorbeau despre Villalba și Huéscar, Ocaña și Sanlúcar ; prietenii făurite la căldura vinului (sau a unei halbe de bere proastă) ; și totdeauna se afla acolo vreo femeie care-și alăpta pruncul, vreo bunicuță cu fața zbîrcită ca pielița fructelor uscate, vreun bărbat îmbătrînit înainte de vreme care, după ce se zbătuse zadarnic pentru pîinea familiei, luptase mai departe fie și *numai pentru speranță,* și speranța își bătuse joc de el.

Într-una din aceste întîlniri — îmi aduc aminte că era o zi posomorîtă și că o bură de ploaie stropise puțin strada — aduserăm vorba despre Almería ; vreme îndelungată tovarășul meu și cu mine, față în față la o masă acoperită cu o mușama pe care erau îngrămădite sticle de vin, cîrnați, roșii și ardei, am vorbit despre oamenii și ținutul Almeríei. Almerianul

nu mai fusese pe acasă de la sfîrşitul războiului. Privindu-l cu luare-aminte îţi dădeai seama că fiecare zbîrcitură de pe faţa lui răspundea unei aşteptări chinuitoare, veşnic zădărnicite. Cu vremea truda lăsase urme, numai ochii îşi mai păstraseră nestinsă strălucirea. Nu mi s-a şters nici acum din minte fruntea aspră, atingerea prietenoasă, bărbătească a mîinii lui. Bufetul avea becuri de neon şi pe o oglindă era lipită o reclamă. După prima sticlă, Vitorino şi cu mine ne simţisem la adăpost şi singuri, ca în străfundurile unei catacombe.

Odinioară Vitorino vorbise despre foame, nedreptate, mizerie, de întreitul seceriş al morţii din ţinutul Almeríei. A fost şi el unul din cei care au pus mîna pe armă şi au luptat ca să curme nedreptatea. Acum trecuseră douăzeci de ani şi încetase să mai vorbească. Voia să ştie numai dacă mai înfloreau portocalii în Benahadux, dacă se mai pîrguiau strugurii în Canjáyar, dacă soarele ardea tot atît de tare ; i-am răspuns că da şi m-a privit cu ochii umezi. Şi, înfrăţiţi prin vin şi amintiri, ne-am pomenit vorbind despre pustietăţile şi steiurile din Tabernas, despre pămînturile albicioase din Gérgal, despre Uleila şi întinderile-i golaşe fără sfîrşit. „Am neamuri acolo, mi-a spus. Un văr

mai tînăr ca mine, pescar ; lumea-i spune Cartaginezul. Dacă treci prin Chanca, du-te şi fă-i o vizită din partea mea. Acum cîţiva ani nevastă-mea a primit nişte scrisori de la el. I-am răspuns, dar n-a mai dat nici un semn de viaţă de-atunci. Nu l-am mai văzut de cînd am fost nevoit să plec..."

I-am promis că voi face întocmai şi în dimineaţa următoare — era iarăşi o zi posomorîtă şi ziarele tăceau, tăceau mereu — scotocind prin buzunarele pantalonilor, am găsit cartea de vizită a omului : *Vitorino Roa Cabrera* şi o adresă scrisă cu slovă stîngace şi tremurătoare : *Antonio Roa Cartaginezul, Chanca.* Capul îmi era greu încă de vinul băut în ajun ; am pus cartea de vizită într-unul din sertarele biroului, între hîrtia de scrisori şi plicuri.

Au trecut cîteva luni ploioase, cu ziare care nu spuneau nimic, şi într-o bună zi în care nici portăreasa, nici băiatul de la bufet, nici femeia de la chioşc nu izbuteau să-mi înţeleagă franţuzeasca, gîndul mi s-a abătut iarăşi către Almería şi m-am surprins vorbind singur în mijlocul străzii. Ca şi tovarăşul meu — într-un răstimp mai scurt decît el — uitasem de foame, de nedreptate, de sărăcie şi revedeam doar soarele, întinderile sterpe, scînteierea luminii care

bate în pereţii caselor. Era un sentiment care mă copleşea ; nu-i puteam ţine piept. Înfrigurat, mi-am făcut valiza şi am plecat fără să le dau de veste prietenilor. Almería era o patimă veche. Mi-am adus aminte de cartea de vizită a prietenului şi, înainte de a ieşi din casă, am băgat-o în carneţelul de adrese, în buzunarul de sus al hainei.

2

CÎND AM AJUNS la Almería, nu trecuseră mai mult de şaptezeci şi două de ore. Cu o zi înainte, în Valencia, dis-de-dimineaţă, cerul fusese înnourat, şi în vreme ce trenul îşi urma fără grabă drumul spre Almería a căzut o bură de ploaie. Mi se făcea o primire tristă dar, socotind în minte kilometrii care mă mai despărţeau de Almería, inima prinse să-mi bată năvalnic la gîndul că noaptea aceea puteam să dorm un somn liniştit. Lăsasem în urmă priveliştile mohorîte ale nordului şi sudul aţîţător mă ţintuia la fereastră. Nu mai ştiu cîte ore a ţinut drumul. În spatele pîlcurilor de palmieri din Elche, cîrduri de nori adumbreau zarea ; păsările zburau la faţa pămîntului. Spre norocul meu, tocmai cînd începeam să deznădăjduiesc, cerul s-a înseninat şi, în apropiere de Murcia, soarele strălucea cu toată tăria deasupra norilor de apă şi a lanurilor galben-roşcate de grîu.

Oraşul era toropit ca de obicei şi lîngă staţia de autobuze am mîncat nişte peşte fără gust şi am băut vin de Jumilla cu buchet bun şi o cafea

prost fiartă. Apoi cursa, plină de n-aveai unde pune un ac, a pornit să străbată drumuri pe care le știam și le răsștiam — prin Alcantarilla, Totana, Lorca și Puerto Lumbreras. Galbenul murdar al văioagelor se îmbina cu verdele cîmpiilor, iar mai spre miazăzi lumina rumenea sprînceana de nori de deasupra munților. Șoseaua, dreaptă ca tăiată cu cuțitul, despărțea priveliștea în două. Printre palmierii și pinii de pe margine, călătorii puteau privi pătratele grădinilor și acareturile care se întindeau la poalele muntelui, dreptunghiulare și albe printre tufișurile de aluni. Nu mai era decît o lună pînă la seceriș și semănăturile timpurii dăduseră spic. După o oră, la apusul soarelui, pe cîmpie domnea o liniște deplină. Munții și dealurile se profilau în penumbră și cerul pălea, neted ca oglinda. Amurgul s-a ținut după noi pînă la Los Gallardos. Cînd s-a făcut întuneric de-a binelea am adormit. Între vis și trezie auzeam șușoteala monotonă a călătorilor și la fiecare oprire a mașinii, cînd urca sau cobora vreo femeie în doliu sau vreun țăran împovărat de coșuri și pachete în entuziasmul zgomotos al familiei, îmi pierea pentru cîteva clipe toropeala. Accentul dulce al almerienilor mă legăna ca un cîntec de leagăn. Luni de zile nu-mi mai sunase în urechi rîsul proaspăt al fetelor sau vocea gu-

turală, care te poartă cu gîndul la arabă, a bărbaților. Autobuzul mergea pe la poalele munților scăldați în lumina lunii din Tabernas și multe leghe jur împrejur singurele ființe eram noi. La răstimpuri cîte un călător se dădea jos în fața vreunui han ; atunci, la lumina firavă a opaițelor, zăream siluete de femei și copii.

Am adormit din nou și cînd m-am trezit ajunsesem la Almería. Pe stradă sufla un vînt cald. M-am urcat într-o birjă și am dat adresa hotelului. Nu era încă miezul nopții, dar în oraș nu se vedea țipenie de om — zăngănitul potcoavelor suna ritmic pe caldarîm. Vizitiul îmi ajută să-mi dau jos geamantanul și omul de serviciu mă conduse pînă în cameră. Dădea, așa cum o cerusem, spre promenadă — ramurile ficușilor atingeau proeminențele balconașului. Pentru prima oară după mult timp am dormit neîntors. În faptul zilei m-am sculat să închid fereastra, apoi m-am culcat din nou. Cînd m-am trezit, orologiul catedralei bătea ceasurile nouă.

Era una din zilele care-mi place mai mult — senină, luminoasă, uscată ; după ce m-am spălat și bărbierit, am coborît să iau o cafea. Almería nu se schimbase și mă simțeam ca acasă. Terasele de pe promenadă erau pline de oameni fără griji ; polițiștii, îmbrăcați în uniforme de dril, cu căști coloniale pe cap, su-

pravegheau circulaţia. Mulţimea trecea pe trotuare pîlcuri-pîlcuri : bărbaţi uscăţivi şi oacheşi, cu pălărie cu borul răsfrînt şi cu veston ; femei căsătorite, care mergeau la braţul vreunei prietene ; militari, negustori, vînzători de bilete de loterie şi lustragii. Clientela bodegilor era alcătuită numai din bărbaţi. După ce am colindat prin cîteva, m-am oprit într-una mică şi am băut la tejghea o cafea expres. La chioşcul de la Puerta Purchena un vînzător de ziare anunţa apariţia ziarului *Yugo*. Cînd am ieşit i-am dat şase reali şi, fără să răsfoiesc ziarul, am apucat-o pe Obispo Orbera, pînă la bascula primăriei.

În colţ, neclintite, vreo şase taxiuri îşi aşteptau clienţii. Tîrgul se întinde de jur împrejurul pieţei şi ori de cîte ori te reîntorci în oraş decorul este aproape neschimbat. Între galantarele de pînzeturi şi vase de faianţă, şarlatanii îşi laudă în gura mare mărfurile de tot felul : articole de fierărie din Chamberga, trestie de zahăr, smochine, mărunţişuri, almanahuri pentru copii, plante medicinale. Precupeţii îşi fac apariţia în grupuri, se ciorovăiesc pentru preţuri şi, din cînd în cînd, o mulţime de gură-cască face roată în jurul unui şarlatan care-şi dă silinţa, cu un adevărat potop de vorbe, să-ţi bage pe gît marfa lui grozavă.

Sub arşiţa soarelui, forfota din piaţă te duce cu gîndul la un tîrg arab. Frumuseţea aspră a ţiganilor care se tîrguiesc se amestecă cu neajutorarea şi neputinţa vreunui plîngăreţ alai de cerşetori şi de schilozi. Vînzătorii de bilete de loterie, cu ochii mîncaţi de trahomă, făgăduiesc, clipind din pleoapele măcinate ca nişte cicatrice, „noroc pe ziua de azi". Fiecare număr are o poreclă a lui pe care orbii o psalmodiază ca pe o litanie :

— Pătlăgica !

— Pisica ! Şoarecele !...

— Ardeiul ! Dovleacul ! Moartea !...

Urmărit de cantilena orbilor dau ocol pieţei. Pe basculă, cîţiva oameni, aşteptînd să le pice ceva de lucru, stau la taclale. Aproape toţi sînt îmbrăcaţi sărăcăcios, cu pantaloni rupţi la spate şi cu cămăşi pestriţe de atîta cîrpeală. Urcat într-un camion oprit la întretăierea cu strada Juan Lirola, un individ le vorbeşte privitorilor de la un microfon ; mă apropii să ascult. Vînzătorul, un tip sanguin cu părul năclăit de ulei de nucă, vorbeşte cu accent madrilen, face mărturisiri şi gesticulează :

— Doamnelor şi domnilor, pe mine nu mă interesează vînzarea, ceea ce mă interesează, trebuie să fac această mărturisire pe care înţelegerea dumneavoastră firească n-o va trece cu

vederea, ceea ce mă interesează, cum vă spuneam, este popularitatea...

Şi ajutorul lui scoate la iveală o cuvertură de bumbac, violet cu roz, omul o despătureşte ca şi cum ar dezbrăca o femeie şi o întinde în faţa privitorilor :

— Puneţi mîna fără teamă, doamnelor şi domnilor, ţesătura n-o să aibă nimic de suferit dacă o atingeţi, iar neîncrederea pe care-o mai aveţi o să dispară imediat. Pentru că eu vreau să vă convingeţi o dată pentru totdeauna, doamnelor şi domnilor, că firma *Angel Tomás Fiul* este o firmă de încredere care se îngrijeşte numai şi numai de creşterea prestigiului ei comercial şi personal... Cinstitul meu părinte cutreieră această provincie de două luni, şi nu că-l laud, dar nu mai pridideşte cu vînzarea. El vrea să-i fiu tovarăş, să-i fac reclamă la marfă. Cinstitul meu părinte e om în vîrstă şi deşi, slavă Domnului, se simte încă în putere, nu mai poate face faţă tuturor comenzilor. Însă eu am preferat să vin aici şi să mă pun fără rezerve în slujba dumneavoastră, fiind convins că dumneavoastră mă veţi sprijini. Succesul din capitală se răsfrînge asupra provinciei şi individul trebuie să sacrifice totul în numele societăţii... Aţi avut în faţa ochilor pînă acum multe pături frumoase la înfăţişare, dar dumneavoastră n-aţi

înhăţat momeala pe care v-au întins-o. Sînt negustori fără scrupule care vor să-ţi bage pe gît chiar şi mărfuri proaste. De la mine şi de la cinstitul meu părinte să nu vă aşteptaţi niciodată la aşa ceva. Ceea ce trebuie să iei în seamă la pătură nu este faţa, doamnelor şi domnilor. Ceea ce trebuie să iei în seamă, şi acum vă vorbeşte un om priceput, este urzeala, bătaia, puful, ţesătura...

Cum şarlatanul nu contenea să îndruge verzi şi uscate, m-am strecurat pînă la hanul din colţ şi am băut altă ceaşcă de cafea. Oamenii de lîngă basculă îşi urmau cu nepăsare flecăreala. La un moment dat doi au început să alerge, fugărindu-se ca nişte copii, iar cînd s-au întîlnit s-au năpustit unul asupra altuia şi au început să se pălmuiască. Pe trotuar au trecut cîteva călugăriţe cu un coş de legume. Cînd am ieşit, escrocul întinsese o nouă bijuterie şi încerca să ademenească oamenii :

— E o adevărată pătură de sultan. O pătură de tineri însurăţei. O pătură ca pentru noaptea nunţii...

Dar curioşii nu păreau de loc dispuşi să se lase duşi cu vorba şi, cînd fu să-şi scoată gologanii din buzunare, începură să se împrăştie.

Înconjurînd prăvălioarele pieţei, am ieşit iărăşi pe promenadă şi m-am aşezat la o masă

pe terasa de lîngă hotel. La masa de alături, trei bărbaţi în costume de vară stăteau de vorbă în jurul unei sticle de Moriles. Păreau să fie slujbaşi la bancă sau funcţionari publici, pentru că arătau destul de bine. Cel de lîngă mine era mai tînăr decît ceilalţi şi vorbea afectat. Cel de la mijloc urmărea cu coada ochilor femeile care treceau. Al treilea nu mai avea mult pînă la cincizeci de ani. Un lustragiu, îngenuncheat la picioarele lor, le făcea pantofii; am tras cu urechea.

— Mie nu-mi place să-mi pierd vremea cu vorbe dulci. Cînd o fată nu vrea, se vede imediat...

— Multora le place să se lase rugate.

— Din parte-mi, să le fie de bine. La vîrsta mea nu-ţi mai arde de fleacuri. Eu nu trag la nimereală niciodată. Ochesc la sigur.

— Cînd eram la Tenerife, ţi-era mai mare dragul. Acolo găseşti fetiţe de optsprezece primăveri pentru două sute de pesetas. Bine crescute, fine, nu ca astea de pe aici. Era una de familie bună care murea după mandea şi ce dragoste făceam... nici prin cap nu-ţi trece.

— Eu, în Málaga, frecventam o casă de minore, să te lingi pe degete, nu alta... Te duceai acolo, patroana îţi arăta fotografiile şi tu o alegeai pe cea care-ţi plăcea. Şi dacă-i cădeai

micuţei cu tronc, nu-ţi lua nimic. Din cînd în cînd, cîte-un cadou, un fleac, nişte ciorapi de nailon...

— În Albacete m-am încurcat cu una care nu mă slăbea nici o clipă din ochi. Avea şaisprezece ani, măr domnesc... Cînd a fost să plec, umbla ca năucă. Sărmana de ea, voia să vină cu mine.

— Mie, în Canare, una mi-a dăruit ceasul ăsta. O femeiuşcă de te băga în draci, măritată, din astea focoase, că, mă-nţelegi... Bărbatu-său avea mai multe coarne decît toţi melcii dintr-un sac.

Timp de cîteva minute i-am auzit discutînd cu răguşeală în glas. Cel de la mijloc susţinea că femeile nemăritate se dau mai uşor decît cele măritate, vecinul meu afirmă că nu, şi au început să se certe. Cel mai în vîrstă ţinu să spună o anecdotă şi conchise că problema se reduce la sondarea terenului. Tustrei îşi luau vorba de la gură şi după ce-au terminat de înşiruit cuceririle au început să critice femeile din Almería.

— Nu fac doi bani. Eu, de îndată ce pot, plec şi dau o raită prin Málaga.

— Málaga e ca şi Tenerife. Cînd ieşi cu o fată trebuie să ştii numai ce număr are la pantofi. Cele din Almería scîncesc mereu după bani.

— Sînt nişte interesate. Ba că portarul, ba că şoferul...

— Ba un buchețel de flori, ba pentru chitarist...

— Nu ştiu drept cine vor să fie luate. Cea din noaptea trecută îmi cerea patruzeci de duros.

— Eu, la a mea, i-am dat douăzeci şi am lăsat-o în plata Domnului.

— Fă ca mine. Cînd ies cu ele, mă aranjez să nu am la mine mai mult de două sute de pesetas.

— Şi eu. Ultima oară m-au prins chiar în ziua în care încasasem nişte bani ; am spus că mă duc la W.C. şi mi-am dosit biletele mari în pantof.

— Eu le ascund totdeauna în ciorap.

— Manşeta pantalonilor e mai sigură.

Lustragiul îşi terminase lucrul şi în timp ce bătrînul scotea banii din buzunar, ceilalţi continuau să vorbească despre ascunzişurile unde-şi băgau gologanii şi să se plîngă de lăcomia şi urîţenia fetelor din Almería ; după ce au mai evocat unele aventuri fericite, au tras concluzia că femei ca în Canare nu se găsesc nicăieri.

Eu răsfoiam fără zgomot paginile ziarului şi, ridicînd ochii, am descoperit o fată foarte tînără care se oprise în dreptul meu cu o urnă şi se

aplecase asupra reverului ca să-mi prindă un stegulet.

— Pentru cancer, a spus.

Era subţirică şi frumoasă şi, cum stătea cu spatele la soare, lumina îi aurea părul.

Am întrebat-o rîzînd cînd o să se facă o colectă şi împotriva Marelui Cancer.

— Marele Cancer ?

— Da.

A urmat o clipă de linişte. Fata nu înţelegea.

— Despre ce cancer vorbiţi ?

— Dumneata nu l-ai văzut ? am întrebat.

— Să-l văd ? Unde ?

— Aici.

— Cînd ?

— În fiecare zi. Chiar acum.

— Nu înţeleg ce spuneţi.

— Gîndiţi-vă. Priviţi în jur.

Fata mi-a dat ascultare. Avea ochii migdalaţi, foarte mari, adumbriţi de gene lungi.

— Nu înţeleg, a spus iarăşi.

— Nu ?

— Nu, domnule.

— Bine, e totuna. Nu are nici o importanţă. Într-o zi o să înţelegeţi şi o să rîdeţi.

Am scos din buzunar o hîrtie mototolită de un duro şi i-am întins-o.

— Pînă atunci să-l combatem pe acesta.

Fata a luat banii şi s-a despărţit de mine cu un zîmbet. Părul îi cădea pe umeri cu graţie, iar în mers fusta îi contura coapsele. Picioarele îi erau bronzate, aproape măslinii.

Vecinii mei tot mai sporovăiau despre ascunzători şi planuri ; m-am ridicat. Aerul stătut de pe promenadă mă înăbuşea. L-am întrebat pe băiat cît datoram şi, pe cînd vîntul bătea ramurile ficuşilor proiectînd umbre jucăuşe pe trotuar, am plecat repede, cît mai departe de Marele Cancer.

3

ALMERÍA văzută de pe înălţimea fortăreţei, Alcazaba, e una din cele mai frumoase priveliști ale lumii. Pentru trei pesetas călătorului i se îngăduie să hoinărească prin grădinile pustii, orînduite în terase ; stînd la umbra unui palisandru, poate să privească îndelung cerul albastru, fără nori. Înăuntru, între ziduri, liniştea e deplină. Apa curge fără zgomot prin jgheaburi, albinele zumzăie, ameţite de soare. Nopalii străjuiesc cu frunzele lor cărarea care duce la turnul clopotniţei. Un grup de muncitori scoate molozul dintr-un rezervor de apă. Drumul şerpuieşte printre nopali şi străinul întîrzie ca să admire tulpina înflorită a vreunei agave ; luînd-o apoi în altă direcţie îşi urmează urcuşul pe drumeagul de lîngă parapet, pînă ajunge la foişorul de pază din turnul mare.

Suburbia Chanca se pitulează la picioarele lui, luminoasă şi albă, ca o închipuire a simţurilor. În adîncul zănoagei căsuţele par nişte zaruri, aruncate ici şi colo la întîmplare. Violenţa geologică, goliciunea peisajului îţi dau

fiori. Mici, dreptunghiulare, colibele se caţără pe povîrniş şi se risipesc pe faţa ciuntită a muntelui încrustate ca rubinele. De jur împrejurul suburbiei Chanca, pămînturile albicioase se întind asemenea mării ; învălurarea stîncilor acelei pustietăţi e curmată de pintenii munţilor Gádor. Foişorul îmbrăţişează o privelişte largă, şi de sus te simţi întrucîtva ca Diavolul Şchiop. Locuitorii suburbiei îşi urmează viaţa de cîine fără a lua aminte că sînt priviţi de sus. În răstimpuri, un ghid ridică în slăvi minunăţiile locului şi turiştii se ivesc printre creneluri ca să-l ciuruie cu aparatele lor de fotografiat.

Cînd am fost prima oară acolo am zăbovit cîteva ore rezemat de parapet. Îmi aduc aminte că în ajun dormisem în Granada şi acea uimitoare îmbinare de calcar şi lumină, atît de deosebită de peisajul posomorît, galben-murdar pe care-l vedeai din pridvoarele Alhambrei, m-a impresionat profund. Era aceeaşi deosebire care există între Alcazaba, cu frumuseţea ei severă, şi Generalife, care, cu dafinii, chiparoşii, fîntînile arteziene şi heleşteiele sale te cuceresc numaidecît. Şopotul înfundat al vocilor ajungea sus ca gîfîitul unui animal. Apoi, soarele a scăpătat şi culorile s-au topit în întuneric. Glasurile femeilor şi ale copiilor au devenit tot mai rare şi mai tînguitoare. Teama ancestrală de

noapte pusese stăpînire pe mahala şi, instinctiv, oamenii îşi căutau adăpost şi se oploşeau prin vizuinele lor.

În dimineaţa aceea m-am nimerit sus, în turnul cel mare, cu un grup de turişti. Erau cinci sau şase străini viguroşi şi tineri — veniţi probabil cu vreun cargobot. Spaniolul care-i însoţea era mai greu de identificat. Scund, uscăţiv, expresia lui hîtră contrasta cu înfăţişarea placidă şi înfloritoare a celorlalţi. Omuleţul, cu poalele cămăşii scoase afară, fuma o ţigară, scoţînd rotocoale de fum. Cînd a trecut pe lîngă mine l-am auzit îngăimînd ciudata engleză a andaluzilor din Gibraltar. La răstimpuri se vedea silit să recurgă la locuţiuni castiliene şi termina frînturile de fraze cu gesturi rapide şi expresive : „Espanis dans... Spaniolii au voioşia în sînge..." Şi, întinzîndu-şi braţul păros, îşi arăta vinele de la încheietura mîinii pe unde curgea voioşia.

M-am gîndit iarăşi la Marele Cancer, la noua întruchipare a Marelui Cancer şi dinaintea ochilor mei s-au perindat scenele din Barcelona, din port, unde s-a ivit pentru prima oară, şi am vrut să uit, dar n-am izbutit. Mai aveam în buzunar exemplarul din *Yugo* şi, coborînd coasta spre chei, am citit şi recitit titlurile. Am hoinărit prin port o jumătate de oră.

Un furnicar de stivuitori își treceau din mînă în mînă sacii spre cala unui vapor ; așezați pe pămînt, pescarii vopseau sau își reparau plasele. Pe șantier erau vreo șase bărci stricate și m-am apropiat să le privesc. Muncitorii călăfătuiau scheletul unei lotci ; pe puntea alteia stătea o ceată de copii în pielea goală. Erau ca niște rîme pămîntii, abia ieșite din nămol și rîdeau și-și arătau unul altuia sexul cu o candoare dezarmantă. La cîțiva pași mai încolo, două fete, amețite de propria lor frumusețe, jucau tenis pe eleganta pistă a Clubului Mării.

Ajuns la capătul bulevardului, am cotit-o la dreapta. În Piața Pavía copiii stăteau la pîndă și, la cea mai mică nebăgare de seamă, șterpeleau vreo poamă, vreun codru de pîine sau o mînă de linte și le piteau cît ai clipi din ochi în buzunare. Marele Cancer mă obseda, îmi întuneca sufletul și am intrat într-un bar să beau ceva.

Era un local întunecos ; cîteva butoaie de vin, o apărătoare de muște agățată de tavan, pereți acoperiți de calendare. La mese — grupuri de oameni care jucau cărți. Patronul, de vreo patruzeci de ani, avea șorțul prins în brîu. Chel, cu sprîncene groase, ochii lui păreau două găvane negre. Privea din dosul tejghelei, cu

brațele încrucișate, la lumina soarelui din stradă cu o expresie nelămurită.

— Ce doriți ?

— Niște vin roșu.

În fața lui, un omuleț cu urechi mari citea același ziar ca și mine și plescăia din limbă și clătina din cap ca și cînd ar fi voit să arate că sensul textului îi scapă. Din cînd în cînd se oprea, căutînd zadarnic privirea cîrciumarului, apoi renunța și se punea iarăși pe citit cu o uluire reînnoită.

— Exportăm portocale, spuse.

Se răsuci spre mine și, cînd zări cutia de *Gitanes*, mă măsură din cap pînă-n picioare și-și trecu mîna peste gură.

— Ei, drăcia dracului ! Vorbea adresîndu-se cîrciumarului. De cît timp n-ai mai aprins una de-asta ?

Cîrciumarul își desfăcu brațele și se aplecă să se uite la cutie. Apoi își aținti privirea asupra mea.

— Tot de-atîta vreme ca și tine, spuse.

Pe față îi înflorise un surîs ; întinse mîna.

— Îmi dați voie ? șopti.

— Cum să nu !

Cîrciumarul ținea în mînă cutia ca pe un obiect fragil, de mare preț, mîngîind cartonul cu degetele.

— Ți-aduci aminte ?

— Cum să nu-mi aduc aminte... De nopțile alea cînd ne tîram pe pămînt cu un parșiv de pachețel din ăstea...

— Ultima am fumat-o la Barcelona, în gară.

— Eu am adus o cutie cînd ne-am întors. I-am dat-o lui nepotu-meu, fiul Encarnei... Dac-aș fi știut, aș fi oprit una ca amintire.

Cîrciumarul întinse mîna să-mi dea cutia înapoi ; i-am spus că poate s-o păstreze.

— Mai am, i-am răspuns.

— Ei, drăcie, n-am să spun nu. A scos o brichetă din buzunar și, după ce i-a întins și celuilalt cutia, a aprins o *Gitane* și a tras fumul în piept cu poftă. Dacă nu întreb prea mult, de unde ați luat-o ?

— Am adus-o din Franța.

— Aha, de-acolo veniți. Acum cîrciumarul privea reverberația luminii pe fața străzii. Și cum merg lucrurile prin Franța ?

I-am răspuns că, mai mult sau mai puțin, ca și pe acolo. Numai că oamenii cîștigă mai bine.

— Da, mă aprobă cîrciumarul. Mi-au spus-o și prietenii.

Omulețul se amestecă și spuse că eu vorbesc așa pentru că nu trăiesc în țară.

— Dacă l-aș fi ascultat pe frate-meu, acum aș lucra în vreun garaj din Toulouse. Nici acum nu pricep cum de-am putut să las lucrul baltă și să mă întorc.

— Pentru că te atrăgea glia ca și pe ăilalți, îi răspunse cîrciumarul. Oamenii ca tine și ca mine nu se pot obișnui.

— Și cu foamea ? Cu foamea te-ai obișnuit ? Și să tot ceri pe datorie pe la prăvălii jumate din lună ? Și cu chiria de patruzeci de duros pentr-o cocioabă în care n-ar trăi nici șobolanii ?

— Nu mă-nțelegi, reluă cîrciumarul. Îți spuneam că, dacă pleci din țară, lucrurile n-or să meargă mai bine și nici nu pot merge mai bine. Dimpotrivă, se vor înrăutăți pe zi ce trece.

Cîțiva jucători de la mese se apropiară de noi și, auzind ce discutăm, se opriră și ascultară neîndrăznind să intre în vorbă. Erau mecanici și pescari din împrejurimi care-l cunoșteau pe cîrciumar și-l aprobau în tăcere. Cel mai tînăr, un bărbat blond, cu trăsături grosolane, îi urmărea mișcările buzelor și, după expresia feței, mi-am închipuit că e surdomut. Un prieten îi explică ceva cu un șir de mișcări iuți. Foarte întărîtat, mutul răspunse la fel. Crîșmarul spunea tocmai că rezolvarea problemelor depinde de acțiunea unită a tuturor și tovarășii săi se însuflețiră și intrară și ei în vorbă.

— Ne duc de nas ca pe nişte proşti... Îţi spun că-i albă, şi tu la fel, că-i albă... Că-i neagră, şi tu la fel, că-i neagră... Şi nimeni nu mişcă nici măcar un deget.

— Ce vrei să facem ? Să cerem luna de pe cer ?

— Nu ştiu. Ceva trebuie făcut.

— Pe sărac şi Dumnezeu îl uită.

— Dac-ar fi unitate...

— La naiba cu blestematul ăsta de „dacă ar fi".

— Nu-i vina noastră.

— Vina-i a tuturor. Unu trage într-o parte, altu într-alta, şi o ducem tot aşa, ca vitele făr de păstor.

Oamenii îşi luau unul altuia vorba din gură blestemîndu-şi soarta ; cîrciumarul îmi aduse un pahar de Albuñol. Era un vin vechi de un an, cu un buchet delicios, pe care-l beai pe nerăsuflate.

— Aici nu trebuie să-l botezi sau să-l tai, ca prin alte părţi, spuse.

Îl savuram pe îndelete şi i-am cerut încă unul. În cîrciumă năvăli un grup de cîntăreţi şi conversaţia începu să lîncezească. Cîrciumarul vru să ştie de unde eram, unde locuiam, şi cum prietenii lui încetaseră să vorbească şi făcuseră roată în jurul meu, i-am răspuns cît

am putut mai bine ; el începu apoi să vorbească de Argelés şi Saint Cyprien, Chinchilla şi Ocaña.

— Atunci cîn cu nemţii, am făcut parte din maqui. În patrula mea mai erau trei oameni din Albox. Straşnici oameni. Pe unu l-au împuşcat la Grenoble.

Noii sosiţi băteau din palme fără răgaz ; mi-am luat rămas bun de la tovarăşi. Afară soarele era jucăuş ca un ied. Lumina se răsfrîngea în pereţii caselor şi reflexele ei vătămau ochii. Totul în jur părea un cuptor de var.

Cîteva clipe am rătăcit pe unde mă duceau picioarele. Litania oamenilor pricăjiţi îmi suna într-una în cap, ca nişte lovituri de ciocan. Apoi mi-am adus aminte de făgăduiala făcută lui Vitorino şi am luat-o pe dîmb, spre Chanca.

4

STRADA mare din Chanca taie promenada cheiului şi se pierde în port, lîngă grădinile Clubului Mării. Casele din vale, aflate în prim plan, ascund, ruşinate, turiştilor care trec pe şosea, spre Málaga, existenţa unui cartier neobişnuit — omis de agenţii şi de ghizi — unde trăiesc claie peste grămadă aproape 20.000 de oameni. Decorul — o tavernă, „Bucuria Portului", o Casă de Economii, după cum indică firma de pe faţadă, şi o scară monumentală care duce pînă pe chei, terminîndu-se cu o lespede ridicată în cinstea vreunei aniversări memorabile. De obicei, automobiliştii îşi urmează drumul fără a se sinchisi să ştie ce se află în spate.

Curiosul care se încumetă s-o ia în sus pe stradă riscă să nu poată uita vreme îndelungată priveliştea ce i se deschide în faţa ochilor. O graniţă invizibilă separă mahalaua de restul oraşului şi ai impresia că violezi ceva, că pătrunzi pe un tărîm oprit. Chanca e un univers ciudat în care vizitatorul se simte ca un intrus. Ce are el comun cu pîlcurile de femei, bătrîni

şi copii care scociorăsc, scormonesc printre dărîmături ? Încălţat, îmbrăcat, ferit de tăria soarelui de nişte ochelari fumurii, ce fel de legătură există între el şi oamenii aceştia ?

Întrebări de felul acestora şi încă altele mi le puneam mie însumi, dar oricît îmi spărgeam capul, nu izbuteam să le găsesc răspuns. Indispoziţia care mă cuprinsese rezista la orice fel de raţionamente. Mă simţeam şi mîhnit şi neliniştit, de parcă aş fi avut conştiinţa că eram de prisos acolo, şi pe cînd mă apropiam de blocul de locuinţe construite cu bani împrumutaţi de stat, o dată sau de două ori am fost gata să mă întorc din drum.

Nu m-am întors ci, dimpotrivă, am rămas locului să mă uit la rogojinarii care lucrau la marginea străzii. Cîţiva oameni cu pălării de pai supravegheau daracele, iar un copil de optzece ani învîrtea la roată. Fibrele, pieptănate de darace, păreau nişte fire electrice. Lîngă zid o femeie pregătea rogozul topit şi, din cînd în cînd, întindea cîte un mănunchi omului de la roată.

Clădirea semeaţă a Alcazabei închide perspectiva la dreapta ; am ţinut-o tot în sus pe pantă, pe o hudiţă cu hîrtoape. Către mine veneau cîteva femei cu oale din care ieşeau aburi. Îşi apărau capul de soare cu mantile şi teste-

mele şi înaintau în şir, ţepene, fără să scoată o vorbă.

Măgăruşii urcau pe potecile povîrnişului şi apucai în urma lor, spre nişte colibe albe. Oamenii aruncaseră pe aici gunoaie şi gropile erau ca nişte haznale. Te trăsnea putoarea aerului. Iuţisem bine pasul, dar cînd am ajuns la pîlcul de case, am pornit în pas cu o fetiţă care ducea un urcior pe cap, pe oblanic. La umbra unui zid, un om aşeza o grămăjoară de ouă într-un coş şi m-am apropiat de el.

— Nu vă supăraţi... Aţi auzit poate, din întîmplare, de unul pe care-l cheamă Antonio Roa Cartaginezul ?

— Cum aţi zis ?

— Antonio Roa Cartaginezul. Cred că lucrează pe mare.

— Pe ce stradă stă ?

— Nu ştiu. Am o veste pentru el. Mi-au spus că prin Chanca.

— Ştiu pe-aici de unu Cartaginezu, da nu-i pescar, spuse omul ridicîndu-se. Ăsta de vorbiţi dumneavoastră îi însurat ?

— Mi se pare că da.

— Atuncea nu-i el. Ăsta-i flăcău încă. Da poate-o să aflaţi ceva de la el.

— Unde stă ?

— Vedeţi cocina de colo ?

— Da.

— Luaţi-o la stînga, apoi mergeţi pe-o stradă de-i zice San Juaquín. Şi-o ţineţi aşa drept înainte.

— Bine, domnule.

— Acolo întrebaţi de Galera. Toţi îl ştiu cu numele ăsta. La vremea asta o să-l găsiţi negreşit acasă.

— Mulţumesc.

— Pentru nimic... Mergeţi sănătos.

Precupeţul îşi duce mîna la pălărie luîndu-şi ziua bună şi se chinceşte din nou lîngă coş. Drumul pe care mi-l arătase e plin de murdării. Muştele mişună pe jos cu miile. Paşii mei le sperie de parcă pămîntul ar fi încercat să mişte din umeri şi să se scuture de ele. Povîrnişul, plin de glod, pare un imens pîntece de măgar.

Sus, soarele joacă întocmai ca într-o oglindă ; o apuc pe prima hudiţă care-mi iese în cale. Femeile întind rufele spălate în uliţă : cearşafuri vechi, cămăşuţe de copil, pantaloni terfeliţi de lucru, toate numai petice. Lăturile se scurg în gîrlă printre oase de peşte şi coji de fructe. Eşti silit să te apleci la fiecare pas şi lumea care stă de vorbă în pragul caselor amuţeşte şi se uită la tine.

Prin ferestre şi uşi se întrezăreşte interiorul colibelor. Pereţii sînt spoiţi cu grijă. Văd măsuţe cu oale de flori, dulapuri, calendare de propagandă, fotografii. O fată trudeşte în faţa unei maşini de cusut. În colţul uliţei, la umbră, stau doi bătrîni. Stau cu bărbia sprijinită pe mînerul bastonului, încremeniţi ca nişte stane.

Cînd dau în San Joaquín văd o ceată de copii care face roată în jurul unui negustor ambulant pe căruciorul căruia scrie : *Îngheţată „Violeta“*. Copiii întind mînuţe murdare către vînzător, şi fericiţii care au o monedă de doi reali ies din învălmăşeală lingînd îngheţata de vanilie care se revarsă din cornetul de aluat dulce. Mai încolo stau la taifas două femei şi le întreb dacă ştiu unde stă Galera.

— Un băiat din Cartagena, neînsurat... Cred că stă pe aici.

Sudoarea îmi curge şiroaie pe frunte şi o şterg cu batista. Femeile schimbă o privire între ele.

— Tu ştii cine e ?

— O fi feciorul Damianei, ăl de umblă şchiop...

— Nu, surato. Nu-i ăla. Pe-ăsta îl ştiu eu bine.

— Ai lui nu sînt din Cartagena ?

— Nu. Andrés s-a născut aici. Prin Canjáyar.

— Şi stă pe strada asta, spui dumneata ?

— Da, doamnă.

— Atunci poa să fie fecioru Chatei, iletricianul.

— Îs din Cartagena ? întreabă prietena ei.

— Nu ştiu nici eu bine. Da cum domnu zice că-i vorba de unu neînsurat, el trebuie să fie.

Cele două femei mai discută între ele cîteva clipe. Cea tînără poartă o bluză strîmtă de aţică şi cînd vorbeşte îşi netezeşte fusta fără să-şi dea seama.

— Nu vă fie cu supărare, şopteşte. Nu stăm de mult în cartier şi-i atîta lume, că te poţi înşela lesne.

Prietena ei îmi arătă cu degetul casa Chatei.

— Vedeţi căsuţa aia spoită cu roz ?

— Da.

— Aia e.

Le mulţumesc şi mă îndrept într-acolo. Pe stradă aleargă un copil tîrînd un zmeu făcut în casă : un hexagon de hîrtie prinsă cu aţă. În spatele lui un alt prichindel trage în trecători cu o puşcă grosolană de trestie. Uşa de la casa Chatei e întredeschisă şi mă opresc în prag.

— Hei ! strig. Nu-i nimeni acasă ?

Încăperea e pătrată, cu tavanul jos. Înăuntru, trei scaune, o masă, un taburet, o comodă.

Pe pereţi spînzură cîteva funii de usturoi şi nişte ciorchini de struguri.

— Cine-i ?

Vocea vine din cealaltă parte a perdelei şi e urmată de un zgomot de paşi. În cele din urmă Chata se arată în uşă şi, cum lumina îi cade în faţă, cînd mă priveşte clipeşte din ochi.

— Ce doriţi ?

E o femeie măruntă, osoasă ca un bărbat, cu părul adus în jurul urechilor, cu sprîncene dese şi gură lăbărţată.

— Aici stă un băiat din Cartagena căruia i se spune Galera ?

Chata se uită ţintă la mine ; pesemne că nu-i sînt pe plac căci, dintr-o dată, se întunecă la faţă.

— Da de ce-l căutaţi ?

— Sînt prieten cu un cartaginez din Chanca şi cum nu-i ştiu adresa, am întrebat şi cineva mi-a spus unde stă fiul dumitale, socotind că poate-o şti să mă îndrepte el.

— Îmi pare rău, mi-o taie Chata. Băiatu meu a plecat.

— Şi dumneata ? Nu ştii pe nici un cartaginez pe care-l cheamă Antonio Roa ?

— Nu, domle. Nu ştiu pe nimeni.

Femeia mă priveşte pieziş dîndu-mi de înţeles că nu mai are chef de vorbă şi, în clipa în

care mă pregăteam să plec, cineva strigă din casă :

— Mamă ! Cine-i ?

E o voce de bărbat, puţin răguşită, pe care Chata se preface că n-a auzit-o.

— Întreabă dumneata la birt, îmi spune.

Nu am răgaz să-i dau ascultare pentru că cineva trage perdeaua şi un băiat blond scoate capul şi ne priveşte.

— Ce-i ?

— Nimica. Domnu ăsta caută un cartaginez care stă în mahala. Cunoşti tu pe cineva ?

— Cum spuneţi că-l cheamă ?

— Antonio Roa. E pescar.

— Roa. Roa... N-am auzit... Vi s-a spus că stă pe aici ?

— Nu-i am adresa. Ştiu numai că stă în Chanca.

— Pe aici sînt sigur că nu, altfel l-aş şti. Pescarii locuiesc de obicei în partea ailaltă.

— Pe unde ?

— Dacă aşteptaţi o clipă vă însoţesc. Chiar acu trebuie să duc ceva unui prieten...

În timp ce Chata dispare bombănind în spatele perdelei, Galera îşi pune o salopetă slinoasă, apoi trage sertarul de sus al comodei şi scotoceşte într-o cutie de alamă pînă ce dă peste o şurubelniţă şi nişte cleşti. După asta

scoate din buzunar un toc de piele şi se piaptănă în grabă în faţa oglinzii.

— Gata, spune. Dacă vreţi, putem merge. Băiatul îşi ia rămas bun de la mama lui şi cîteva clipe păşim alături tăcuţi. E mai scund decît mine şi merge puţin plecat din spate, cu privirea aţintită în jos. Cînd îi ofer tabac îmi mulţumeşte abia auzit. Îşi scotoceşte iarăşi buzunarele şi-mi dă foc, adăpostind cu mîinile făcute căuş flăcăruia brichetei.

— Prin părţile astea, numai eu îs din Cartagena. Da dincolo de strada mare o să daţi negreşit şi de alţii. Acolo toţi trăiesc pe mare. Galera, scurtînd drumul, mă călăuzeşte către pîrîu. Un ţînc gol, cu pîntecele umflat şi cu ţeasta neagră de muşte se zbenguieşte prin gunoi. În cocini grohăie porcii. Pe drum ne întîmpină femei şi fete cu ulcele şi sticle de lapte. Dîmbul e pieziş şi, ca să nu aluneci, trebuie să faci o adevărată echilibristică. Apa stătută miroase a murdărie şi a lături şi, pe cînd trecem peste gîrlă, băiatul îmi spune că, atunci cînd vin apele mari, acoperă cu mîl şi case şi străzi şi duc totul la vale.

— Ultima oară au dus o pereche de catîri pîn' la Clubul Mării. Stăpînu-i lăsase în drum, şi se dusese să bea o bere cu prietenii, şi acu umblă vorba că s-a spînzurat de amărăciune.

Galera vorbeşte cu o voce potolită, ca şi cum ar avea de dus la capăt o treabă grea ; apoi tace. Pe măsură ce înaintăm, tot mai multe femei vin şi se duc după lapte, şi lîngă pereţii imobilului *Caritas* văd o coadă destul de mare. Femeile care aşteaptă ţin un tichet în mînă şi Galera mă lămureşte că tichetul se cere la control. Fiecare familie primeşte o raţie de lapte, după salariu şi după numărul gurilor.

— Şi laptele ? am întrebat. Cine-l împarte ?

— Americanii, răspunde. Îl aduc din Statele Unite.

Băiatul îşi fereşte privirea şi nu-l mai întreb nimic. În faţa noastră o bătrînică merge încet ca o broască ţestoasă. Să tot aibă optzeci şi cinci, poate nouăzeci de ani ; merge îndoită de mijloc, sprijinindu-se într-un toiag. Cînd o ajungem din urmă, văd că are în mînă o cutie rotundă cu un număr scris cu negru. În cutie, ca la vreo două degete de lapte fiert.

— Bun ! Am ajuns, spune tovarăşul meu. Puteţi întreba la oricare din casele astea şi dacă nu-l cunoaşte nimeni o ţineţi drept spre Covarrón sau Baranco Viejo. Eu o iau în partea cealaltă.

Galera pare mulţumit că se desparte de mine şi se îndepărtează pe drumeag cu paşi mari. După ce am rămas singur, am stat o clipă locu-

lui să-mi şterg sudoarea. Soarele s-a urcat sus pe boltă ; zăduful abureşte depărtările. Lîngă mine un cîine se apără de muşte cu coada. Bătrîna păşeşte încet, încet către deal, iar eu mă îndrept către un pîlc de femei.

— Iertaţi-mă...

Toate se întorc să mă privească, uimite, şi pe faţa lor se zugrăveşte neîncrederea. Le întreb şi pe ele despre Cartaginez. Înainte de a-mi răspunde se uită una la alta cu înţeles. În sfîrşit, una se hotărăşte — fusese o femeie frumoasă în tinereţe. Acum are obrajii supţi, dar ochii tot îi mai aruncă văpăi, luminîndu-i faţa uscată.

— Pe-aici nu, domle. Bărbatu meu îi şi el pescar. N-am auzit de el.

— Cumnatu Aurorei e din Cartagena, spune o femeie.

— Ăsta nu mai e aici, surato, i-o taie alta. Face armata în Catalonia.

În timp ce femeile îi pomenesc pe toţi cunoscuţii lor, cîţiva băieţaşi se apropie iscoditori. Unii umblă cu fundul gol şi-mi cer ţigări.

— Uf ! Ce obraznici ! strigă cea care vorbise prima. Nu vreţi să ne lăsaţi în pace ?

Prietenele ei vorbesc şi de un comis-voiajor, unul Felipe, care tot trepăda prin Cartagena, dar cum discuţia se îndreaptă către unul şi

altul fără rezultat, le mulţumesc pentru lămuriri şi-mi iau rămas bun.

Cînd dau colţul, unul dintre băieţaşii care-mi ceruseră ţigări mă recunoaşte şi se ia după mine. E un puşti pişicher, negru ca tăciunele care se roteşte şi ţopăie în jurul meu cu gura pusă pe rîs. Ca şi unii lustragii din Sud, tactica lui constă în a-şi scoate din răbdări victima aleasă ca ţintă. Deşi nu-i răspund nimic, nu-şi pierde nădejdea şi întinde iarăşi mînuţa, cu degetele răşchirate ca o stea de mare.

— Dă-mi un duro, englezule.

Ca să mă descotorosesc de el n-am altceva mai bun de făcut decît să i-l dau, şi el se face nevăzut într-o clipită, fără să spună mulţumesc. Ca şi în suburbiile Barcelonei, copiii de aici se strică foarte repede. La zece ani îşi fac de cap întocmai ca şi cei mari, şi, după cîte am aflat, un mare număr dintre ei sfîrşesc la Casa de corecţie regională.

Temîndu-mă de un nou asalt, o apuc pe prima ulicioară şi cotesc la dreapta. Fără să bag de seamă, dînd ocol aceluiaşi cvartal, ajung în locul de unde plecasem. Femeile nu mai sînt la coadă ; cîinele tot se mai apără de muşte cu coada.

Mă opresc o clipă şi, ridicînd ochii, o văd pe bătrîna cu cutia de lapte cum urcă pe povîrniş.

Au trecut mai bine de zece minute de cînd se tîrîie şi, ca şi cum timpul ar fi stat pe loc, descopăr că silueta ei adusă din spate abia dacă a făcut cîţiva metri.

Statornic, bătăios, îngîmfat ca un as de aur din cărţile de joc, soarele, domn şi stăpîn peste Chanca, aruncă văpăi asupra ei şi o rumeneşte.

5

LUÎND-O în josul străzii prin Cañadas, călătorul dă într-un drum larg şi privirea i se înseninează. La poalele coloanei, colibele se înşiruie ca stupii într-o prisacă uriaşă ; mai spre deal, bordeiele cască cu uşile larg deschise, ca nişte guri ştirbe, întunecate şi adînci. Lumina crudă scoate la iveală urmele viiturilor de pe rîpi. Peisajul apare în faţa ochilor golaş, galben-pămîntiu, fără fir de iarbă. Steiurile copleşesc cocioabele şi în unele locuri peretele abrupt ameninţă tot cartierul cu stîncile şi bolovanii care se desprind cînd şi cînd, semănînd moarte pe unde trec.

Rogojinarii lucrează şi pe aici ; dar ochii se lovesc mai întîi de un chioşc de piatră pe care se poate citi : *Răcoritoare şi limonadă cu gheaţă.* Trei oameni stau de vorbă cu coatele sprijinite pe tejghea. La cîţiva paşi spre stînga un ţigan se opinteşte din greu, împingînd la nişte căluşei străvechi. Clientela lui se reduce la două fetiţe cu şorţuleţe albe care se rotesc mereu, pline de importanţă şi mulţumire. O ciurdă de copii

zdrenţăroşi se tot învîrteşte în jurul lor şi le priveşte cu o pizmă vădită. Pe drumeagul de lîngă gîrlă un vînzător de apă stă lîngă cotigă şi oferă trecătorilor clondire cu apă de Araoz.

Panta e domoală şi eu o ţin înainte spre colină. Ca în toate satele Almeríei, vezi zeci de tineri umblînd fără rost pe străzi. Frizeria e ticsită şi o namilă de flăcău îşi aşteaptă rîndul la umbră. Ceva mai departe, primăria a ridicat pentru oamenii din partea locului cîteva W.C.-uri publice care sînt foarte frecventate. Aerul a început iarăşi să duhnească şi muscăria a devenit insuportabilă. Strada se continuă cu două poteci şi mă opresc ca să întreb de omul meu într-o bodegă.

— Un pahar de vin roşu, te rog.

Cîrciumarul îmi dă un vin tare şi gros şi, în timp ce-i vorbesc, îşi aprinde chiştocul pe care-l morfoleşte în colţul gurii.

— Cartaginez ? spune. Apăi eu nu cunosc nici unu. O fi cumva rudă cu dumneata ?

— Nu, nicidecum.

— Prieten atunci ?

— Da, prieten !

Cîrciumarul pare om trecut prin multe şi mă priveşte cu coada ochiului.

— E ca şi cum aţi căuta un ac în carul cu fîn. Aţi fost în mahalaua pescarilor ?

— Încă nu.

— Încercaţi acolo. Fără îndoială c-o să aflaţi tot ce doriţi. Altfel o să bateţi drumu de pomană.

— Mulţumesc.

— Nici nu s-a-mplinit o săptămînă de cînd a mai întrebat cineva de el, adăugă mai încet.

— Altcineva ?

— Tot un domn ca dumneavoastră.

Cîrciumarul scociorăşte în sertar să-mi dea restul şi, cum se pare că vrea să pună punct discuţiei, nu insist. Pe cărăruie se iveşte o ţigăncuşă cu buzele vopsite şi cu un şirag de mărgele la gît. N-are mai mult de zece ani, e îmbrăcată cu o rochie care curge pe ea de mare ce-i, iar cînd merge se împleticeşte din cauza pantofilor cu toc. Strălucirea gătelii contrastează cu făptura-i prizărită, cu mîinile-i mici şi murdare. Cînd trec pe lîngă ea văd că are în mînă o ulcică goală şi un tichet pentru laptele dat de americani.

Cu cît urci mai sus, canalele prăbuşite ale unei foste turnătorii se conturează tot mai limpede. Răsuflătoarele bordeielor străpung coasta dealului ca nişte ochi urduroşi. Pe stînci sînt întinse rufe la uscat : cămăşi, straie care par nişte pete albe pe coasta muntelui. La stînga, femeile fac zarvă mare la spălătorie. Pe pere-

tele din față al unei căsuțe cineva a scris cu litere mari de catran *De vînzare*.

Ocolind o rîpă săpată de ploi, ajungi într-un cartier mai liniștit, cu străzi drepte și case mai mari și mai curate. Din loc în loc străinul poate vedea cîteva tăblițe

Ministerul Educației.
Comisariatul de răspîndire a culturii,
Planul social din Chanca (Zona I)

bătute în perete. La ușile caselor atîrnă perdele făcute din plase, vîrșe de răchită și șiraguri de pești. O femeie cară cîteva legături de găteje, dar cînd dau să intru în vorbă cu ea și-i pun aceeași întrebare ca și celorlalte, mă privește cu ochi răi și, îngăimînd ceva drept scuză, își vede de drum.

Nu am altceva mai bun de făcut decît să-mi urmez drumul și, deși mai întreb pe la cîțiva vecini, nimeni nu e în stare să-mi dea vreo lămurire în privința Cartaginezului. Vreun sfert de oră merg pe hudiți întortocheate, cu nume ciudate : Botillón, Buzo, Jábega, Brújula. O fetiță în pielea goală se plimbă înfășurată într-o bucată de plasă de prins pește, tîrînd-o după ea ca pe un văl de mireasă. Bătrînele usucă struguri la soare, iar o femeie amestecă *gazpacho* [1]

[1] **Un fel de supă cu ceapă, usturoi, untdelemn, bucăți de pîine etc.**

într-un blid. Locul e un adevărat cuptor. Pe pămînt, la umbră, stau așezați un bărbat și o femeie, împreună cu un moșneag de vreo șaptezeci și mai bine de ani, și, într-un paner care ține loc de leagăn, se află un copil mic.

— Bună ziua.

— Bună ziua.

Cei doi și bătrînul mă privesc și nu spun nimic. Bărbații poartă cămăși și pantaloni vechi ; tînărul își mîngîie cu mîna părul de pe piept. Femeia e îmbrăcată sărăcăcios, cu un capot de casă cu picățele. E frumoasă, oacheșă, cu buze cărnoase și face impresia că tocmai s-a întors de la coafor. Privirea îmi poposește cîteva clipe de-a lungul coapselor ei. În leagăn pruncul doarme dus. Eu mai întreb o dată, fără să trag mare nădejde, tînărul își dă șapca pe ceafă și mă măsoară cu o privire nelămurită.

— Antonio Roa spuneți ?

— Da, doamnă.

— Unu de pescuia în larg ?

— Asta trebuie să fie. Știți cumva unde stă ?

— De știut, știu. Da n-o să-l găsiți.

— Nu face nimic... Dar pe careva din familie ?

— Asta da, domle, nevasta... Și soacra, și cumnații...

— Și unde stă ?

— Aşteptaţi o clipă. O să vă ducă băiatu.

Omul se ridică şi se îndreptă spre coliba din colţ cu paşi tîrşiţi, greoi. Trece un răstimp de aşteptare în care femeia şi bătrînul îşi feresc privirile de mine. În cele din urmă tînărul iese cu un băieţaş de o frumuseţe bizară, cu părul blond, pielea mată şi cu nişte ochi imenşi şi căprui.

— Paco, du-l pe domnu pîn'la Luis.

Copilul se uită la mine ca un zălud şi omul, pierzîndu-şi răbdarea, mai adaugă :

— Hai, şterge-o !

Eu le mulţumesc pentru bunăvoinţă şi o apuc cu Paco pe povîrniş în jos, pe o potecă gloduroasă. Băiatul e îmbrăcat cu o haină de om mare care-i ajunge pînă la genunchi. Părul de deasupra urechilor îi creşte în vîrtejuri.

— Îl ştii pe Antonio ? îl întreb în timp ce mergem.

— Nu, domle.

Paco umblă iute, cu capul plecat în jos.

— Nici pe ai lui ?

— Nici.

— Stau de mult în mahala ?

— Nu ştiu nimic, răspunde.

Femeile gătesc afară la nişte cotloane încropite din cîteva pietre. O bătrînă curăţă lăptuci pentru salată. Nevestele mătură şi stropesc cu mîna din găleată ca să sperie muştele. Un ţigan aşezat în uşa colibei lipeşte tingiri. Urcăm pe o coastă piezişă şi Paco se opreşte şi-mi arată cu degetul un om gol pînă la brîu care-şi săpuneşte braţele şi faţa deasupra unei găleţi marinăreşti.

— Ăla-i Luis, îmi spune. Şi, fără să mai aştepte răspunsul, se întoarce pe călcîie şi-o ia la sănătoasa în mare viteză.

Cumnatul lui Antonio e smead, ciolănos, mijlociu la stat, cu faţa arsă de soare. Pesemne că abia se întorsese de la lucru, căci mai avea brîul şi cizmele de piele înalte pînă la genunchi. Cînd mă apropii, îşi scufundă capul în apă şi sforăie zgomotos, cu o mulţumire animalică.

— Iertaţi-mă, spun. Stă aici cineva pe care-l cheamă Antonio Roa Cartaginezul ?

Luis mă priveşte ţintă şi, înainte de a-mi răspunde, îşi şterge faţa fără grabă.

— Da, domle. Asta-i casa lui.

— Aş putea să vorbesc cu el o clipă ?

În uşă se iveşte o femeie îmbătrînită şi tristă. Ochii negri îi scapără.

— La ce-l căutaţi dumneavoastră ?

— Sînt prieten cu vărul lui, Vitorino...

— Bărbatu-meu nu-i acasă.

— Cînd vine ?

5—2458

Femeia se proțăpește în fața mea și se schimbă la față :

— Asta ăi fi știind-o 'mneata mai bine ca mine.

E gata să mai spună ceva, dar se răzgîndește și clatină numai din cap.

Luis lasă prosopul pe o bancă de piatră și se întoarce spre mine.

— Spuneți că sînteți prieten cu Vitorino ?

— Da, domnule. Ne-am cunoscut la Paris și, aflînd că am de gînd să vin pe aici, mi-a dat un cartonaș cu adresa.

— Cartonașul ăsta îl aveți la dumneavoastră ?

— Mi se pare că da.

— V-ați supăra dacă mi l-ați arăta ?

Eu caut cîteva clipe prin buzunare. Femeia și Luis schimbă o privire.

— Iată-l.

— Îmi îngăduiți ?

Luis ia cartonașul și se duce înăuntru. Rămasă singură cu mine, femeia mă măsoară din cap pînă-n picioare. Pe față i se zugrăvește o durere adîncă.

— Veniți de la Paris ?

— Da, doamnă.

— Lucrați acolo ?

Îi răspund că da și asprimea privirii i se destramă. Aproape imediat vine și Luis cu cartea

de vizită și cu un plic cu o adresă scrisă de mînă.

— E același scris, spune.

Înfățișarea i s-a schimbat cu totul ; mă cuprinde frățește pe după umăr cu brațul.

— Poftiți în casă.

Intrăm într-o sufragerie mică, plină de calendare și de fotografii și abia trec pragul că femeia izbucnește în plîns zicînd :

— L-au luat de zece zile și nu mai știm nimic de el, de parcă l-ar fi înghițit pămîntu !

6

DINTR-O dată s-a făcut lumină : neîncrederea Chatei, bănuiala lui Galera, întrebările dubioase ale cîrciumarului, teama şi neliniştea pe care le citeam rînd pe rînd pe faţa acelora pe care-i întrebasem. Urechile îmi ţiuiau şi simţeam cum sîngele îmi năvăleşte în obraji.

— O să mă iertaţi, spune Luis. Credeam că dumneavoastră... Eh, mă înţelegeţi...

— Da.

— Aici urcă doar preoţii, portăreii sau ei. Chiar alaltăieri s-a înfăţişat unu îmbrăcat întocmai ca dumneavoastră, dîndu-se drept tovarăş de muncă al lui Antonio. Sînt păţit...

— Un individ dintre cei mai josnici, se amestecă femeia. Cum a ajuns a şi început să mă tragă de limbă : că ce s-a întîmplat cu bărbatu-meu e strigător la cer şi că nu trebuie să ne lăsăm, să facem aşa şi pe dincolo ; mă ispitea ca să-i dau de gol pe tovarăşii care vor să-l ajute. Da eu de colo : „Dumneata eşti prietenu lu Antonio şi nu-i ştii ? Grozav prieten îi eşti !"

— Cît despre mine, eu sînt om potolit şi la locul meu, da ăla m-a scos din sărite. Îl ochisem de cînd se tot învîrtea pe chei, aşa că i-am spus : „Aici pînă şi peştii se nasc învăţaţi ; dă-i dumneata pace Isabelei, altfel îţi trag o săpuneală de-ai să mă ţii minte toată viaţa..."

Apoi, femeia şi Luis îmi povestesc despre sfada Cartaginezului cu patronul, şi Isabel plînge şi-şi şterge lacrimile de pe obraji cu colţul şorţului.

— Cînd dă beleaua peste tine, degeaba te zbaţi...

— Potoleşte-te, femeie, să vedem ce spune avocatul...

— Faci pe dracu-n patru ca să-ţi hrăneşti familia şi vine un netrebnic din ăştia, te scoală din pat şi te duce legat ca pe un criminal.

Luis spune că oricare le-ar fi uniformele, albastre, cenuşii, verzi sau negre, sînt toţi o apă. Sufrageria e mică, cu pămînt pe jos şi cît ai bate din palme se umple de copii şi de femei : nevasta lui — sora Isabelei — mama celor două surori, soacra lui Luis şi a Cartaginezului şi trei copii cu părul inele pe care Isabel mi-i prezintă :

— Pepe al meu, Candelín al meu, Germán al meu.

— E-un prieten de-al lui Vitorino, explică Luis. Tocmai vine din Franța.

— Aducea salutări pentru Antonio-al meu, șoptește Isabel.

— Știți că... ?

— Da.

— O întîmplare nenorocită, spune cu simplitate bunica.

— Și Vitorino ? întreabă Luis. Cum îi merg treburile ?

— Foarte bine.

— Tot mai trage nădejde ?

— Tot. Nu și-a pierdut-o.

Bunica se așază pe un scaun fără spătar și surîde șters.

— Să tot fie zece luni de cînd am primit o scrisoare de la el. A spus c-o să ne trimită niște fotografii cu nevasta și copiii, dar pesemne c-o fi uitat...

Copiii se ațin pe lîngă perdea. Mezinul se apropie pe neașteptate de Isabel și încearcă să i se urce în poală.

— Uf, ce copil rău ! Nu vrei să dai mîna cu domnu ?

Țîncul i se strecoară printre picioare și mama suspină :

— E tare sfios. Cum vede un străin se fîstîcește.

— Al mai pișicher e al doilea, spune Luis. Lu Candelín nu-i e frică nici de dracu.

— Nu, întărește copilul.

— Dacă l-ați vedea cum se bate... Seamănă leit cu tată-său. Ăsta trîntește vreo două pînă și luceafărului de dimineață.

— Sărmanii, toată ziua întreabă de Antonio. Unde-i tata ? Cînd vine tata ?

Isabel se întoarce să se uite la ei, iar Pepe și Germán își lasă rușinați capul în jos.

— Așa-i că tare-ați mai vrea să-l vedeți pe tata ?

Copiii nu răspund. Bunica îl mîngîie pe cap pe Candelín. Cîteva clipe e liniște.

— N-ați vrea să rămîneți la noi ? mă întreabă Luis. Nu sîntem pregătiți de loc, avem doar bucatele de fiece zi. Da am fi tare mulțumiți dacă le-am împărți cu dumneavoastră...

Eu caut diferite scuze, le spun că nu vreau să le fac supărare, dar femeile stăruie și bunăvoința lor mă copleșește.

— N-o să vă dăm cine știe ce bunătăți, doar coleașă, ardei, pește... Mîncarea de toate zilele de prin partea locului...

— Mulțumesc.

— Maria, adă paharele și vinul. Vă rog, luați loc.

Luis se dezbracă şi vorbeşte în acelaşi timp ; bunica îi întinde un maiou albastru. Isabel şi copiii dispar după perdea.

— Lucrăm la şosea, spre Venta de la Cepa şi ne ucide zăduful, spune Luis.

— Înainte vreme lucra-n port ca ziler, intră în vorbă Maria. Da de cînd cu criza, l-au dat afară.

— Acu ne crapă măseaua de nevoie şi facem tot ce ne cade la mînă.

— Acu, nici tu ore suplimentare, nici tu prime... Bieţilor oameni nu le rămîne altceva de făcut decît să emigreze.

— Pe la sate, lucrătorii ăi tineri îşi fac bocceaua şi pleacă în Franţa. Pe-aici geaba îţi bătătoreşti palmele lucrînd opt ore : ce cîştigi nu-ţi ajunge nici pentru ale gurii.

Maria toarnă vinul în pahare şi se duce în bucătărie să-i dea o mînă de ajutor soră-si. Bunica aduce un talger cu castraveţi muraţi. Copiii, nerăbdători, forfotesc în jurul ei.

— Dacă nu vă e peste mînă, după masă am să vă duc pe la nişte prieteni de-ai lui Vitorino. Unu, cu care Vitorino a făcut tot războiul, stă pe Camino Viejo.

— Dacă nu vă supăr...

— Să mă supăraţi ? Nici pomeneală... Sîmbăta după-amiază nu lucrăm.

Isabel aduce un blid de coleaşă ; bunica împarte o bucată de pîine la copii. Între timp Maria aşază tacîmurile pe masă. Copiii pun mîinile pe linguri şi, la un semn al mamei, Candelín şi Germán se pornesc să înfulece lacomi.

— Pe-aici mîncăm ca la cazarmă, îşi cere scuze Luis.

— Să v-aduc o farfurie... spune Maria.

— Nu. Mulţumesc.

— Mă tem că nu sînteţi obişnuit...

— Ba da, ba da, răspund.

— Ei, Pepe, ce mai aştepţi ?

— Nu mi-e foame, răspunde copilul.

— Ăsta se sfieşte să mănînce cu dumneata de faţă.

— Pe la prînzişor a mîncat numai el un codru de pîine, spune bunica.

— Tustrei mănîncă o groază de pîine, suspină Isabel. Două kile am cumpărat azi-dimineaţă şi n-a rămas nici măcar o fărîmă pentru păsări.

Bunica nu mai are dinţi şi molfăie coleaşa încet, supraveghindu-i pe copii cu coada ochiului.

— Acum cîţiva ani băiatul meu lucra la o turnătorie din Grenoble. Aţi fost pe la Grenoble ?

— Nu, doamnă.

— Grenoble nu-i Franța ?

— Ba da, doamnă. Dar eu stau la Paris.

— Pentru bunica Franța-i cît Almería, spune Luis. Își închipuie că toți oamenii se știu între ei.

— Odată, acum cîteva luni, au urcat pîn-aci niște domni din Franța cu un aparat de fotografiat... Sigur că nu pricepeam ce grăiesc, da am zis Grenoble și ei au făcut da din cap.

— Or fi crezut că le ceri vreo fotografie, o ia în zeflemea Luis.

— Aveau un aparat uite atîtica de mic și ne-au făcut mai bine de-o sută de poze. Eu aș fi vrut să-mi gătesc olecuță nepoții, dar ei mi-au spus că nu, că sînt bine. Erau tustrei ca niște țigani.

— Candelín al nostru umbla-n pielea goală, adăugă Pepe.

— Dacă m-aș fi nimerit acasă i-aș fi lăsat în pielea goală pe ei, spune Luis. Porcii.

— Mie mi-a fost dragă totdeauna Franța. Cînd Juan al nostru s-a dus acolo după lucru și l-au angajat de îndată ce-a ajuns, i-am făcut o scrisoare Președintelui ca să-i mulțumesc și i-am trimis o poză cu toți copiii mei.

— Matale nu înțelegi lucrurile astea, bunico. Dacă i-au dat de lucru e pentru că au avut nevoie. Și Musa maurul de s-ar fi dus, și lui i-ar fi dat de lucru.

— Pe aici, bietul de el, juma din an nici nu lucra. Ți-era mai mare mila să te uiți la el. În fiece zi, de-acasă în port și din port la crîșmă... Fără un sfanț în buzunar. Mîncînd pe datorie...

— Iar eu îți spun că-n Franța îl exploatau tot ca aici. Numai că pe-acolo-i lipsă de brațe.

— Cînd o să mă fac mare o să mă duc și eu în Franța, spune Candelín.

— De cînd era un boț cu ochi vrea să-și ia tălpășița, mă lămurește mama. Parc-ar avea viermișori undeva.

Maria se duce în bucătărie după ardei și bunica zîmbește și vorbește într-una despre francezii care au venit în Chanca.

— Doamna părea o femeie delicată de tot. Era moartă după Candelín al meu... I-am poftit înăuntru și ei au fotografiat și sufrageria. Cînd ne-am luat rămas bun ne-am sărutat.

— Matale ești pîinea lui Dumnezeu, bunico, spune Luis. Toți sîntem blînzi ca niște miei și de-aia am ajuns aici.

Vorbește cu un glas răgușit, încărcat parcă de obidă. Sufrageria dă în bucătărie ; o văd pe Maria cum ia sticla de ulei pentru prăjit. Bunica se uită țintă la mine, dar eu nu spun nimic.

— Şi fiul dumneavoastră ? întreb după un răstimp. Mai e la Grenoble ?

Maria a pus tigaia pe foc ; Luis a rămas cu ochii la strada însorită. Copiii stau neclintiţi de parcă ar aştepta ceva. Bunica zîmbeşte senină.

— A murit.

— A murit ?

Bunica se uită la mine liniştită. Abia dacă i s-a schimbat vocea.

— A explodat un cazan... Nimeni nu se încumeta să lucreze acolo.

Simt un junghi în piept — o durere răscolitoare, surdă.

— Unde ? În Almería ?

Nu-mi răspunde imediat.

— Nu, în Grenoble... Într-o zi am primit un pachet de la nevastă-sa, cu toate lucruşoarele lui... Se luaseră numai de-o lună.

7

BUNICA trage sertarul mesei şi scoate cîteva hîrtii mototolite pe care mi le întinde cu o mînă tremurătoare.

— Uitaţi-vă bine la ele, spune. E tot ce mi-a rămas de la fiu-meu.

O recipisă de la Camera de Muncă, un certificat de la întreprinderea *Edouard Manet Fils* din Grenoble, o fotografie de la nuntă, în culori, şi vreo şase scrisori pe numele lui Juan Ramos Vázquez, scrise cu litere stîngace şi grosolane.

— Ăsta-i Juan al nostru cu nevastă-sa în ziua nunţii, îmi explică Isabel.

Eu întind mîna ca să-i dau bunicii scrisorile înapoi, dar ea nu le ia, îşi fereşte privirea şi mă roagă să le citesc cu voce tare.

— Eu îi spuneam lui Antonio, ginere-miu, ce să scrie şi el scria. Cruciuliţa asta de jos eu am făcut-o.

— Cred că nici nu le-nţelegeţi, spune Luis. Pentru noi, cînd e să scriem ceva, hîrtia-i ca un cîmp de luptă.

— Cum să nu-nţeleagă, se împotriveşte Isabel. Doar domnu n-o să ia seama la fleacuri şi la greşeli.

— Citiţi, citiţi, se roagă bunica.

— Ei, mamă, las-o şi mata mai încet... Mai vreţi puţin peşte ?

— Nu, mulţumesc.

În clipa în care scot scrisoarea din plic, pînă şi copiii se opresc din mîncat. Toată lumea e numai urechi.

Almería, 15 martie, 1953

Cinstita ta mamă a primit cartea poştală a prea iubitului ei fiu din Grenoble nici nu ştii cîtă bucurie am avut că-i spui scumpa mea mamă şi ea îţi răspunde copil scump inimii mele.

Căci fiul meu eu te am mereu lîngă inimă şi cînd aflu că eşti sănătos mama ta nu mai poate de bucurie şi să ştii, fiule, că scrisoarea asta de vine din Almería drept la Grenoble o trimit ca să-i îmbrăţişezi pe toţi fiii de prin străinătăţi care au ajuns acolo ca şi tine şi îmbrăţişază-i şi pe fiii Franţei, ca să te îndrăgească cu mult drag, că maica ta e fericită cînd vede că în Grenoble ţi-au dat de lucru.

Înainte de-a adormi mă gîndesc mereu la tine şi te visez şi de multe ori dimineaţa îi spun

fiului meu drag să se scoale să meargă la lucru şi tu eşti în Grenoble şi mama ta iubită în Almería.

Îţi grăieşte acum cu dulceaţă şi drag mama ta care te-ndrăgeşte, la Grenoble se află fiul meu şi ştiu că-i e bine şi necazul inimii mele se preface în veselie ca tu să ştii fiul meu că mama ta te doreşte mult şi că eu sînt bine sănătoasă ceea ce-i doresc şi fiului meu.

Nu-ţi mai spun nimic alta decît că mama ta te strînge la piept cu drag.

TERESA

Am terminat şi nimeni nu scoate o vorbă. Ochii bunicii s-au înroşit şi Maria îşi şterge, stîngace, lacrimile. Luis bate toba cu degetele în marginea mesei. Vreo cîteva clipe se aude numai zumzăitul muştelor din stradă care te îmbie la somn.

— Săracii au parte numai de necazuri, spune Isabel.

— Pe-aici, dacă nu ştii să te-nvîrteşti, eşti pierdut, adaugă Luis.

— Douăzeci şi şase de ani, spune bunica. Nici nu-mplinise douăzeci şi şase de ani.

— Nu-ţi amărî zilele, mamă. Viii cu viii şi morţii cu morţii.

— Aţi văzut poza ? Ca un stejar era.

— Cu amărăciunea şi cu tînguirile n-ai să cîştigi nimica, spune Luis. Ni-i de ajuns cu cîte tragem acum.

— Aşa cred şi eu, întăreşte şi cumnată-sa. Mai vrea careva peşte ?

Nu-i răspunde nimeni şi Isabel mai dă copiilor cîte o sardea. Apoi ia talgerul de pe masă şi-l pune să se înmoaie în găleata de spălat vase.

— Bun ; şi cu asta, basta, spune.

Eu îi întind lui Luis cutia cu ţigări şi, în vreme ce el scapără din brichetă şi-mi dă foc, Germán i se cocoaţă pe genunchi şi-i trece braţele în jurul gîtului.

— Ăsta-i cel mai alintat dintre toţi. Se răsfaţă cîtu-i ziua de mare.

— Era mort după taică-su. Să-i fi mîngîiat Antonio pe ăilalţi, Doamne ! Ce pizmă !

Candelín şi Pepe chicotesc. Germán, ruşinat, îşi ascunde faţa la pieptul lui Luis.

— Nu mai rîdeţi de el, face mama. Nu vedeţi cîtu-i de mititel ?

Femeile intră şi ies cu vasele de bucătărie ; cînd îşi termină ţigara, Luis se ridică şi mă pofteşte să dau o raită prin mahala.

— Pe unde vă duceţi ? întreabă Maria oarecum îngrijorată.

— O să-i prezint nişte prieteni de-ai lui Victorino. Dacă vrei, vino şi tu.

— Nu. Rămîn acasă, trebuie să am grijă de copii.

— Şi Isabel ?

— Are-o treabă pe la patru.

Îmi iau rămas bun de la femei şi copii, bunica mă pofteşte din nou şi toţi ai casei îmi spun să mai trec pe acolo.

— Ai grijă cu cine vorbeşti, îi şopteşte Maria bărbatului ei cînd plecăm.

— O să am, nu-ţi fie teamă.

— De cînd cu Antonio, nu mai am linişte... Dacă te-ntreabă careva ce s-a-ntîmplat, tu ţine-ţi gura.

Afară zăduful s-a mai potolit, dar soarele tot mai are tărie şi pămîntul miroase a leşie şi dezinfectante. Cît ţine coborîşul, Luis îmi spune că în Chanca nu sînt medici, nici dispensar, nici felceri, nici piaţă, nici apă curgătoare şi că puţine case au lumină electrică. Oamenii aduc uneori apa de la o depărtare de cîteva sute de metri, chiria colibelor este de treizeci sau patruzeci de duros, iar la spălătorii pentru un kilogram de rufe plăteşti un real.

— Nicăieri pe lume nu-i mai costisitor să fii sărac, sfîrşi el.

În fața noastră merge sprijinindu-se în cîrje o femeie. La cișmea cîțiva copii își așteaptă rîndul cu butelci și ulcioare. Caprele rup cînd și cînd cîte un capăt de iarbă și ciobanul, un băiat smead și firav, pipernicit, le tot dă ocol înghiontindu-le spre ogradă.

Cu cît ne apropiem de Cuesta San Roque, cartierul devine tot mai uman. Străzile sînt drepte, mărginite de trotuare de piatră și din cînd în cînd aud un cîntec de-al Ellei Fitzgerald, transmis la cererea Prietenilor Radioului Almería. Grupuri de copii dau tîrcoale cantinei pentru copii *San Indalecio*. Luis îmi arată clădirea modestă a parohiei, apoi o luăm pe culme în sus, spre Barranco Crespi.

— Sable [1] a făcut cu Vitorino tot războiul : la sfîrșitul lui i-au închis pe amîndoi în Franța. Dacă-l prindem acasă o să se bucure mult că vă vede. Acum stă deoparte, dar nu și-a schimbat părerile ca atîția alții. E un om și jumătate.

Un copil scormonește cu o trestie în gunoaiele aruncate pe maidan. Mizeria, cu alaiul ei de excremente și de muște, pune iar stăpînire pe cartier. Nici vorbă de lumină electrică, camere pardosite sau de confortul elementar care în Chanca înseamnă bogăție. La poalele muntelui stîncos se înșiruie bojdeucile ; drumul face un cot către port și pescării. La ceasurile acelea de seară marea e de un albastru foarte închis. Lotcile se pierd în zare. Munții, roși de ape, au culoarea lutului galben. Nu se zăresc arbori, nu se zăresc semănături. Doar agave sau nopali și, din loc în loc, cîte-un smochin pipernicit, închircit.

---

[1] Sabie, paloș.

Luis, ca să se descurce printre căsuțe, și-a încetinit pasul, iar în cele din urmă se oprește și întreabă pe o vînzătoare de coșuri :

— Nu vă supărați. N-ați auzit cumva de un om căruia-i spune Sable ?

— Țineți-o tot pe coastă, spune femeia fără să se uite la noi. Stă aproape de capătul uliței.

Prietenul meu îi mulțumește și, în timp ce urcăm, îmi trec vremea privind înăuntrul colibelor ; oamenii trăiesc acolo claie peste grămadă, fără latrine, fără paturi sau saltele, împărțindu-și rogojinile și păturile cu oile și măgarii ; găinile hălăduiesc prin încăperi ; într-un bordei stăpînul a pus și o cocină.

Un flăcău blond vine spre noi și, recunoscîndu-l pe Luis, se oprește și-l salută cu mîna.

— Ei, prietene. Ce te aduce pe la noi ?

Prietenul meu se face că-i dă o palmă și zîmbește larg.

— Păi, ce să fie ? Îl căutăm pe taică-tu. Tînărul ăsta-i prieten cu un tovarăș de-al lui tată-tu și-i aduce salutări de la el.

Flăcăul îmi strînge mîna, apoi aruncă mucul țigării jos și îl bate de cîteva ori pe umăr pe Luis.

— Așa, așa, spune. Zi, ați venit în vizită...

— Muream de urît acasă... Am ieșit și noi să ne mai aerisim un pic.

— Am aflat de cumnatul tău. Mi-a spus un prieten dăunăzi. Știți ceva de el ?

— Nu, nimic.

— Răbdare, omule.

— Da, da, răbdare.

— Cei din urmă or să fie cei din urmă și în împărăția cerului.

Flăcăul rîde de propria lui glumă și ne călăuzește către o căsuță ceva mai mare și mai trainică decît celelalte. În prag, pe un scaun, stă un om de vreo cincizeci de ani.

— Tată, spune flăcăul. Au venit niște prieteni să te vadă.

Bătrînul ridică ochii și privirile ni se încrucișează. Apoi se întoarce spre Luis și, umezindu-și încet buzele :

— Mă bucur că te văd, îi spune.

— Și eu, șoptește prietenul meu.

Degetele chircite ale bătrînului tremură îngrozitor. Ca să ascundă asta, încearcă să-și cuprindă genunchii cu mîinile. Chipul îi e rigid ca al unui mort. Luis se uită la el împietrit.

— Ce s-a-ntîmplat cu dumneata, Sable ?

— I-așa de la Crăciun, ne lămurește flăcăul.

— Nu știam... Nu mi-a spus nimeni...

— Într-o bună zi l-a apucat tremuriciul și nu l-a mai slăbit. Pesemne nervii.

— Mă miram că nu-l mai vedeam pe nicăierea.

— Acu nu mai iese din casă. Doctorul a spus că s-ar putea tămădui cu injecțiile ăstea de i le facem. Uită-te numai cum i s-au chircit deștele...

Sable ne ascultă resemnat cum vorbim. După primele momente de bucurie, prezența noastră pare să-l plictisească.

— Prietenul i-un tovarăș de-al lui Vitorino și voia să-ți dea ziua-bună, spuse Luis. Cum rămîne pe-aici numai cîteva zile și apoi se-ntoarce în Franța, m-am gîndit că ți-ar face plăcere să stai puțin de vorbă cu el.

Bătrînul mă privește din nou. Nu se vede nici urmă de emoție pe fața lui.

— Dacă-l vedeți pe Vitorino, spuneți-i că-i urez mult noroc.

— Îi voi spune din partea dumitale.

Sable vorbeşte alene, îngăimînd încă vreo cîteva cuvinte.

— Tremură pînă şi noaptea prin somn, povesteşte băiatul.

— Ce injecţii îi faceţi ?

— Nişte injecţii foc de scumpe din Germania. Stăpînul bărcii s-a purtat bine. Omul ne plăteşte toate cheltuielile la doftor şi toate doftoriile...

Timp de cîteva minute discuţia lîncezeşte ; nici unul din noi nu mai ştie ce să spună. Apoi Luis scoate un pachet de *Ideales* şi ni-l întinde pe rînd la toţi. Cînd ajunge în dreptul lui Sable, acesta face semn din cap că nu vrea. Se lasă o tăcere stînjenitoare.

— Nu mai fumezi ? În vocea prietenului meu stăruie o urmă de rugăminte.

Bătrînul se uită la el şi-mi dau seama cu o limpezime care mă copleşeşte că privirea lui vine parcă de pe altă lume.

— Nu mai fumez, Luis, spune. Nu mai fumez.

8

PE CÎND ne întorceam, Luis îmi povesteşte că, în tinereţea lui, Sable a fost unul din cei mai voinici oameni din Chanca.

— Iar cînd i-au dat drumul nici un tînăr nu îndrăznea să-şi încerce cu el puterea braţului... Îşi înţepenea mîna pe masă şi nu i-o îndoia nici dracu. Şi dacă avea prilej să vorbească, rămîneai cu gura căscată. Ştia omul să vorbească nu glumă şi mi ţi-l întorcea pe deşte pe ăl mai grozav. Pe chei, toţi patronii se temeau de el.

Soarele a prins să scapete şi parcă se respiră mai uşor. Lumina nu mai alterează nuanţele. Casele nu mai apar toate albe şi albastrul cerului se face tot mai închis.

— Pe almerieni nu-i întrece nimeni de gură cînd nu le vine ceva la socoteală, dar Sable făcea un tărăboi... Mi-aduc aminte c-odată antreprenorul voia să ne-ncarce cu nişte poliţi la asigurări, şi Sable l-a făcut hoţ cu toţi de faţă, şi ăla a trebuit să înghită...

Luis pare tare mîhnit ; îi trec cutia de *Gitanes,* îşi aprinde o ţigară şi trage fumul fără

să mai spună nimic. Mărul lui Adam îi joacă în gît și ochii lui de maur scînteiază.

— Multe-a mai avut de tras, urmă. Înainte de război el și nevastă-sa țineau un birt în dosul Poștei, dar cînd a plecat el și-au pierdut mușteriii și nevastă-sa a fost silită să-l vînză pe te miri ce...

Mergem amîndoi fără țintă, printre gunoaie și muște, cînd, pe neașteptate, prietenul meu rămîne locului și-mi propune s-o luăm prin partea de sus a cartierului.

— Acolo stai și te uiți și crezi că ești în India. Noi îi zicem Colina Foamei.

— E mai sărac decît ăsta ?

— Oho ! Noi ăștia de jos domnim.

Luis vorbește cu o oarecare desfătare și eu îmi spun că, după cum amfitrionii din Madrid sau Barcelona își arată locuințele confortabile de burghezi, almerianul nu-și poate arăta decît sărăcia și decăderea. Și într-un caz și într-altul impulsul este identic ; numai decorul se schimbă.

Toată după-amiaza prietenul meu m-a călăuzit prin ținuturile foamei și ale rahitismului, ale trahomei și leprei ; vocea lui Luis se schimbă, se îngroașă cînd vorbește, iar pe față i se zugrăvește o plăcere sumbră, o mîndrie sălbatică și deznădăjduită. Pe același tărîm

care, cu veacuri în urmă, a fost martorul unei civilizații înfloritoare și care, doar cu optzeci de ani în urmă mai avea încă fabrici, turnătorii și mine, mizeria este stăpînă și doamnă, iar almerianul duce o viață de rob, supus celei mai cumplite exploatări coloniale. Pe cînd populația Spaniei, în ultimii cincizeci de ani, a crescut de două ori, populația Almeríei, în ciuda indicelui vital, unul dintre cele mai ridicate din Peninsulă, a scăzut cu 0,46%. În această perioadă, două sute de mii de almerieni au emigrat în Catalonia, în Franța, America, în toate cele cinci părți ale lumii. După statisticile oficiale menționate de Pérez Lozano, la optzeci de mii de locuitori din Almería, oraș de reședință, sînt zece mii de săraci „lipiți pămîntului" și șaptesprezece mii de nevoiași, ceea ce înseamnă un procentaj de 34% de săraci în oraș.

Luis mă conduce printr-un labirint de poteci și, cînd ajungem pe culme, bordeiele apar ca niște guri căscate în malul povîrnișului, fără tencuială, fără uși și ferestre. Un țînc se joacă cu un biberon gol și se uită la noi cu ochii stinși, mîncați de trahomă. Ca pe atîția alte sute de infirmi, părinții îl vor fi dus în fiecare an la Sanctuarul Torre García, ca să ceară tămăduire icoanei făcătoare de minuni a Sfintei Fecioare. Pe un zid cineva a scris : *Gibraltarul este al*

Spaniei. Luis îmi urmărește privirea și o ia înaintea gîndului meu.

— Dar Spania-i a cui ?

Înăuntrul bordeielor întrezăresc făpturi pocite de bătrîni, femei și copii. Îi roade pe toți nebunia și tuberculoza ; îmi fac impresia că se ascund de noi cînd trecem. La marginea drumului stă un om îmbrăcat într-o cămașă soldățească și-și mîngîie obrajii nerași de cîteva zile. Părul îi cade în inele pe frunte și, cînd trecem pe lîngă el, se uită la noi fără să ne vadă, cu ochii sticloși, impersonali.

— Ăsta-i un „microb" pe cinste, mă încredințează Luis. Cum pune mîna pe-un ban se duce de-și cumpără două pocnitori și stă așa ceasuri întregi. Luna trecută a alunecat și s-a lovit rău de tot, și-a trebuit să-i dea cineva trei pumni ca să-și vină în fire. Moare după *grifa* [1].

De-o parte și de alta a cărării se văd o mulțime de bojdeuci părăsite ; prietenul meu, luîndu-mă de braț, mă lămurește că în mahala sînt o sumedenie de fumători.

— Cînd coborîm o să te duc la cîrciuma unde se strîng, îmi spune tutuindu-mă. Aici îi zicem Clubul Microbilor. Cîțiva sînt prieteni de-ai mei.

---

[1] Un fel de tabac de prizat.

O cotim apoi spre rîpă, dar nu facem nici doisprezece metri și-o zăresc din nou pe bătrîna cu laptele, cu care mă întîlnisem de dimineață. Acum se odihnește așezată pe un scaun pliant și se roagă sau blestemă abia auzit.

— E nebună, spune Luis. Avea doi băieți și i-a pierdut pe amîndoi în război, atunci cînd cu bombardamentu nemților.

Eu îmi amintesc de cutiile văzute prin prăvăliile și cîrciumile din Almería cu inscripția : „Fie-vă milă, o țigară pentru bătrînii lipsiți de mijloace", apoi întreb de ce n-au internat-o într-un azil.

— Călugărițele primesc numai bătrînele care au o mică pensie. Asta moare-ntr-o bună zi-n bordei și nici dracu n-o știe.

Soarele devine sîngeriu ; fauna din cartier e din ce în ce mai numeroasă. Chanca, toropită încă de căldură, se dezmeticește încet. Păsările se zburătăcesc pe deasupra turnurilor Alcazabei ; oamenii umplu străzile vorbindu-și cu voce tare.

Coborîm coasta cu pași mari ; în viroagă forfoteala unei piețe improvizate amintește de tîrgurile din satele Almeríei. Țiganii vin să se tocmească pentru măgarii lor, dar oamenii nu se lasă duși de nas cu una cu două, și ei, după ce așteaptă mult și bine ore în șir, se întorc

acasă tot aşa de săraci precum au venit. În apropierea noastră doi oameni pregătesc nişte var ca să spoiască o căsuţă de chirpici şi Luis se opreşte să schimbe două vorbe cu ei.

— I-un prieten venit din Franţa, le explică.

Zidarii dau mîna cu mine, privindu-mă cu curiozitate şi invidie.

— Ah, Franţa ! spun. Cine n-ar vrea să trăiască acolo !

Unul din ei îmi spune că a cerut nu de mult paşaportul. E un vlăjgan cu trăsături de mongol şi vorbeşte cîntat, ca cei din Cuevas sau din Garrucha.

— Nu se-ngroapă mandea aici. Asta o ştiu pînă şi copiii.

— Şi Cartaginezul ? întreabă altul.

— Nu ştim nimica.

— Dacă aş fi în locul tău, m-aş duce la paroh. Umblă vorba că pe bărbatul Luisei l-a ajutat mult.

— Mîine vine avocatul. Să vedem ce-o să spună.

— Inşii ăştia au răspuns la toate, dar eu n-am încredere în ei. Cînd atunci cu accidentul, ăla de la pontaj mi-a zis : „Mîine-o să vină un expert să te vadă“, şi eu aştept şi-n ziua de azi.

Cum discuţia se prelungeşte, puştii fără treabă din mahala încep să ne iscodească şi, pe cînd se apropie de noi ca să tragă cu urechea, sporovăiesc ca un stol de păsări.

— E francez, îl aud pe unul. Un franţuz.

Luis şi zidarii mai vorbesc apoi de unul, Mateo, care era un terchea-berchea pînă mai ieri, şi care acum tocmeşte muncitori.

— Ăsta s-a născut într-o zodie bună, spune cel cu paşaportul. Astă vară nici nu ştia pe unde să-şi scoată cămaşa.

— Mie nu mi-a plăcut niciodată, răspunde Luis.

— Ştie să se descurce-n doi timpi şi trei mişcări. Ai văzut ce *Vespa* are ?

— Dacă Mateo se-nvîrte pe-acolo, ştie el pentru ce-o face. Ăia nu dau nimica pe daiboj.

— Eu am stat de vorbă cu el şi mi-a zis că nu, şi că primul care s-a mirat de treaba asta a fost chiar el.

— Tu eşti prea naiv, băiete. Mateo a fost toată viaţa lui un lingău şi lingăii, pîn'la urmă, tot îşi dau arama pe faţă... E devreme încă. Aşteaptă că vedem noi cine-i.

— Se plimbă pe-aicea parc-ar fi Aga Kan, adăugă cel cu paşaportul.

— Gabriel s-a luat la harţă cu el, să tot fie şase ani. De atunci se sfădesc într-una.

— Eu vă spun c-un om care n-are după ce bea apă și peste noapte se-mbogățește n-are conștiința curată. Asta-i adevărat aici și pe toată fața pămîntului.

Cei doi zidari tac și prietenul meu își ia ziua bună de la ei ; ne strîngem din nou mîinile. Soarele stă să scapete și galbenul muntelui capătă tonuri cenușii. Pe stradă copiii aruncă unii în alții cu pietre slobozite din praștii. Cîinii, cu botul plecat în pămînt, adulmecă urme închipuite.

Cînd coborîm spre strada mare, duși din spate de vînt, Luis se oprește în fața unei căsuțe și ciocănește în ușă.

— Emilio ! Ești acasă ?

Pentru că nu-i răspunde nimeni trage zăvorul și rămîne nemișcat în prag. Se aude o voce de bărbat : „Îndată, îndată“, și, după cîteva clipe, în fața noastră apare un tînăr necioplit, încingîndu-și în grabă pantalonii.

— Ah, bombăne. Tu ești ?

— Îl caut pe Emilio, spune prietenul meu.

— E la cîrciumă. Aveai nevoie de ceva ?

— Nu. O să trec pe-acolo să-l văd.

Luis pleacă brusc și, cum se încruntă, îl întreb de Emilio.

— Mama lui ! zice. Cît i-e dat omului să-ndure... Ai văzut ?

— Ce ?

— Era în pat cu cumnată-sa, în vreme ce Emilio... Luis vorbește cu o voce dogită. Mama lor !

— Și el cine-i ?

— Frati-su. Destrăbălatu-și rîde de femeie. Cînd am intrat, cumnata mi-era în pielea goală și s-a acoperit cu cearșafu.

9

„ALMERÍA — scrie geograful arab Mohamed-Al Adrisi — a fost cetatea cea mai de seamă a musulmanilor în vremea almoravizilor. Era pe atunci o cetate harnică și număra, printre altele, opt sute de războaie de țesut mătase... Înainte de vremurile noastre Almería devenise vestită și pentru obiectele din aramă și fier, ca și pentru alte lucruri fabricate acolo. Valea care o înconjura dădea o mare cantitate de poame care se vindeau pe nimica toată. Valea aceasta, pe numele ei Pechina, se află la patru mile de Almería... În portul acestui oraș veneau corăbii din Alexandria și Siria și în toată Spania nu se aflau oameni mai bogați și mai pricepuți la negoț și industrie ca locuitorii Almeríei, și nici mai aplecați, fie spre lux și risipă, fie spre patima de a aduna aur.“

Au trecut de atunci nouă secole și istoria Almeríei a cunoscut o decădere continuă — păduri, mine, oameni — urmată la răstimpuri de invazii și catastrofe. La cinci ani de la cucerirea ei de către regii catolici, J. Münzer, după

ce-i evocă strălucirea de odinioară, spune că „o mare parte din oraș este pustie și în ruine“. Mai tîrziu, ruinarea și pustiirea care au urmat după revolta maurilor, descrise de Ginés Pérez de Hita în ale sale *Guerras civiles de Granada* [1], ca și decretul de expulzare ordonat după aceea de Filip al III-lea, i-au dat provinciei fizionomia ei actuală. Începînd cu secolul al XVII-lea Almería devine o colonie exploatată de monarhii spanioli. Rarele încercări de regenerare — ca plănuita împădurire a munților Cabrera sub domnia regelui Carol al II-lea — nu a avut sorți de izbîndă. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, cunoscutul *Diario de Viaje* [2] al doctorului Francisco Pérez Bayer notează o nouă decădere față de starea dinainte. Distrugerii pădurilor îi urmează jaful sistematic al minelor de către întreprinderile exploatatoare engleze și franceze. În secolul al XIX-lea emigrarea devine generală. Patruzeci de mii de almerieni se stabilesc în Africa de Nord. Geograful francez Casimir Delamarre, care a străbătut provincia în 1886, după ce a cercetat condițiile mizere de viață ale locuitorilor ei, trage concluzia că „egalitatea între cetățeni, proclamată de lege, n-a

[1] Războaiele civile din Grenada.
[2] Jurnal de călătorie.

7—2458

pătruns încă în obiceiurile locului şi că populaţia provinciei Almería continuă să fie la cheremul unui neînsemnat număr de inşi care, mulţumită avuţiei sau proptelelor de la Madrid, sînt adevăraţii stăpîni ai regiunii".

Luis merge alături de mine îngîndurat şi, ca şi cînd mi-ar fi ghicit gîndurile, mă apucă de braţ şi mă priveşte adînc în ochi.

— Acu, ai văzut. Acu, ştii cum o ducem.

O spune apăsat şi eu nu pot face altceva decît să dau din cap în semn de încuviinţare. Pe dîmb copiii fugăresc o mîţă aruncînd cu pietre după ea. Zidurile albe ale clădirii *Caritas* ne pun la adăpost de vînt ; folosim prilejul ca să aprindem cîte o ţigară.

— Apoi îmi vin francezii şi ne fac poze. Mă... pe morţii lor.

Luis mă duce pe drumul pe care am umblat de dimineaţă. În stradă ţiganul tot se mai opinteşte la căluşei ; ne oprim să bem cîte o bere la o cîrciumă. Vînzătorul e un om de vreo treizeci de ani, uscăţiv şi oacheş. În timp ce ne serveşte, vorbeşte despre fotbal cu clienţii şi ne asigură că el pariază şi va paria totdeauna pentru echipa din Barcelona.

— Ăia de la Real sînt putrezi de bogaţi. Ca la O.N.U.

— Singura echipă mai de treabă e aia din Bilbao, spune un tînăr. Cel puţin jucătorii sînt spanioli.

— Eu am fost odată pe stadionul din Barcelona, stăruie vînzătorul. Cumnatu-meu se abonează pentru stagiune ; i-o echipă pe cinste.

Discuţia mai ţine cîtva timp şi, în cele din urmă, consumatorii plătesc şi se duc la ale lor, după ce înainte şi-au dat întîlnire pe a doua zi la o cafenea ca să asculte retransmisia meciului final pentru cupa Generalisimului.

— Ei ! spune Luis. Te pricepi şi la fotbal ?

Cîrciumarul îşi aprinde trabucul pe care-l are după ureche şi în acelaşi timp surîde.

— Trebuie să ştii să te porţi cu clienţii, prietene. Te-nvaţă meseria.

— În Almería se dau în vînt după fotbal, spune prietenul meu. Nu ştim nici buchile, sîntem mai proşti ca ciubotele. În schimb tot omu ştie cine e Puşkas ori Di Stéfano.

— Vina o poartă ziarele, răspunde omul de la tejghea. Cum nu vorbesc de alte lucruri...

— Ne-ntind momeala ca să ne-abată atenţia şi noi, haţ, o înghiţim.

— Ce vrei ? Asta-i lumea, n-ai ce-i face.

— Înainte lucrurile erau altfel...

— Înainte, înainte... Acu batem cu toţii pasu pe loc.

— Asta-i ziceam și eu prietenului. Pe-aicea nu se trăiește ca-n Franța...

— Nu, domnule, nu... Aici poți mătăluță să vorbești de tauri și de fotbal pîn' ți se urăște, cît despre altele...

Omul face un gest foarte expresiv cu mîna și surîde.

— Veniți din Franța ?

— Da, domnule.

— Am acolo doi frați holtei și-o soră căsătorită. Și stau toți trei într-un oraș de-i spune Narbón.

— Tovarășu trăiește la Paris.

— Lucrați ?

— Da.

— Un prieten de-al meu s-a dus la Paris ca salahor, da n-a găsit nimic de lucru. Acu e pe-un petrolier norvegian.

Unul dintre almerienii care bat cîrciumile din Hamburg, Le Hâvre sau Amsterdam. Gălăgioși și vioi. Mici și focoși. „Nu cheltuiesc un ban, mi-a spus o prostituată, făcînd mare haz. Țin tot cîștigul pentru neveste."

— Cum îi merge ?

— Foarte bine. Nu de mult i-am scris că, dacă se ivește ceva și pentru mine, să-mi dea de veste.

— Și logodnica ta ? întrebă Luis. Ce-o să faci cu ea ?

— Nu știu. Aici mor de urît.

— Chiar și tu, care ai casă.

— Ți-aș vinde-o pe loc cu zece mii de duros.

— Ori cu zece mii, ori cu zece milioane pentru mine totuna-i. Luis îmi pune mîna pe umăr : În mahalaua asta nici unu din noi n-a pipăit o hîrtie de-o mie-n timpu iernii.

— Dacă vrei, ți-arăt eu una, glumește celălalt.

— Nu, lasă... Altminteri o să mă foiesc în pat toată nopticica și n-o să pot închide ochii.

— Mai bine pentru jumătatea ta...

— Însoară-te și-ai să vezi... Cît face ?

— Șase, plus bacșișul.

— Nici'un bacșiș.

— Lasă, e rîndul meu.

— Fie, spune Luis. Dacă vrei, trecem o clipă pe-acasă. În drum, cumpărăm cîteva sticle.

Soarele a apus nu de mult și cerul e senin, albastru. Păsările se rotesc, se leagănă pe deasupra pămîntului, ating gunoaiele din drum și se înalță din nou cu vreun bob de porumb sau cu vreun viermușor. Așezată jos, o fetiță ronțăie un cotor de varză. În ulițe, întinși la uscat, aceiași pantaloni peticiți. Luis face un ocol către

colina Sant'Indalecio şi se opreşte în faţa unei cîrciumi.

— Aici e, spune. Cumpărăm două sticle de vin roşu şi-l bem acasă cu-ai noştri.

Înăuntru, cîţiva oameni stau de vorbă la tejghea. Sînt îmbrăcaţi în haine decolorate de pescari şi unul dintre ei, scund şi bălai, vorbeşte cu aprindere şi-şi pipăie mereu basca de parcă s-ar teme să n-o piardă.

— Dumnealui îmi tot cată nod în papură, da-ntr-o bună zi o să-i vin eu de hac.

— Spune-i mai bine stăpînului. Dacă te mînii, n-ai să cîştigi nimic.

— Azi-dimineaţă-mi zice nevastă-mea: „Iar a venit. Tuşa Elena l-a văzut cînd vărsa găleata."

— Eşti sigur c-o face dinadins ?

— Nu ţi-am spus ? Drăguţu de el vrea casa pentru cumnaţii lui. Şi bate mereu toaca: „Dacă nu-şi iau tălpăşiţa, o să fie vărsare de sînge".

— Asta aşa-i. L-a auzit la piaţă şi nevastă-mea.

— De-i aşa, s-aştepte, că de-o fi să curgă sînge, n-o să fie-al meu... Eşti tu blînd şi răbdător ca un mieluşel, da şi răbdarea are capăt...

Cîrciumarul îl ascultă cu gura căscată şi, cînd prietenul meu comandă vinul, se duce la

butoi şi dă drumul la cep, dar se vede c-o face în silă.

— Vorbim de falangist, spune.

— Am auzit.

— Ori de cîte ori întinde rufele nevasta lui Juan, nemernicu le spurcă aruncînd o găleată de apă murdară.

Cîrciumarul îşi reia vorba cu pescarii, Luis pune mîna pe sticle şi se îndreaptă spre uşă.

— Cît face ? întreb.

— Nimica. Aici plătim la sfîrşitul lunii. Dacă vrei cumpără nişte caltaboşi de la birt.

Aşa fac şi, în drum spre casă, mergînd alături, Luis îmi povesteşte despre necazul lui Emilio. Lumina asfinţitului îndulceşte chipul uscat, golaş al Chancăi. Vîntul a prins să adie şi pe cer se îngrămădesc nori. Ceasul arată opt şi jumătate.

— Dac-aş şti să scriu, aş umple-o carte de-o mie de pagini cu întîmplări din astea, încheie prietenul meu cînd ajungem.

10

ACASĂ copiii ne fac o primire triumfală. De îndată ce ne zăresc, Candelín și Germán se reped în întîmpinarea noastră privind cu jind pachetele pe care le are unchiul sub braț.

— Ce e ? întrebă Candelín. Fasole ?

— Pe-aici copiii nu aleargă după jucării, spune Luis. Nu-i interesează decît mîncarea.

— Numa' mîncarea, se aude vocea lui Candelín ca un ecou.

— De Bobotează am făcut tocană din trei kile de carne și n-au lăsat nici un pic.

Pepe ne așteaptă în ușa colibei : citește un almanah pentru copii lîngă bunica.

— Prietenu a cumpărat cîrnați pentru un regiment întreg, spuse Luis. Unde-i Maria ?

— S-a dus să cumpere ceva de la Pedro. Vine îndată.

— Eu n-am vrut să mai vin să nu vă fac supărare, dar Luis a stăruit și...

— Ați făcut foarte bine. Pepe, dă-i scaunul tău domnului. Luați loc, vă rog.

Pepe mi-l dă, apoi se așază pe jos fără să catadicsească a se uita la mine. Cît am lipsit, frizerul i-a luat din cîrlionții care-i cădeau pe frunte și acum părul îi stă în sus, împungînd ca țepii unui arici.

— Ăsta nu poate trăi făr' de romanele lui, spune bunica. De cum face ochi și pîn' se culcă, cîtu-i ziulica de mare, tot cu nasu-n cărți. Cîte-o fi avînd în cap, Doamne Dumnezeule !

— Ce citești ? întreb.

Copilul îmi întinde cartea cu nemulțumire fățișă.

— Aventurile lui Roberto Alcázar și Pedrín.

— Prostii, spune Luis. Ți-ar prinde mai bine să-nveți tabla-nmulțirii.

— Da o știu.

— Tu te-ai născut învățat. Da cînd te ascultă învățătoru iei chelfăneală.

— Nu eu, Paquico n-a știut și m-a încurcat și pe mine, se împotrivește copilul.

Luis pune cumpărăturile pe masă și ia un taburet ca să se așeze lîngă noi afară, la răcoare.

— Ei ? face bunica. Cu cine-ați mai vorbit ?

— Ne-am dus la Roma și nu l-am găsit pe Papă, răspunde Luis. Știai că Sable s-a betegit ?

— Sable ? Ce are ?

— Nimica. L-a apucat un fel de tremurici şi nu-l slăbeşte nici ziua nici noaptea. Ca văru lu Antonio cînd s-a-mbolnăvit de silicoză.

— Un om aşa de voinic, suspină bunica.

— Ţi-e mai mare mila să-l vezi. Abia mai vorbeşte.

— Şi Emilio ? Emilio era acasă ?

— Nu. Nici pe el nu l-am găsit.

— Atunci, pe unde-aţi umblat ?

— Pe Colina Foamei şi prin Covarrón.

— Mare mizerie-i pe-acolo, spune bunica.

— Da, mare.

— E-o mahala uitată pînă şi de Dumnezeu.

Cînd intră Maria mă scol să-i dau seara bună. Luis o ajută să ducă pachetele în bucătărie.

— Nevastă, adă două pahare, zice apoi.

Noaptea se lasă peste Chanca întocmai ca o aripă uriaşă de corb. Copiii sporovăiesc în beznă ca nişte spiriduşi. Pepe tot mai citeşte, cu almanahul vîrît în ochi ; în colibe se aprind primele lămpi.

— Ia şi bea, spune Luis. E-un vin de regiune. Un vin pe cinste.

E un vin roşu care înţeapă puţin ; îl beau fără grabă. Luis fumează rezemat de perete.

— Ei, tu, îi spune băiatului. Ia mai lasă hîrţoaga aia.

— Înc-un pic şi-am terminat.

— Dacă te-ar vedea taică-tu, ai încasa-o.

Maria aprinde focul în bucătărie, iar Pepe îşi ia almanahul de pe jos şi se duce să citească în sufragerie.

— E nebun după cărţi, spune Candelín.

— Tu vezi-ţi de treaba ta, că nu te-a poftit nimeni la vorbă.

Candelín rîde şi-şi ascunde faţa băgîndu-se cu capul în Luis.

— Hai ! Dă-mi pace şi du-te de-o ajută pe mătuşă-ta.

— Mi-i foame, scînceşte copilul.

— Cu cît te duci mai repede, cu atît mîncăm mai devreme.

Candelín şi Germán aleargă să pună masa ; sorbindu-mi vinul mă uit la familiile care stau afară, la răcoare, ca şi noi, la lumina chioară a lumînărilor sau a opaiţelor.

— V-am vorbit pîn-acu de soţu meu ? întreabă bunica pe neaşteptate. Clipeşte din ochi în penumbră şi surîde de parcă şi-ar cere iertare.

— Nu, doamnă.

— Îi spuneau Bătăuşu ; în satul lui avea fiecare, de mic, cîte-o poreclă. Aţi auzit de-un loc de-i spun Villaricos ?

— Da, doamnă.

— El s-a născut acolo. Hamal ca şi taică-su, ca şi fraţii lui, odihnească-se-n pace. Bărbatului meu nu-i plăcea să vorbească şi i se dusese vestea că-i aprig, da nu era în toată Almería om mai darnic ca el, mai săritor, c-o inimă mai bună. Nu voia nimic pentru el, înţelegi dumneata ? La ananghie oamenii veneau la el şi el le dădea tot ce-avea, chiar de-ar fi fost să rămînă-n sapă de lemn.

Bunica vorbeşte potolit, ca şi cum ar fi vrut, povestindu-mi despre bărbatul ei, Bătăuşul, nu să-mi înfăţişeze mie lucrurile, ci să desprindă o morală pentru ea. Un om trece pe stradă strigînd că vinde apă de Araoz.

— Nu ştia nici să scrie nici să citească şi n-a pus niciodată piciorul-n vreo biserică. Într-o bună zi, vine la mine don Feliciano şi-mi zice : „Bărbatul tău e-un eretic şi după moarte o să-şi ia pedeapsa ; aşa că trebuie să-l pui să se roage şi să se spovedească ", şi, vezi bine, popa ăsta care-mi vorbea aşa era unu din popii ăia lingăi, care cîntă-n struna bogaţilor şi care nici că vor să ştie de noi, şi-atunci i-am spus : „Învaţă dumneata de la el şi lasă-te de predici, că bărbatu-meu e mai creştin decît mulţi alţii care se laudă că sînt şi dacă cineva o să-şi piardă sufletul, apăi ăla o să fii dumneata cu toată glagoria dumitale şi nu bărbatu-meu care-i om

drept şi face numai ce se cuvine să facă..." Ţi-aduci aminte, Maria ?

— Da, mamă.

— Tii, ce i-am mai spus. Din ziua aceea, don Feliciano n-a mai călcat pe la noi şi pe stradă se făcea că nu mă vede ca să nu-mi răspundă la bună ziua...

Cînd se întoarce Isabel, bunica se ridică şi intrăm cu toţi în sufragerie. Nevasta Cartaginezului a spălat duşumele toată după-amiaza. Copiii ţopăie în jurul ei şi Germán i se cocoaţă în braţe.

— Sînt moartă de oboseală, suspină.

— Vorbeam de taică-tu...

— Tocma azi ţi s-a abătut să fii tristă, spune Luis. Ai să-l plictiseşti pe prietenu nostru.

— Nicidecum, îi asigur eu.

— Hai, aşezaţi-vă la masă, spune Maria. O s-aduc îndată sîngereţii.

— Prietenu a cumpărat cîte ceva pentru copii, o lămureşte Luis pe cumnata lui. A cheltuit pe puţin cinşpe duros.

— Doamne ! face ea. O să vă ruinăm şi pe urmă n-o să mai puteţi să vă întoarceţi în Franţa din vina noastră.

Maria serveşte mîncarea într-un blid şi discuţia de la prînz se repetă : cum prefer să mănînc, cu farfurie sau fără farfurie ? Eu le spun

că-mi place să mănînc ca la cazarmă şi-n cele din urmă îi conving.

— Bărbatu-meu nu s-a amestecat niciodată în politică, urmează bunica după o pauză. E înconjurată de-ai ei, dar mintea îi rătăceşte undeva departe şi mă observă cu coada ochiului ca pentru a se încredinţa dacă o ascult : În treizeci şi şase ăi din sat au făcut un comitet şi au vrut să intre şi el. Da el n-avea nimica-mpotriva popilor şi-a spus că nu vrea să facă rău nimănui. Şi cînd au venit soldaţii în sat şi i-au împuşcat pe ăi din comitet, au venit iarăşi la el ca să intre în Falangă, da el n-a vrut şi pe deasupra i-a făcut şi criminali. V-amintiţi ?

— Da, mamă.

— De-ar fi vrut, s-ar fi căpătuit ca atîţia alţii, da el a vrut mai bine să care mai departe minereul din zori pînă-n noapte şi s-ajungă acasă frînt de osteneală şi să aibă o simbrie de mizerie.

— Pe vremea secetei eraţi în Spania ? întrebă Maria.

— Da, doamnă.

— Unde stăteaţi ?

— La Barcelona.

— Ah ! la Barcelona. Acolo plouă şi patronii dau de lucru. În Almería săracii crăpau de foame.

— Au fost ani tare grei, adăugă Isabel. Uleiu se făcuse şaizeci de duros kilogramu şi orezu douăzeci şi doi. Mai bine de juma din sat se ţinea cu ierburi.

— Tata vostru se ducea pe munte c-un cosor şi c-un sac, v-aduceţi aminte ?

— Da, mamă.

— Aduna rogoz, nopali, palmieri pitici, ce dădea Domnu să crească pe munte... În ziua cînd Juan al nostru a căzut la pat, s-a strecurat în grădina lu don Armando şi-a scos vreo două baniţe de cartofi. „De un' le-ai scos ?" l-am întrebat. „Le-am furat", mi-a răspuns. Şi-atunci l-am văzut plîngînd pentru-ntîia oară.

— De cînd sînt n-am mîncat aşa de mult şi cu-atîta poftă, spune Maria. Am umplut o căldare de zece kile şi n-au rămas nici cojile.

— Apoi Juan s-a făcut bine şi am plecat aiurea să ne-ncercăm norocul, continuă Isabel. Am plecat făr' să spunem nimic acasă şi-am umblat zece zile pe la case, dormind pe pămînt şi cerşind de mîncare. Mulţi gospodari, cînd ne-auzeau cerînd de pomană strigau la noi : „Afară, n-avem nevoie de trîntori", şi cînd le ziceam că vrem să muncim pe mîncare, ne-aruncau un codru de pîine.

— Bărbatu-meu şi cu mine nu mai puteam de grijă. Bietu de el, toată viaţa muncise pen-

tru voi ; noaptea nu mai avea pace, ieşea la şosea să vadă, nu cumva vă-ntoarceţi ? Cît aţi hoinărit prin alte părţi cred că n-a închis un ochi. Nu-i aşa, Maria ?

— Aşa-i, mamă.

— În ziua în care v-aţi întors, Doamne, ce bucurie ! Nici taică-tu, nici eu nu mai făceam lucrurile ca lumea. Credeam că v-aţi pierdut sau că v-aţi prăpădit şi ni se părea că Dumnezeu v-a reînviat ca prin minune.

Faţa bunicii se însufleţeşte din ce în ce mai mult şi copiii se uită la ea cu nedumerire. Candelín şi Germán înfulecă lacomi din sîngereţi. Profitînd de neatenţia celor mari, Pepe citeşte iarăşi din almanah.

— Cînd ne întorceam în sat ne-au oprit jandarmii la podu de la Cuevas. Eu credeam c-or să ne închiză pe-amîndoi, da ei s-au uitat la palmele noastre şi cînd au văzut că-s pline de bătături şi de zgîrieturi ne-au lăsat să ne vedem de drum. Apoi am aflat că dacă puneau mîna pe careva cu mîinile nebătătorite îl închideau ca hoţ şi-l înghionteau cu puşca să mărturisească ce furase.

— E greu să-ţi închipui prin cîte-am trecut, spune Luis. O noapte din două ne culcam hămesiţi de foame şi, ca să punem ceva în gură, trebuia să luăm trenu din Guadix şi să ne dăm jos la Benahadux...

— În Villaricos copiii aveau pîntecele umflat şi picioruşele ca nişte beţişoare, spune Maria. Cine nu făcea speculă murea de foame.

— Săptămîni de-a rîndu nu vedeam altceva decît portocale, întăreşte Isabel.

— Primăvara, lemn dulce şi trestie ; vara, smochine şi struguri.

Luis îşi deapănă amintirile, dar bunica îl ascultă cu nerăbdare şi se tot mişcă pe scaun şi-şi potriveşte glasul, preocupată de ceea ce-i mai rămăsese de povestit. Cînd Luis sfîrşeşte, bunica se uită stăruitor la mine.

— Bărbatu-meu a socotit totdeauna că un muncitor poate cîştiga cît să-i ţină pe-ai lui, spune.

În liniştea care se lasă se aude hurducăiala unei cotiuge şi glasul unui om care strigă că vinde apă de Araoz.

— Pînă-n anu cu foametea a avut încredere în el, da cînd ni s-a îmbolnăvit Juan, a-nţeles că se-nşelase... În casă n-aveam nici de unele, ne murea copilu. Şi atunci a făcut şi el ca ceilalţi, da era prea bătrîn ca să se mai schimbe, şi cînd fura, fura cu deznădejde şi-şi amăra zilele. Pentru asta, cînd l-au pîrît şi l-a luat jandarmu, s-a dus la post făr' să se împotrivească

și nici nu i-a trecut prin gînd să se apere. După el, dreptatea era de partea jandarmilor.

Bunica rămîne cîtva timp cu ochii la fotografia Bătăușului, agățată de perete. E o fotografie îngălbenită, ștearsă, care-l arată cu brațele încrucișate și cu gîtul țeapăn, cu o înfățișare timidă și totodată arogantă.

— L-au ținut închis doar cîteva ceasuri, da cînd a ieșit nu mai era tot omu ăla. Numai ce l-am zărit, că mi-am și dat seama. El, așa de vînjos, de inimos, îmbătrînise pe neașteptate. Pe urmă s-a pus pe băutură.

Bunica arată cu degetul către bufet și se întoarce brusc spre mine.

— Vedeți sticla de colo ?

— Da, doamnă.

— Nu-i ajungeau șapte ca ea pe zi. Binișor, în colțu lui, făr' să supere pe nimeni.

— Ți-era mai mare milă să-l vezi, spune Maria. Murdar, neras, ca un cerșetor...

— Eu l-am lăsat în pace ; înțelesesem că vrea să moară. Dacă fusese silit să fure ca să le dea de mîncare copiilor, atunci viața nu mai făcea doi bani pentru el, înțelegi dumneata ?

Bunicii îi tremură vocea. Lumina luminării mărește umbrele de pe pereți. Afară un copil cîntă imnul marinei falangiste.

— O să mă iertați. Nu voiam să vă împui capu și să vă supăr cu povești din astea, da m-am gîndit că dumneata știi mai multe ca noi și poate c-ai să ne vii în ajutor...

Bunica se oprește de parcă i-ar fi speriat cineva cuvintele. Vîntul mișcă flacăra luminării și mucul e gata să se stingă.

— Bărbatu-meu nu mi-a spus nimic din toate astea. Cînd eram tînără mă învățase să fiu cinstită, iar în ziua în care-a trebuit să fure și-a făcut socoteala că era mai bine să moară și, de-a învățat și alte lucruri, a luat taina-n groapă cu el.

Bunica se uită la mine și, în același timp, îmi dau seama că ochii lui Luis, ai Isabelei și ai Mariei sînt și ei ațintiți asupra mea.

— Dumneata care-ai învățat și umblat atîta, spune-mi : nu-i de ajuns să fii bun și cinstit ?

Flacăra e gata să se stingă și Maria se duce în bucătărie. Întrebarea bunicii rămîne cîteva clipe în aer și, cum nu-i răspunde nimeni, încordarea se destramă și în cele din urmă ne prefacem cu toții c-am uitat-o.

— Bun, spune Luis rupînd liniștea. Prietenul și cu mine o să mai dăm o raită prin cartier. Dacă vreți să ieșiți și voi, ne-ntîlniți la unșpe la cîrciumă, la Lucian.

11

CLUBUL MICROBILOR e o crîşmă mohorîtă şi murdară, care, la prima vedere, nu se deosebeşte de loc de celelalte cocioabe din Andalucía. Muşteriii sînt mai ales zilieri şi trîntori care-şi omoară vremea trăgînd la măsea sau hoinărind de colo colo. Cei mai mulţi stau toată ziua de pomană aşteptînd să le pice vreun ciubuc sau ceva de lucru. Alţii vînd cutii de tabac blond sau bilete de loterie. Oamenii năpăstuiţi din Chanca se împotmolesc aici fără putinţă de scăpare. Mizeria se potriveşte cu feţele lor, pustiite de orice iluzie ; ochii le sînt împăienjeniţi ca de o pînză ceţoasă, de neînlăturat.

Cînd ajungem, Emilio povesteşte tocmai istoria pe care mi-o relatase Luis cu cîteva ore înainte. Tovarăşii lui îl ascultă cu capetele plecate şi, din expresia întipărită pe feţele lor, îmi dau seama că o ştiu pe de rost. Prietenul lui Luis e îmbrăcat cu un pantalon rupt şi cu o cămaşă jerpelită vopsită în negru. E mic şi prizărit, dar rosteşte cuvintele apăsat, însoţindu-le cu gesturi repezite, tăioase.

— Neruşinatu spunea că trăiesc în concubinaj cu nevastă-mea şi că nu-mi recunosc fetiţa şi cînd m-au dat afară, l-am aşteptat la poarta casei şi i-am spus : „Domle Cardona, eşti mai rău decît un junghi, dumneata mi-ai distrus pentru totdeauna viaţa, da-ntr-o zi ai să mi-o plăteşti, pe Dumnezeu, pe Fecioara Maria şi pe toţi sfinţii din cer c-ai să mi-o plăteşt !“

Emilio loveşte cu pumnul în palmă, o dată, de două ori, de trei ori. Pe frunte îi cade o şuviţă blondă pe care încearcă s-o dea la o parte scuturînd violent din cap. Ceilalţi încuviinţează cu privirea, în tăcere.

— În ziua-n care pun laba pe el, acolo rămîne. Jur pe asta c-aşa o să fac...

Şi Emilio închipuie o cruce din arătător şi degetul mare şi o sărută cu patimă. Încet-încet oamenii se împrăştie. Cei care rămîn locului privesc ţintă în pămînt. Pe trotuar trece un tînăr călcîndu-şi şireturile dezlegate şi-i întinde cîrciumarului un duro mototolit.

— Dă-mi o ţuiculiţă din alea bune.

Emilio îşi roteşte privirea în jur ca un apucat, apoi, făcînd un efort vizibil, scotoceşte în buzunarele pantalonilor şi scoate o ţigară foarte fină, înfăşurată într-o hîrtie cafenie. Luis mă apucă de braţ şi mă conduce înăuntru.

— Mai mare jalea, spune. De cînd cu fetiţa, nu mai e acelaşi om.

La mese, clienţii obişnuiţi ai bodegii discută şi joacă domino. Fisele fac un zgomot supărător cînd se lovesc de marmură. Prietenul meu mă conduce spre singurul colţ liber şi ne aşezăm lîngă un bondoc cu înfăţişare vicleană, căruia Luis îi spune Chirrín.

— Te prezint unui prieten, zice.

Omuleţul îmi strînge mîna şi vrea să ştie cum mă cheamă şi de unde vin şi dacă am familia în Almería. Eu îi răspund mecanic şi, aflînd că lucrez la Paris, se aprinde la faţă şi-mi vorbeşte de o revistă ilustrată pe care i-a adus-o un prieten din Franţa.

— Muierile umblau în pielea goală, omule... De ce nu trăim şi noi acolo !

Chirrín e un om gălăgios ; cînd zîmbeşte îşi arată dinţii galbeni, mîncaţi de carie. Luis comandă o sticlă de vin pentru toţi trei şi cînd băiatul o aduce, trebuie să insist ca s-o plătesc. M-a cuprins deodată o mîhnire adîncă şi-mi vine să izbesc cu pumnul, ca Emilio...

Vinul e vechi, puţin trezit, şi-l sorb dintr-o înghiţitură, ca să uit. Fumul, gălăgia, zgomotul fiselor se amestecă toate laolaltă, ameţindu-mă. Cîteva clipe capul mi se învîrteşte. Apoi în circiumă intră o femeie arătoasă şi Chirrín îmi face semn cu cotul.

— Ai văzut-o ? Ce mai bucăţică !

— Cine e ? întreb.

— Pe-aici îi spunem Văduva, răspunde Luis. Bărbatu ei lucra în port.

— Pe zi ce trece se face mai frumoasă. Cum nu-mi mai pot lua ochii de la ea, nevastă-mea nici nu poate s-o vadă-n faţă.

— Tu te uiţi şi la o sperietoare de ciori.

— Mă ţine ca pe jar, îţi jur. În ziua-n care pun mîna pe ceva bani, mi ţi-o iubesc de-o las fără pic de vlagă.

— Asta-i apă începută, spune Luis. Pentru douăzeci de duros face tot ce ţi se năzare.

— Să fie ea a dracului cu corasla ei cu tot ! De ce n-oi fi şi eu unu din milionarii ăia americani de-i vedem la cinema ?

Chirrín se uită la ea năuc şi plescăie din limbă şi nu mai are astîmpăr pe scaun.

— De ce să nu fiu şi eu un Crar Gable şi să spun că stau şi fumez o ţigară şi c-o femeiuşcă din astea de te scot din minţi mă cheamă la telefon şi-mi spune : „Vii să mă vezi, iubire ?“ Şi nici să n-apuc bine să pun telefonu-n furcă şi să mă cheme alta şi alta şi aşa toată viaţa, să trăieşti şi să te bucuri de plăceri...

— Tu ai o imaginaţie mai bogată ca a unui ţigan, i-o taie Luis. Viaţa nu-i aşa nici aici, nici în America, nici în Cochinchina.

— Da, urmează Chirrín, fără să-l ia în seamă. De ce să nu fiu rege sau sultan maur din India, cu un harem plin de sclave şi cu María Montez lîngă mine, dansînd numai pentru mine... ?

— De cin' vorbeşti, omule ? De María Montez sau de Văduva ?

— Să mor dacă femeia asta n-o să-mi scoată peri albi...

— Dă-i patruzeci de duros în loc să-i spui vorbe dulci...

— Patruzeci de mii i-aş da, dacă i-aş avea. Ai văzut cum rîde ? Dac-aş pune mîna pe ea, cum aş mai strînge-o !

Chirrín s-a cam ameţit şi gîngăveşte ceva despre Văduvă şi despre farmecele ei, în vreme ce ea glumeşte şi vorbeşte cu oamenii din cîrciumă.

Cînd sticla se termină, Luis cere alta. La masa vecină jucătorii-şi trec unul altuia o cutie de *grifa*, gravi şi solemni ca la o comuniune... Lumina becului le alungeşte şi le slăbeşte chipurile.

Fără să prind de veste, a intrat o femeie scundă şi bălaie care, zărindu-l pe Chirrín,

vine călcînd apăsat spre noi şi-l atinge cu mîna pe umăr.

— Ei, tu... E timpu să mergi la culcare.

Chirrín îşi înalţă capul şi se uită la ea cu ochii tulburi.

— Aşteaptă un pic, nevastă. Viu acuşica.

— Sînt sătulă pînă peste cap de aşteptat. Vii cu mine.

— Prietenu m-a invitat la un pahar... Numa cinci minute şi-am şi ajuns acasă.

— Bine, da eu tot nu mă mişc de-aici.

— Doamne, cum nu mă crede ! N-am să spun nu unui prieten.

— Unui prieten sau unei scroafe, că nici ruşine n-ai, ia seama la ce-ţi spun.

— Femeie, tu, de cînd te ştiu, faci din ţînţar armăsar.

Ea se întoarce spre noi şi ne ia ca martori.

— Bărbatu-meu e tare boieros şi-şi închipuie că are servitoare-n casă... Da nu-i aşa, domle. Dac-ai chef de zaiafet în noaptea asta, o să mergem amîndoi.

— Nevastă, du-te şi fă sînge rău altcuiva...

— Nevastă, la naiba cu nevastă. Grozav te-ai mai făcut. Dacă vrei să ai o bucată de pîine la masă, o să mergi cu mine chiar acu s-o cumpărăm. Eu nu mai am nici un ban.

Chirrín clatină din cap cu resemnare și scoate din buzunar un portofel jerpelit.

— Domnu are mai multe hîrtii ca un ministru, spune ea acră. Un ministru fără portofoliu.

— Cît vrei ?

— Nu, că n-oi fi proastă să plec. Nu mă mișc de-aici pîn' nu ieși și tu.

Chirrín se împotrivește și amenință, dar totul e zadarnic. Femeia rămîne neclintită în hotărîrea ei și, deși el îi jură și iar îi jură că n-a înșelat-o niciodată, ea nu-l ia în seamă.

— Barbatu-meu e-un om tare simpatic... Alți-și scot femeile la plimbare ; el niciodată. I-e rușine să iasă-n lume cu mine. În schimb, dacă-i vorba de altele, atunci să-l vedeți dumneavoastră. Nimic nu i se pare destul de bun pentru ele. Tu te chiorăști să-i cîrpești pantalonii ca să nu-și arate fundu gol și el le face poezioare și le ridică-n slava cerului, parc-ar fi niște zîne nu alta.

În cele din urmă Chirrín nu are ce face și dispar amîndoi în beznă, sfădindu-se. La masa de alături cutia cu *grifa* face iarăși ocolul mesei și mă gîndesc că, în acel univers fără lumină, săracii trebuie să recurgă la ea ca să se simtă legați. De cînd lumea omul lipsit a căutat un tertip ca să scape, să rupă limitele condiției

lui. Droguri, mituri, ceremonii, toate răspund în felul lor acestei necesități și îngăduie evadări momentane fără de care structura actuală a societății s-ar prăbuși. În anul 1960 *grifa* este comuniunea oamenilor din Chanca. Timp de cîteva ore fumătorul uită de salariile de treizeci și șase de pesetas, de ura față de aproapele, de copiii înfometați. Încetul cu încetul expresia feței lui se îndulcește, se schimbă, și, înfrățit cu ceilalți, surîde.

Eu mă moleșisem de atîta fumat și, cum vinul mi se părea slab, am dat pe gît paharul dintr-o înghițitură. Imaginile văzute în timpul plimbării îmi stăruiau în fața ochilor și aveam impresia că trăiesc un coșmar. Tot ceea ce nu spusesem în timpul zilei îmi stătea pe buze acum. Amintirea nedreptăților suferite, care dăinuiau încă, căpăta în răstimpuri o consistență covîrșitoare. Almería era o întruchipare a Marelui Cancer și voiam să aflu cauza acestei absurdități. Îmi clocotea sîngele în vine, dar nu de bucurie. Cerul devenea una cu pămîntul și mi se părea că nu există nici o soluție de-a salva lumea, era ca neliniștea ce te cuprinde după o noapte de insomnie și, în descumpănirea mea, aș fi dat orice ca să mă pot concentra și înțelege rațiunea atîtor dureri inutile, a atîtor ani pierduți fără rost ; apoi să înșfac manualul de geografie după

care am învățat în liceu și să rad cu cuțitul fraza : „Almería este o provincie spaniolă".

Almería nu este o provincie spaniolă. Almería este o posesiune spaniolă sub ocupația militară a Gărzii civile. Veacuri de-a rîndul, neglijența guvernelor care s-au perindat la putere i-au secătuit izvoarele de bogăție și au adus-o la starea actuală de colonie. Almerianul, rob în provincia lui natală, emigrează în regiunile industriale din Spania unde este și mai exploatat. Discriminarea economică îl urmărește oriunde s-ar duce să-și cîștige pîinea. Cifrele lui Pérez Lozano sînt grăitoare prin ele însele. În Guipúzcoa, venitul mediu pe cap de locuitor este de douăzeci și două de mii șapte sute șaizeci și șase de pesetas. În Almería, cinci mii nouă sute nouăzeci și opt. Aceste adevăruri și multe altele mi se învîrteau prin cap, cînd Luis s-a sculat și mi-a propus să mergem să luăm aer. Și eu voiam să respir în voie, dar pentru mine nu mai era aer în Almería. Ne înăbușeam fără scăpare și nimeni nu-și dădea seama.

12

AM MERS cîteva minute pe străzile pe care le bătusem dimineața. Luis voia să mă prezinte unui oarecare Lucian, om de încredere, după cum spunea, și eu mă țineam după el puțin absent, obsedat de Marele Cancer. Eram convins că orice încercare de înțelegere ar fi inutilă dacă nu o luam de la începutul începutului și mă străduiam să dau de cauza firească a lucrurilor. Chanca era un exemplu între o mie ale aceleiași realități tragice, copleșitoare. Mînia mea făcuse loc unei uimiri nemărginite și, în vreme ce Luis blestema soarta, pe-a lui, pe-a mea, pe-a semenilor noștri, mi se părea că totul e o închipuire, o halucinație de bețiv, un vis rău care nu se mai termina, un coșmar groaznic.

Văzută de afară, cîrciuma mi se părea vag familiară ; cînd am intrat l-am recunoscut pe cîrciumarul chel, cu sprîncene groase, care luptase în Rezistență și căruia-i dădusem pachetul meu de *Gitanes.*

Stătea tot rezemat de tejghea, în aceeaşi poziţie în care-l lăsasem dimineaţa ; m-a privit cu ochii lui întunecaţi şi vii.

— Cum a fost plimbarea ?

Părea mulţumit că mă vede şi, după expresia uluită a lui Luis, mi-am dat seama că era Lucian.

— Oho ! spuse. Vă cunoaşteţi ?

Lucian căută cutia de *Gitanes* şi-mi întinse bricheta.

— A fost pe-aci dimineaţă, răspunse.

— Aţi stat de vorbă ?

— Da, aşa un pic.

Luis îi spuse că-l căutasem pe Cartaginez şi, stînd toţi trei în jurul unei garafe de Albuñol, am început să vorbim despre ceea ce se întîmplă prin Spania ; lui Lucian îi sclipeau ochii şi spuse că niciodată şi nicăieri sub soare nu văzuse aşa ceva.

— Explică-mi dumneata, şopti uitîndu-se la mine. Mai este oare vreo ţară ca a noastră ?

Eu eram sleit de oboseală şi nu i-am răspuns. Cînd nevasta şi soacra lui Luis au venit după noi, Lucian ne-a condus la o masă mai ferită de celelalte. Amîndouă femeile îmi zîmbeau acum de parcă ne-am fi cunoscut din totdeauna şi eram cît pe ce să încep să strig.

— Aţi petrecut bine ?

— Foarte bine, am spus.

Bunica mă priveşte cu ochii ei senini şi, amintindu-mi de scrisoarea din Grenoble şi de francezii care i-au fotografiat, am dat pe gît paharul cu sete.

— De ani de zile mă tot gîndesc şi pe zi ce trece înţeleg tot mai puţin, spune Lucian.

Deschisese gura ca să mai adauge ceva, dar se răzgîndeşte şi dă doar din cap.

— Înainte, vorbele spuneau ceva... Erau vorbe bune şi vorbe rele... Ştiai la ce să te aştepţi.

Privea în jos îngîndurat şi înghiţi în sec.

— Acuma, nu. Le citeşti şi nu ştii ce vor să spună. Acuma nu mai sînt vorbe bune şi rele... Se aud numai vorbe bune.

Lucian vorbea anevoie şi, pe cînd se oprise ca să-şi tragă sufletul, băgai de seamă că avea cîteva cute pe obraji. Erau urme pe care le ştiam de mult, rodul unei iubiri deznădăjduite şi inutile, al unei năzuinţe mereu zădărnicite. În toate satele Almeríei se aflau femei şi bărbaţi cu urme ca acestea ; m-am gîndit la Vitorino şi m-a copleşit mîhnirea.

— Sigur, întrebarea-i fără noimă, da tare-aş vrea ca cineva să-mi lămurească taina asta... Vorbele-n care credeai şi-au pierdut tîlcu... Le-asculţi în fiecare zi şi nu le mai recunoşti...

Lucian mă privește în ochi cu durere, iar eu dau din cap în semn de înțelegere.

— De pildă, „noi"... Cînd sîntem „noi" ?... Vezi scris „noi", „avem", „facem", „voim" și tu nici nu ești, nici nu ai, nici nu faci, nici nu vrei ceea ce trîmbițează ziarul... Sînt ei, nu noi... Există un „noi" care nu-i al nostru...

— Și ce-i de făcut ? întrebă Luis.

— Aici îi buba. Lucian rămîne încurcat. Ceea ce avem nu-i bun de nimic. De unde s-o începem ?

Bunica ascultă cu atenție, dar, ca și la prînz, nu se amestecă în vorbă.

— Trebuie s-avem multă grijă, spune Luis.

— Problema-i grea, încuviințează Lucian. De fapt nimeni n-are de ce să-și facă vină și, cu toate astea, fiecare are o parte de vină în tot ce se-ntîmplă.

Coboară vocea și începe să-mi explice că cinstea nu era de ajuns. Eu, Luis, el însuși eram prea buni. Dacă primeam o palmă, aveam obiceiul să întindem și obrazul celălalt. Numai mînia ne mai putea salva.

— Nu știu dacă mă înțelegeți, adăugă.

Bunica clătină din cap și spuse că nu înțelege nimic. Era adevărat că nu știa liturghia decît pe jumătate, dar își jertfise toată viața ca să cîștige pîinea copiilor ei. Totdeauna a fost gata

să-și ajute aproapele. Sărmanii nu i-au bătut niciodată degeaba la poartă.

— Mînie ? a murmurat. De ce mînie ?

Lucian se mișcă nervos pe scaun și spune că almerienii își meritau soarta, dat fiind că o îndurau resemnați. Și el și-a spus la început că, fiind un tată și un soț bun, era de ajuns, dar acum se convinsese că cinstea nu e de ajuns.

— Cîte-ndurăm acu-i puțin. Ne credem la adăpost și nu sîntem. Trebuie să ducem lucrurile pînă la capăt.

Luis îi spuse că are dreptate. Francezii din Grenoble erau răspunzători de moartea lui Juan, după cum almerienii erau răspunzători de ceea ce i se întîmplase lui Antonio. Vina era a tuturor (astea i-au fost cuvintele) și a nimănui. Și, deodată, cînd nimeni nu se aștepta, bunica izbucni în plîns.

A fost ceva așa de neașteptat încît, la vederea lacrimilor ce-i curgeau din plin pe obraz, mi-a fost greu să fac legătura între actul fizic și cauza tristeții sale. Pe frumosul chip al bunicii nu era zugrăvită durerea sau suferința. Dimpotrivă, din el se desprindea o seninătate neasemuită ; dar lacrimile erau acolo, strălucitoare, nestăpînite și nici o mînă miloasă nu

putea face gestul nelegiuit de a i le şterge cu batista.

Eu mă gîndeam la Chanca, la oamenii ei năpăstuiţi şi plînsul bunicii pătrundea adînc în sufletul meu. Exista în noi o forţă neexploatată, chiar şi posibilitatea eroismului. Lucian şi Luis vorbeau despre aceasta fără să-i spună pe nume. Iar aceasta se numea solidaritate.

Multă vreme — pe cînd eu îmi înecam necazul în Albuñol — au vorbit despre Almería şi despre oamenii ei şi povestirile lor evocau foamea şi nedreptatea, durerea şi nedreptatea, teama şi nedreptatea şi Lucian îşi bea vinul înciudat şi repeta :

— Nu mai avem arbori, aţi auzit ? Nu mai avem arbori...

Cînd mi-am mai venit în fire, bunica îşi ştergea cu stîngăcie lacrimile ; apoi se întoarse spre mine.

— Îţi mai aduci dumneata aminte de francezii ăia de-au urcat să ne vadă şi mi-au fotografiat nepoţeii ?

I-am privit ochii albaştri, de copil. Bunica ţi se uita drept în faţă şi chipul ei era luminat de un licăr neobişnuit.

— Da, i-am răspuns.

— Cîteodată fac lucruri fără noimă. Cred că de-ar fi să vină din nou i-aş stupi.

13

ÎN FAPTUL nopţii Chanca pare o vizuină de lupi. Luminile electrice devin tot mai rare pe măsură ce urci pe povîrniş, iar liniştea e aşa de adîncă şi ascunde atîta ameninţare, încît ţi se pare că tremură şi ţiuie în aer ca un sunet.

În noaptea aceea vîntul vuia cu un ecou lugubru. Luna se ascunsese după nori şi trebuia să mergi bîjbîind. Vinul mă moleşise cu totul : picioarele mi se împleticeau, nu-mi mai dădeau ascultare. În capul meu dănţuiau cei trei craidoni de pe terasa Promenadei şi omul prin vinele căruia curgea voioşia, plînsul bunicii şi titlurile ziarelor. Vorbele prietenului meu îmi ajungeau înăbuşite şi aveam impresia că erau închipuiri de-ale mele.

— Vitorino ! am spus. Mă auzi ?

— Da, mi-a răspuns.

— Almería nu mai are soare. Almería nu mai are aer.

— Da.

— Sînt deznădăjduit, Vitorino.

— Da.

— Nu vreau s-o mai văd niciodată... Să facem ceva ca să fie din nou aer.

— Da.

— Nu mai sînt arbori, înţelegi ? Nu mai sînt arbori...

Vitorino înţelegea şi m-a ajutat să mă întind în pat. Se aşezase lîngă mine şi mă privea cu o duioşie de îndrăgostit.

— Dormi, mi-a spus.

I-am dat ascultare şi, cînd m-am trezit, se crăpa de ziuă. Vitorino nu era altul decît Luis şi mi-am dat seama că nu mă aflam la hotel. Nevasta lui şi el dormeau adînc pe podea şi soarele, ca în fiecare zi, începuse să rumenească zările Chancăi.

APENDICE

I

Almeria văzută de cîţiva călători în trecere prin Spania

„ALMERÍA a fost cetatea cea mai de seamă a musulmanilor în vremea almoravizilor. Era pe atunci o cetate foarte harnică şi număra, printre altele, peste opt sute de războaie de ţesut mătase ; se fabricau şi stofe ca *holla, dibaele, siklatón, alhispaeni, ulchercheni*[1] etc. Înainte de vremurile noastre, Almería devenise vestită şi pentru obiectele de aramă şi de fier, ca şi prin alte lucruri fabricate acolo. Valea care o înconjura dădea o mare cantitate de poame care se vindeau pe nimica toată. Această vale, pe numele ei Pechina, se află la patru mile depărtare de Almería. Puteai vedea acolo grădini nenumărate, de zarzavat şi de flori, şi mori, iar roadele lor erau trimise la Almería. În portul acestui oraş veneau corăbii din Alexandria şi din toată Siria şi nu se aflau în întreaga Spanie oameni mai bogaţi şi mai pricepuţi în industrie şi negoţ ca locuitorii Almeríei, şi nici mai aple-

[1] Diferite feluri de stofă fabricate de arabi.

cați, fie spre lux și ripisă, fie spre patima de a aduna aur.

Această cetate a fost ridicată pe două coline separate de un fel de viroagă unde se află destule case de locuit. Pe prima din aceste coline e Castelul, vestit prin poziția lui întărită; pe a doua, numită Muntele Lahamán, sînt periferiile; toată cetatea e împrejmuită de ziduri întărite cu o sumedenie de forturi.

Spre asfințit se află mahalaua cea mare, numită mahalaua turnului sau a rezervorului de apă, înconjurată de ziduri, în spatele cărora se află un mare număr de piețe, de clădiri, de hanuri și corăbii. Într-un cuvînt, Almería este o cetate de seamă, cu un comerț dezvoltat, o cetate prin care trece o mulțime de călători; locuitorii ei erau avuți, plăteau bani peșin mai lesne decît oricare alt oraș spaniol și posedau averi fără număr. Hanurile și birturile înregistrate de stăpînire pentru plata dărilor pentru vin se ridicau la cel puțin treizeci. Cît privește războaiele de țesut, am spus mai înainte cît de multe erau. Terenul pe care e așezat orașul e foarte pietros; în toate părțile nu vezi altceva decît stînci bulucite, pietroaie ascuțite și tari; pămînt roditor nu se vede, de parcă tot ținutul

acesta ar fi fost trecut prin ciur și n-ar fi rămas decît pietrele.

În vremea în care ne osteneam să tocmim această scriere, Almería a căzut în puterea creștinilor [1]; farmecul ei a dispărut; locuitorii ei au fost aduși în stare de sclavie; casele și clădirile publice au fost distruse și nu s-a ales nici praful de ele."

MAHOMED-AL-ADRISI
Descrierea Spaniei
(Anul 1154)

„Cetatea Almeríei, înconjurată de ziduri, se află pe țărmul Mării Mediterane. Almería e poarta Orientului și cheia bogățiilor. Are pămînturi argintifere, un litoral aurifer de unde se scot pepite de aur și are o mare de smarald. Zidurile-i sînt înalte și fortăreața abruptă și de necucerit. Clima e blîndă și Almería e neîntrecută în țesăturile de mătase. Sub stăpînirea ei se află fortăreața de la Pechina, la șase mile de capitală, fortăreața din Purchena și Xanás, cetățile Baga și Andarax. Pechina e de origină islamică și odinioară era cetatea de scaun, dar

[1] Referire la cucerirea ei de către Alfons al VII-lea în 1147. În 1157 cade din nou în mîinile musulmanilor, pînă ce este cucerită definitiv de regii catolici (n.a.).

apoi şi-a pierdut importanţa şi cînd Almería a devenit puternică a căzut sub stăpînirea acesteia."

ABULFEDA
Descrierea Spaniei
(Începutul sec. al XIV-lea)

„La 18 octombrie, cu două ore înainte de a se crăpa de ziuă, am încălecat şi am ieşit din Tabernas. Am străbătut două leghe şi dimineaţa ne-a prins într-o vîlcea însorită, udată de un pîrîu pe malurile căruia se întind grădini îmbelşugate, ogoare verzi unde cresc palmieri, măslini şi smochini încît ni se părea că mergem prin Paradis.

Am văzut un apeduct care duce la oraş belşug de apă dintr-un izvor care ţîşneşte la o milă de aşezare. Cu cît ne apropiam de Almería, cu atît ne încîntau mai mult frumoasele ei grădini, zidurile, băile, turlele, canalele de irigaţie, făcute toate în stil maur [1].

Almería are forma unui triunghi şi zidurile ei au turnuri fără număr, dar, după un cutremur ce s-a iscat după cucerire, mare parte

---

[1] Cînd Münzer a vizitat cetatea nu se împliniseră bine nici cinci ani de la cucerirea ei de către creştini, care avusese loc la sfîrşitul lunii decembrie 1489 (n.a.).

din cetate a rămas ruinată şi pustie; casele ei, care odinioară treceau de cinci mii, nu ajung azi nici la opt sute, şi de aceea fiecare străin care vrea să se împămîntenească acolo primeşte pe degeaba casă, livadă, pămînt roditor şi măslini ca să-şi poată duce zilile în belşug, aşa că cetatea se va popula negreşit şi fără zăbavă.

Moscheia cea veche, prefăcută acum în biserică, e cea mai mare din Almería, dacă nu şi una din cele mai frumoase din tot regatul Granadei. Înainte de război şi de cutremur era în oraş mulţime de neguţători, căci din fabricile ei ieşeau multe sute de coţi de mătase, şi aşa, cu darurile neguţătorilor şi ale altor credincioşi a ajuns moscheia să stăpînească averi neînchipuite.

Almería se află la o depărtare de 25 de mile de cetatea Oránului din regatul Berberiei; de pe un înalt promontoriu ce se află la opt leghe la răsărit de port, de-i zice Capul Pisicii, se zăreau în zilele senine munţii cei din Africa; de la el în Berberia sînt 20 de mile şi în 12, 16 sau 20 de ore de mers, după cum e vîntul, poţi ajunge la Orán. Tremecén, de pe continentul african, la 30 de leghe de Orán, este un oraş mai mare ca Valencia. Am văzut în port o navă cu încărcătură de smochine, orez şi alte me-

rinde tocmite pentru Orán, căci grozavă e foamea îndurată de ținutul acela din pricina unei secete care a bîntuit trei ani. Ni s-a povestit că un genovez dusese *de ocultis* grîu din Andalucía în Tunis și, tîrguind mătase cu ceea ce scosese din vînzarea grîului, s-a întors cu un cîștig uriaș ; pe lîngă aceasta a adus în Grenada trei sute de mauri din Tunis pe care i-a obligat apoi să se întoarcă, cerîndu-le, ca să-i treacă dincolo, cîte o *dobla* [1].

În cetate sînt trei comunități, cărora regele le-a dat binevoitor împămîntenire și case de-au fost ale maurilor și grădini mănoase, cu jgheaburi pentru udat făcute după meșteșugul maurilor ; și nu putem să nu amintim că mai toate casele din această parte au fîntîni sau șanțuri de irigație cu apă dulce, piscine de piatră, gips sau alte materiale, căci fără îndoială maurii sînt neîntrecuți în asemenea construcții.

În grădinița unei case am văzut cinci sau șase arbori din Egipt, din cei ce rodesc smochine timpurii. N-aș fi crezut vreodată, de nu vedeam cu ochii mei, că în Europa poți găsi acest arbore ; dar lesne de înțeles e că nu e fără putință, căci Almería e ținut megieș cu Africa și atîta arșiță e, că locuitorii ei n-ar duce-o de loc

[1] Veche monedă spaniolă de aur.

bine de n-ar fi canalele și șanțurile care trag apa de udat din izvoare și rîuri.

Pline de vrajă vor fi fost acele grădini cînd se aflau în stăpînirea maurilor, oameni atît de pricepuți în ale grădinăritului și în meșteșugul de a aduce apa, dar de iscusința lor nu-și poate face o idee decît acela care a trăit printre ei.“

JERONIM MÜNZER
Călătorie prin Spania și Portugalia
(1494—1495)
Madrid, 1951

„A ajuns marchizul de Vélez cu tabăra lui la gurile Oriei, o trecătoare îngustă și primejdioasă ; de acolo s-a îndreptat spre Uleila de Purchena străbătînd munții din Filabres, a poposit la Tabernas, un loc întins, la patru leghe de Almería ; pe maurii din acest loc îi ridicaseră bandiții cu forța și cînd marchizul a ajuns acolo nu s-a arătat nici unul, și tot locul era pustiit și trecut prin pîrjol, biserica dărîmată și arsă, că-ți era mai mare mila să vezi un prăpăd așa de cumplit.

Cînd maurii din Felix i-au văzut pe cei din Almería că se retrag și o apucă spre Guecija, n-au vrut să-i urmeze de teama vreunui vicleșug și au așteptat liniștiți sosirea marchi-

zului. Acesta a stat în Guecija cîteva zile primind pe toți oamenii înarmați care-i veneau în ajutor și așteptînd noi ordine de la Maiestatea-Sa. În această vreme oastea sa ieșea și dădea năvală pe malurile rîului, prădînd și pustiind cum îi era obiceiul; de care lucru mult s-a mîniat marchizul și a poruncit printr-un ucaz ca nici un soldat să nu iasă din tabără sub pedeapsa cu moartea.

...Erau oameni care puneau mîna pînă și pe pisici, pe căldări, site, copăi, vîrtelnițe, tălăngi, frigări și alte asemenea nimicuri, și asta numai ca să nu piardă obiceiul cel rău de-a fura. Nu spun aici care anume erau aceia, căci făceau asta aproape toți, iar eu eram primul între ei; așa se face că această nesocotită lăcomie a fost mai apoi pricină de moarte pentru mulți creștini, după cum vom arăta mai pe urmă.

Mie mi s-a părut totdeauna de rușine că acești netrebnici creștini nu-și luau osînda, căci cu ei era potrivit să se dea pilde înfricoșate ca să se stingă acea poftă nesocotită de furt care le stăpînea sufletele și care i-a dus pe atîția la pierzanie; căci nu se poate mărturisi fără rușine că din pricina ei au pierit mai bine de treisprezece mii de oșteni, din cei mai aleși pe care-i avea Spania, și încă de mîna unei bande bicisnice, alcătuită din vrăjmași zdrențăroși și cu

arme puținele; și mai ales de mirare este că din toate cîte-au furat n-au tras mare folos și că din toate s-au ales praful și pulberea, rămînînd lucru adevărat numai paguba rușinoasă pe care Maiestatea-Sa a avut-o în acest război mîrșav, din vina a o seamă de conducători nepricepuți ori destrăbălați.

...În acea vreme, viteazul marchiz de Vélez a rămas în Felix, după ce dăduse sîngeroasa bătălie, pînă în ultimele zile ale lunii ianuarie, cînd a poruncit să se ridice tabăra de acolo și să meargă la un loc pe nume Chanez, așezat la izvoarele rîului Almería, foarte aproape de unde începe muntele Nevada. A doua zi, după ce tabăra a plecat, a alergat din munți mulțime de mauri care scăpaseră de primejdia bătăliei: unii căutîndu-și nevestele, alții copiii, alții frații, părinții sau prietenii, dar n-au găsit acolo decît oase albe, roase de lupi și cîțiva cîini hămesiți de foamea care încolțește toate viețuitoarele. Maurii, îngroziți de atîta prăpăd făcut de creștini, și văzînd că tot locul e pustiit și ars și că nu rămăsese pe el nici țipenie de om, au izbucnit într-o tînguire jalnică, frîngîndu-și mîinile și smulgîndu-și bărbile și părul din pricina durerii care le rupea inima. Vai, copiii mei! spuneau unii. Vai, nevasta mea! exclamau alții

şi strigau cu toţii în van fiinţele dragi pe care le pierduseră. Pînă şi cîinii cutreierau cîmpiile înspăimîntaţi, simţind jalea stăpînilor şi însoţind cu urletul lor tînguirea maurilor care nu cutezau să pătrundă în sat ca să-şi revadă casele. Şi adevărat este că a fost nemărginită cruzimea creştinilor la Felix, unde au înjunghiat pe toţi oamenii, chiar şi pruncii de un an, deşi botezaţi, asupra cărora nu putea să cadă nici un fel de bănuială."

GINÊS PÊREZ DE HITA
Războaiele civile din Granada
Madrid, M. Rivadeneyra, 1850
(Partea a II-a, cap. IV, VI, IX, X)

„Locuitorii din Baza, Huéscar, Guadix şi de pe rîul Almanzora luară drumul Manchei, către cele două regate : Toledo şi Castilia Veche. Pe mare, cei din Almería şi Tabernas s-au îndreptat spre Sevilla. Cîtva timp după aceea Filip al II-lea s-a îngrijit să repopuleze pămînturile părăsite, care fuseseră confiscate în folosul Coroanei (24 februarie 1571). Şi s-au dat aceste pămînturi în embatic coloniştilor veniţi din Galicia, Asturias, din ţinuturile Leónului şi ale Burgosului şi li s-au dat şi animale şi unelte agricole. Un organ creat în acest scop, Consi-

liul de Repopulare, a luat în seama lui această sarcină dificilă.

Aproape 12.500 de familii au ocupat cam 270 din cele 400 de localităţi părăsite de mauri. Intenţiile n-au fost însă încununate de succes. Multe dintre ogoare erau de calitate mediocră... Descurajaţi, numeroşi colonişti s-au întors în provincia lor de baştină."

HENRY LAPEYRE
Géographie de l'Espagne Morisque
Paris, 1959

„În ziua a opta, de Adormirea Maicii Domnului, după ce am ascultat liturghia devreme, am ieşit din oraşul Vera şi ne-am îndreptat spre Almería care, după cum ni s-a spus, se află la patrusprezece leghe. La prînz am poposit într-un cătun numit Las Huelgas, lîngă un rîu care se cheamă apă, fără alt nume, la trei leghe de Vera. După ce am prînzit ne-am urmat drumul şi asfinţitul ne-a apucat la patru leghe depărtare de unde plecasem şi a trebuit să înnoptăm într-un han nenorocit, numit Mermejo sau Bermejo, pentru că nici înainte şi nici în urmă, pe tot drumul de la Vera la Almería, nu se află vreo aşezare omenească...

Vineri, 17 — Astăzi în zori am apucat pe drumul Almeríei, fără călăuză, căci ni s-a spus că

nu e nevoie de așa ceva. Doream să prînzim pe drum și să ne odihnim apoi și luasem cu noi pește și ouă ; dar nu ne-au slujit la nimic, căci am bătut toate casele de la marginea drumului și în nici una nu am găsit ce ne trebuie, ori că erau închise, ori că nu aveau apă nici pentru secerători, atît de mare e seceta din acest an și lipsa de apă în tot acest ținut.

Astăzi, acest oraș (Almería) se întinde la poalele Alcazabei sau Castelului, înconjurîndu-l din toate părțile. În vechime se pare că era așezat mai înspre cîmpie, adică spre răsărit, la țărmul mării. Se mai văd și azi zidurile vechi, și turnurile, și turnul cel mare care domină portul vechi cu cheiurile lui, din care au mai rămas încă urme. Totul dovedește că în vremurile înfloririi lui acest oraș a avut numeroși locuitori și că a fost un însemnat centru comercial în ținutul Granadei și al Murciei."

FRANCISCO PÉREZ BAYER
Povestiri din călătorie, 1782
(ms. pag. 66—79)

„Nouă ore, cît a ținut drumul, n-am dat de nici un sat, doar de cîte un han...

Orașul Adrai e doar o stradă, lungă și frumoasă, bine construită, pe malul mării. Restul, un pîlc de case cățărate pe colină : aspectul lor

e straniu. Această parte a orașului e locuită numai de mineri, turnători, țigani, pescari săraci. Toți munții care se zăresc ascund mari avuții de plumb argintifer. Cîteva turnătorii sînt vrednice de văzut, mai ales aceea a domnului Heredia, care a ținut cu tot dinadinsul să mi-o arate. Este una din întreprinderile cele mai mari și mai frumoase pe care le cunosc. Exportul de plumb, în bare și lingouri, ceruză, este uimitor de mare.

Acolo se află priveliștea cea mai jalnică de pe pămînt... Munții n-au nici apă și nici vegetație și, dacă n-ar fi bogățiile din adîncuri care dau de lucru unui mare număr de mineri, mizeria ar fi înspăimîntătoare. Nimic mai trist decît locuitorii din aceste părți ; îi e greu privirii să îndure culoarea lor pămîntie, slăbiciunea lor scheletică pe care hainele zdrențuite o lasă să se vadă prin toate părțile..."

MADAME DE BRIKMANN
Promenade en Espagne pendant les années 1849—1850
(pag. 271—294 și 275)
Paris, 1852

„Locuitorii provinciei Almería sînt plugari sau mineri. Aceste două ocupații se recunosc după felul de a se îmbrăca al acelora care le-au

îmbrățișat. În timp ce plugarul pare urmaș al vechilor mauri care au cucerit regiunea și a căror straie le mai poartă încă, fără altă modificare în afară de aceea că locul turbanului, simbol al credincioșilor Profetului, a fost luat de pălăria spaniolă, simbolul creștinismului, minerul, dimpotrivă, nu are nimic special în îmbrăcăminte [1].

Totuși, silite de legea cererii și a ofertei, aceste două categorii de muncitori se ocupă și cu altceva, după împrejurări. Astfel, în timpul secerișului, din iunie pînă în septembrie, mare pare din muncitori părăsesc minele și se duc la țară, atrași de plata mai bună a mîinii de lucru. Iarna, dimpotrivă, foamea îi silește să dea năvală iarăși la mine, unde, în această perioadă, sînt respinși o mare parte din oamenii care se prezintă, cu atît mai mult cu cît abundența mîinii de lucru coincide cu ridicarea navlului din cauza timpului neprielnic, care îngreuiază

[1] Un exemplu al acestei influențe musulmane în îmbrăcăminte a existat pînă acum cîțiva ani în orașul Mójacar, în împrejurimile Garruchei. Singurele veșminte musulmane pe care autorul le-a văzut de-a lungul călătoriei sale prin Almería au fost acelea pe care regizorul de cinematografie André Cayatte le-a pus la dispoziția locuitorilor din Tabernas pentru a filma exterioarele filmului „Oeil pour oeil" și pe care cîțiva tabernezi, la patru ani după turnarea filmului, le îmbracă încă, din cînd în cînd (n.a.).

în același timp atît extracția cît și prelucrarea minereurilor.

În cîteva cuvinte, muncitori se găsesc cu duiumul și pot fi înlocuiți peste noapte, mînă de lucru găsești cît vrei, iar mizeria ținutului e îngrozitoare. De aceea, în timpul iernii, minerii pleacă din provincie, la mari depărtări, iar muncitorii din provinciile mai îndepărtate, mai cu seamă din Extremadura, vin în timpul secerișului la Almería... Aceste dese emigrări, de la mină la mină, de la provincie la provincie, i-au determinat pe exploatatori să organizeze munca în așa fel ca muncitorii să fie siliți a rămîne pe loc luni de-a rîndul, și mizeria care domnește în lunile de iarnă le-a permis să ajungă la acest rezultat.

Minerii nu sînt plătiți în fiecare săptămînă și nici măcar în fiecare lună : patronul le dă salariul după o perioadă de aproape trei luni numită *varada*. Totuși, pentru că muncitorii nu pot trăi atîta timp fără bani, patronii le avansează, în natură, sume pe care apoi le scad din salariu. Astfel, în schimbul a trei reali, le dau în fiecare zi alimente care constau mai ales din năut și ardei ; tot astfel le vînd îmbrăcăminte și alte obiecte de uz personal. E ușor de înțeles că beneficiile suplimentare care rezultă din sistemul acesta de aprovizionare sînt cu atît mai

mari cu cît muncitorul se vede obligat să cumpere totul de la patronul lui, singurul care consimte să-i vîndă ceva pe credit.

Vine însă și vremea numitei *varada*, adică a plății, care se face totdeauna în ajunul unei mari sărbători religioase, ca Paștile, Adormirea Maicii Domnului sau Crăciunul și fiecare muncitor primește salariul care i se cuvine. Acest sistem are avantajul că le asigură muncitorilor un venit stabil timp de cîteva luni la rînd, dar prezintă inconvenientul că le pune dintr-o dată la îndemînă, și tocmai în vremea sărbătorilor, o sumă destul de frumușică. Banii li se scurg printre degete și după opt zile minerii se întorc la lucru tot așa de săraci ca și înainte. Își reiau din nou munca trudnică trei luni la rînd, în timpul cărora nu au nici o zi de odihnă, nici măcar duminica.

Acest sistem îi oferă exploatatorului numeroase avantaje: dispune de muncitori în tot timpul cît ține o *varada*, realizează pe propria-i socoteală un comerț lucrativ, în sfîrșit poate să opereze cu un capital mai mic, pentru că o parte din producția minieră poate fi prelucrată mai înainte de a fi plătiți muncitorii care au extras-o.

...Indicele salariilor depinde de două lucruri: cifra populației dintr-o regiune și importanța muncii care se depune zilnic.

Se poate lesne înțelege că e imposibil să stabilești cu exactitate populația Almeríei; cei mai buni autori nu cad de acord asupra unei șesimi; credem totuși că, dacă o fixăm la 315.000 de persoane, nu ne-am îndepărtat prea mult de realitate.

...În ciuda populației puțin dense, mîna de lucru e abundentă în comparație cu volumul de muncă. Lucru firesc dacă se ține seama că în regiune nu există altă industrie decît aceea a minelor, agricultura este încă în fașă și comerțul inexistent, sau, dacă există, este exclusiv maritim și acaparat în întregime de pavilioane străine.

După cum se știe, această situație a provocat emigrarea masivă a populației din această parte a Spaniei în provincia Orán. Numărul spaniolilor, aproape toți veniți de pe țărmul de sud-est al Peninsulei, care trăiesc în regiunea apuseană a posesiunilor noastre algeriene este de 40.000 sau 50.000 de persoane; au format în această regiune un nucleu de populație europeană de o rară energie și hărnicie...

În provincia Almeríei, ziua de lucru a unui simplu zilier este de aproape 6 reali, din care

3 îi cheltuieşte ca să mănînce ; iar 3 îi primeşte la sfîrşitul celor trei luni de muncă. Aceste cifre se referă la lunile de iarnă, căci la sfîrşitul lunii mai numărul muncitorilor începe să scadă şi abia la sfîrşitul lui august creşte din nou. În timpul acestei perioade se observă o incontestabilă îmbunătăţire a vieţii, dar e greu să apreciezi cît e de mare. Dacă atenţia noastră se îndreaptă, de la muncitorul cu ziua, asupra minerilor, plugarilor sau a turnătorilor, vom găsi salarii mai bune, deşi, în general, sînt destul de mici.

Totuşi, putem da cîteva cifre, destul de variabile, privitoare la aceste întreprinderi. Astfel, într-una din minele de fier de la Terreros, al căror minereu, destul de fărîmicios, se poate sparge cu tîrnăcopul, în timp de iarnă s-a plătit numai 8 reali pentru tona de minereu cărat la gura minei ; pentru a transporta minereul pe ţărm, la o depărtare de 2 kilometri de şes, 9 reali şi jumătate ; în sfîrşit, pentru a-l încărca în bărci şi a-l transporta pe vasele din radă şi pentru chiria bărcilor, de la 5 la 6 reali. Aceste preţuri cresc în mod vădit în timpul secerişului. Exploatările din Sierra de Védar, situate la opt kilometri de portul Garrucha, nu plăteau mai puţin de 35 sau 36 de reali pentru a trimite pe ţărm o tonă de minereu. În Ferreila, unde minereul nu se poate sparge fără dinamită, extracţia costa, în timpul cînd am vizitat mina, aproximativ 15 sau 17 reali tona. Coborîtul din vîrful muntelui, de la o înălţime de 80 de metri, pe plajă, costa 3 reali.

Docherii, care trebuiau să cîntărească minereul şi să-l care la bărci, cîştigau de la 80 la 90 de reali pentru 50 de tone, adică de la 1,60 la 1,80 reali pentru tonă. În sfîrşit, pescarii care manipulau bărcile erau plătiţi cu 2 reali şi jumătate pentru fiecare tonă, dar, ca o excepţie care trebuie menţionată, aceste două categorii de muncitori n-au admis *varada* şi primesc salariul lunar. Cei de pe mare sînt totuşi destul de docili ; în timpul cînd nu sînt angajaţi de mine, pescuiesc şi-şi văd de nevoile lor, în timp ce docherii au un caracter foarte dîrz.

Aceşti oameni provin mai toţi din satele de pe ţărmul mării, care au, am putea spune, un fel de monopol asupra lor. De altfel e greu să concepi o muncă mai grea şi numai o îndelungată obişnuinţă îl poate căli pe muncitor, ajutîndu-l s-o poată îndura. Cu picioarele goale, cu restul corpului abia acoperit, aceşti oameni par nişte adevăraţi sălbatici. Şi au o energie de neînchipuit ; şi, deşi cară toată ziua sarcini grele

de minereu, aleargă pe nisipul fierbinte, intră în apă pînă la jumătate în timp ce restul corpului e supus arşiţei soarelui, par să nu ştie ce-i oboseala ; iar cînd, la ceasul prînzului, se odihnesc, abia-şi dau silinţa să caute un loc la umbră, pentru a se întinde cîteva clipe. Cînd declară grevă — ceea ce se întîmplă totdeauna cînd un mare număr de vase îşi aşteaptă încărcătura — e cu neputinţă să-i înlocuieşti. Minerii nu rezistă nici douăzeci şi patru de ore la o muncă atît de grea. Docherii îşi cunosc puterea şi întotdeauna îşi impun voinţa în astfel de împrejurări. Se poate afirma că sînt singurii muncitori din această parte a Spaniei cu adevărat neînduplecaţi [1]...

Dacă de la examinarea organizării muncii şi a indicelui de salariu trecem la aceea a obiceiurilor, observaţiile vor fi la fel de interesante.

Dacă am vrea să judecăm după acelaşi tipar pe muncitorii din sudul Spaniei cu cei din ţările mai avansate din Europa, am comite o mare

[1] Docheri există însă şi pe coasta răsăriteană a Almeríei. Autorul i-a văzut cărînd piatră pe plaja de la Mesa şi rogoz pe plaja de la Carboneras. La o sută de ani după vizita lui Casimir Delamarre exactitatea descrierii te uluieşte. Un singur lucru nou : acum nu li se permite să facă grevă şi deci nu pot să-şi impună legea. Astăzi salariul de bază este de 35 de pesetas (n.a.).

greşeală. Muncitorii din provincia Almeríei ignorează cu totul năzuinţele şi aspiraţiile muncitorilor din ţara noastră. Ignorează valoarea cuvîntului democraţie, nu ştiu ce înseamnă socialismul şi comunismul ; ca să spunem adevărul, chiar şi cei care muncesc tot anul în mină rămîn tot ţărani. Dacă, după tragerea la sorţi sînt luaţi la armată, spun că merg să-l servească pe rege, nu ţara, pentru ei cuvînt lipsit de sens ; de aceea respectă autoritatea. Totuşi, sînt oameni mîndri şi, deşi se află în cea mai cruntă mizerie, nu dau niciodată dovadă de slugărnicie şi nici de linguşitorie.

O viaţă mai rustică decît a acestor sate nu-şi poate imagina nimeni. Felul climei, organizarea muncii, după cum am arătat mai sus, ca şi absenţa vreunei necesităţi care să fie cu adevărat imperioase, îi scutesc, pe de altă parte, de orice grijă. Sumar îmbrăcat, sobru în hrană, dormind sub cerul liber sau într-o colibă ca vai de ea, te întrebi pe ce-şi cheltuie muncitorul salariul, oricît de mic ar fi el [1]. E uşor de bănuit că întunericul ignoranţei celei mai adînci le învăluie gîndirea.

[1] „Spaniolii sobri ? spune o anecdotă atribuită lui Cánovas ; puneţi-le dinainte o mîncare cu carne şi veţi vedea" (n.a.).

Dar defectele acestor oameni atîrnă la fel de greu ca şi calităţile. Aprig, nestăpînit, muncitorul scoate cuţitul din buzunar pentru orice fleac. De aceea e greu să-l domoleşti şi cînd se vede ameninţat să fie concediat dintr-o mină sau să i se reducă salariul, provoacă scandaluri violente şi chiar bătăi cu vărsări de sînge.

...Acum, după ce am văzut caracterul populaţiei, să ne oprim pentru a-i examina o clipă pe cei ce alcătuiesc vîrfurile societăţii. Fireşte, clasa de sus o formează moşierii, concesionarii de mine importante, cîţiva negustori şi cei care, dintr-o pricină sau alta, depind de guvern.

Felul de-a fi al acestor persoane este extraordinar de deosebit ; astfel, în oraşul Almería poţi întîlni adevăraţi *gentlemen ;* la ţară, dimpotrivă, mulţi oameni foarte bogaţi, chiar şi cei care au o profesiune liberă, rămîn într-o ignoranţă totală. Exemple de asemenea ignoranţă abundă şi sînt aşa de comice că, uneori, dacă ţi-ar fi povestite, te-ai îndoi dacă sînt adevărate sau nu [1]. Personalul medical de la ţară te duce fără voie, printre altele, cu gîndul la *Gil Blas.*

---

[1] Autorul ar putea povesti istorioare tot atît de nostime ; în ceea ce priveşte acei *gentlemen* de care vorbeşte Delamarre, trebuie să mărturisesc că nu i-am văzut nicăieri (n.a.).

Influenţa de care se bucură aceştia depinde pe de-a-ntregul de bogăţia lor. Egalitatea între cetăţeni, proclamată de lege, nu a intrat încă în obiceiuri şi populaţia provinciei Almería continuă să fie supusă bunului plac al unui număr redus de indivizi, care, datorită bogăţiilor sau proptelelor pe care le au la Madrid, sînt adevăraţii stăpîni ai provinciei. Ingeniozitatea populară a dat, în Spania, numele de *cacique* [1] acestei categorii de oameni. Într-adevăr, sînt nişte adevăraţi *caciques*, şefi absoluţi ai regiunii unde se află ; numesc după placul lor pe alcalde, care este totdeauna de condiţie inferioară ; pe judecătorul de pace (este şi unul de district sau municipiu) ; pe funcţionarii guvernului, dacă sînt şi din aceştia prin partea locului. În sfîrşit, cînd sînt şi mai puternici îl desemnează pe administratorul vămilor districtuale şi pe judecătorul unic, care, în fruntea bandei, constituie singur tribunalul de primă instanţă. Aceste influenţe sînt aşa de puternice, încît în provincia Almería sînt mai importante decît partidele care guvernează Spania şi care, în ultimă instanţă, depind de ele.

---

[1] Şef de trib indian, prin extensiune persoană care exercită o influenţă în politica şi administraţia unui sat sau a unei regiuni.

Ajunge să aruncăm o simplă privire pentru a constata că influența precumpănitoare exercitată de acești bogați proprietari se manifestă asupra justiției, vămii, funcționarilor și este în așa fel concepută încît nimeni n-ar putea să i se împotrivească.

...Dacă, lăsînd acest subiect — asupra căruia nu găsim necesar să ne oprim mai mult — vom arunca o scurtă privire asupra organizării justiției, ne vom vedea siliți la o prudentă rezervă.

Dar nu ne vom arăta prea severi cu acești magistrați ai districtelor celor mai înapoiate din Spania. Puține situații sînt, într-adevăr, atît de dificile ca a lor. Obligați să judece cauzele celor care, prin influența lor, sînt stăpîni pe situația și pe propria lor slujbă, cum am putea garanta imparțialitatea lor dacă ținem seama, mai ales, că nu există decît un singur judecător de tribunal și că acest judecător nu este inamovibil ?

Ceea ce putem spune este că, în general, simțul dreptății nu a pătruns încă în spiritul populației de care ne ocupăm. Desigur că nu se recurge la forță ca odinioară, fapt care constituie un indice al progresului și, dacă se comite o nedreptate, se face cel puțin în numele legii.

Pe de altă parte, oricum ar fi judecata, sentința se execută întotdeauna, fiindcă nimănui nu i-ar trece prin minte să țină piept unei hotărîri luate de justiție, chiar în cazul în care ar fi vorba de una greșită. Pe scurt, violența a fost înlocuită prin lege ; dar dreptatea nu domnește încă.

...Dacă am vrea să facem o sistematizare a observațiilor noastre cu privire la provincia Almería, va trebui să spunem că natura a înzestrat această regiune cu mari bogății agricole și miniere și că, pe de altă parte, populația posedă resurse de energie și aptitudinile necesare folosirii acestora. Dar, pentru moment, aceste bogății naturale nu aduc nici un folos, pentru că oamenii nu sînt îndeajuns de avansați pentru a le exploata cum se cuvine. Cauza înapoierii, atît pe plan material cît și pe plan moral, își are originea evidentă în izolare, care, la rîndul ei, generează ignoranța. Înlăturarea izolării, combaterea ignoranței trebuie să fie obiectivele oricărui guvern preocupat să-și refacă țara. Izolarea va dispărea prin crearea mijloacelor de comunicație care duc la dezvoltarea relațiilor comerciale ; ignoranța, prin contactul cu popoarele vecine — ceea ce va da naștere la noi legături — și, de asemenea, prin crearea

de şcoli elementare, destinate învăţării materiilor fundamentale care, la rîndul lor, vor trezi dorinţa de a şti mai mult.

În sfîrşit, o ultimă reformă ar consta în asigurarea de către guvern a independenţei depline a funcţionarilor săi, ceea ce ar aduce un imens serviciu moralităţii publice.

În rezumat, sînt multe — ca să nu spunem totul — de făcut. Dar, este acesta un motiv ca să nu se încerce nimic ? Dimpotrivă, mi se pare că e un motiv pentru a începe fără întîrziere şi a continua cu stăruinţă şi energie opera odată începută.

Sperăm că şi pentru Spania vor luci în curînd zorii unei noi ere, cînd roadele civilizaţiei care, de mulţi ani s-au făcut simţite în centrele cu populaţie mare şi în cîteva regiuni din provinciile din nord, vor ajunge şi în provinciile ei cele mai înapoiate."

CASIMIR DELAMARRE
„La province d'Almeria économique et sociale"
Paris, 1867

„Un marinar cîntă la prora corăbiei. Melodia lui mă duce cu gîndul la viaţa acestor oameni obidiţi şi îmi vine-n minte cîntecul care spune :

Biata femeie a marinarului
trăieşte însoţită cu necazul ;
la piciorul catargului
moartea îi pîndeşte soţul. [1]

Pentru a înţelege toată duioşia acestor versuri, trebuie să fi cutreierat mările şi să le fi îndurat toate toanele.

Să plîngem soarta omului, tristă cu adevărat, căci la toate vîrstele e vrednică de milă, pentru că toate sînt un şir de chinuri.

Încîntător şi variat este peisajul care, din port, ni se desfăşoară în faţa ochilor.

Formînd un unghi cu cheiul măreţ, oraşul începe să se aştearnă spre răsărit, de-a lungul unei plăji largi, pe care valurile murmură neîncetat. Dincolo de chei se află cîteva cariere care furnizează piatră pentru construcţii.

Spre stînga, adică spre Apus, se ridică un munte în vîrful căruia se áflă castelul San Telmo ; pe povîrnişurile din jur urcă, asemenea unor vene de monstru, numeroase bolţi de cărămidă care se termină cu hornurile topitoriilor de plumb.

1

Con qué pena vivirá
la mujer del marinero,
que al pie del palo mayor
tiene pagado su entierro !

11—2458

Pe alt munte, acoperit de smochini, se profilează Alcazaba, adăpostind orașul care se pitulează la poalele ei ; în preajma înălțimii pe care se află fortăreața se mai văd încă frînturi din zidul care înconjura cetatea și turnuri dărăpănate care țineau tot de zid ; toate, pe măsură ce trece timpul, dispar ca să facă loc clădirilor noi și elegante.

În spatele Alcazabei se profilează colina San Cristóbal, împodobită cu turnuri și ziduri care s-au păstrat foarte bine.

Spre centru, orașul urcă, apoi coboară continuîndu-se cu un șir de clădiri din ce în ce mai mici și se termină cu niște căsuțe răzlețe.

O fîșie de culoare verde închis indică șesul ; în planul al doilea privirea ți se lovește de un lanț de munți care se întind spre răsărit formînd Capul Pisicii sau Promontoriul Choridema din vechime, cunoscut mai tîrziu sub numele de Capul Agatei, din cauza belșugului de agate care se găsea în acest loc.

În Almería nu sînt acoperișuri. Casele se termină cu terase la care se ajunge cu ajutorul scărilor ; la capătul acestora se află turnuri mici, peste care se reazemă cupolele ; toate acestea dau impresia unui oraș african. Dacă

o să mai spunem că cele mai multe din clădiri sînt văruite cu alb, asemănarea va fi deplină.

Bogăția minelor, principalul element de care depinde viața acestei regiuni, se observă în tendința de înfrumusețare a orașului ; este remarcabilă repeziciunea cu care apar noi și noi construcții.

Zidul dispare ; străzile noi, mărginite de case frumoase și scunde (sînt rare cele cu două etaje), se ivesc ca prin farmec ; promenadele vechi fac loc altora noi într-un timp scurt, fără mare zarvă și fără neplăceri.

În orașul Almeríei domnește veselia. Nu vei întîlni în ea, după cum am spus, nici monumente mărețe, nici străzi largi, nici clădiri înalte. Numărul locuitorilor nu e mare ; Almería nu e zgomotoasă, nici plină de mișcare, de animație, dar tăcerea ei nu te întristează, iar liniștea ei te face să nu duci dorul zgomotului din alte capitale.

Dar în afara acestor frumuseți, Almería deține titluri care o fac demnă de o mențiune deosebită : caracterul îndatoritor al locuitorilor ei, ospitalitatea și delicatețea cu care se poartă cu străinii ; în ceea ce privește păturile de jos ale societății obiceiurile sînt atît de oneste încît uimește liniștea, buna orînduială și deprinderile

bune ale unor oameni care îndeobşte sînt lipsiţi de instruire şi cînd o au e cu totul incompletă şi netemeinică.

Mai e ceva de adăugat. Femeile din Almería sînt foarte frumoase.

Nu vreau să mă opresc asupra acestui lucru, pentru că oricît de mult aş vorbi, tot ar fi puţin. Mă voi mulţumi să le admir şi voi spune numai :

— Dumnezeu să le binecuvînteze !

AUGUSTO JEREZ PERCHET
Impresii de călătorie, Andaluzia. El Riff, Valencia, Mallorca
(pag. 104, 105, 106, 107—108, 109)
Málaga, Correo de Andalucía (f.a.)

„Următoarea statistică ne va înfăţişa stadiul instruirii în această provincie, în anul 1865 :

BĂRBAŢI

Ştiu să citească dar nu ştiu să scrie .	3.283
Ştiu să citească şi să scrie	23.878
Nu ştiu să scrie şi nici să citească . .	125.600

FEMEI

Ştiu să citească dar nu ştiu să scrie .	3.596
Ştiu să citească şi să scrie	7.096
Nu ştiu să citească şi nici să scrie . .	151.997

Adică un total de 277.597 persoane care sînt lipsite de orice fel de instruire, fapt care arată cît de urgentă este răspîndirea învăţămîntului în această provincie, pentru ca cifra enormă a celor care sînt lipsiţi de cele mai preţioase noţiuni de cultură să se micşoreze."

ENRIQUE SANTOYO
Cronica provinciei Almería
Madrid, 1869
(pag. 16—18)

„Într-o familie de *andaluzieni* din Almería toată lumea munceşte, de la bătrînul care, datorită vîrstei, are nevoie de tihnă şi odihnă, pînă la copilul care abia ştie să vorbească şi să umble ; munceşte atît omul sănătos cît şi cel bolnav, atît cel care are mîinile şi picioarele întregi, cît şi cel beteag, atît bărbatul cît şi femeia. Pentru fiecare, după puterile lui, se găseşte cîte ceva de lucru. *Ratoneras,* cuvînt vulgar care desemnează acest fel de muncă, este definiţia sau descrierea cea mai concisă şi mai sugestivă care li se poate face.

Închipuiţi-vă o gaură de şoarece sau de iepure şi veţi avea idee ce înseamnă munca *andaluzienilor.* Lucruri de dimensiuni rahitice, întorto-

cheate, neregulate ca formă şi aşezare, totdeauna în căutarea *bagatelei* sînt singurele pe care ştiu să le facă... *Ciocanul, două coşuri* şi un *ciur,* iată toate instrumentele necesare găsirii bogăţiei minereului, acolo unde poate fi găsit."

MALO DE MOLINA
Plimbare minieră prin Sierra de Cartagena
(Revista *Cartagena ilustrada,* 8 noiembrie 1871)

II

Două mărturii despre Chanca

La cîţiva kilometri mai jos de Guadix, foarte aproape de Guadix, se află peisajul acesta cugroaznic şi pîrjolit. Trebuie să-l vezi. Nici cuvintele, nici imaginile fotografice nu sînt de ajuns. Pămînt scorojit, ars, uscat, pustiu, ostil omului. Nici urmă de arbore. Pămînt neprielnic ploii. Nu plouă.

N-a plouat de luni de zile. Şi cînd plouă, ploaia este un torent diluvian şi violent, care roade şi mai mult munţii şi care cară la vale tone de piatră şi de lut amestecat cu nisip. Apă nemiloasă care năruie bordeiele şi care zdruncină nervii omului.

Pămîntul, şi asta se vede, nu e tot prost. Într-o vîlcea îngustă vezi iarbă, pădurici de nopali şi de agave. Şi cîte o căsuţă de chirpici, văruită din belşug. Nu demult, un regizor francez, André Cayatte, a avut nevoie de un peisaj saharian pentru un film : „Ochi pentru ochi". L-a găsit pe întinderile din Tabernas. Dar ar fi putut să turneze acele secvenţe în oricare din

aceste locuri care se văd din tren, în drum spre Almería. Te afli în Africa. Africa se află aici. Setea înspăimîntătoare îi gonește pe oameni. Omul e o fantasmă care apare după aceste coline de nisip, în care un fir de iarbă înseamnă o adevărată descoperire. În 1900 Almería — provincia — avea 359.000 de locuitori. În 1940 avea aceeași populație. În 1950, 357.000 de locuitori. Cu o natalitate foarte ridicată. Indicele vital al Spaniei în 1952 — diferența între procentajul de natalitate și cel de mortalitate — a fost de 11,11 la sută. Al Almeríei de 16,76%. În timp ce în Spania, în general, populația a crescut în acești cincizeci de ani cu 50,46% aceea a Almeríei a descrescut cu 0,46%. Populația actuală a Almeríei, după experți, ar trebui să fie de 550.000 de locuitori. În aceeași perioadă la care ne referim, 1900—1950, mai mult de 200.000 de almerieni — mai precis 207.344 — au trebuit să emigreze. Cîteva regiuni au suferit mult din această cauză ; cea din Cuevas de Almanzora, de exemplu, care a pierdut 27.000 de locuitori ; Tabernas 5.000, Sorbas 5.700, Fiñana 4.700. Aproape toată această masă de emigranți s-a îndreptat către alte regiuni din Spania ; în Barcelona sînt aproape 70.000 de almerieni.

„Muncitorul andaluz, îmi spunea nu de mult un industriaș din Barcelona, e cel mai harnic din Spania."

Ce altă soluție le rămîne ? Trebuie să muncească în altă parte, pentru că în Almería nu au ce. Șomajul temporar, înregistrat ca medie în ultimii șase ani, a fost de 16.163 de oameni. Iată diferența venitului „per capita" : Guipúzcoa (cea mai mare din Spania) 22.777 de pesetas, Almería 5.998 pesetas...

Almerienii emigrează și în străinătate. Populația emigrează aproape totdeauna din anumite localități în anumite țări. De pildă, cea din Lubrín încearcă să se ducă în Statele Unite ; cea din Adra în Cuba și Argentina ; cea din Cantoria în Argentina ; cea din Albox în Grenoble ; într-o suburbie a acestui oraș se află 3.000 de almerieni din satul amintit. În ceea ce privește emigrarea în țară, e același lucru. Oamenii din Orín se duc la Reus și Alcoy ; cei din Canjáyar, Illar, Rágol și Instinción la Tarrasa...

Dar omul nu se lasă impresionat prea mult de cifre. Trebuie să și vadă. Să simtă, carne și sînge, și lut, și apă, și suferință. De aceea mă aflu aici, în Chanca, acest munte înspăimîntător

— o parte a Sierrei Gádor — în care se îngrămădesc aproape 20.000 de persoane (Almería, oraşul, avea 80.000 de locuitori în 1958. Din ei 10.000 sînt săraci „lipiţi", iar 17.179 săraci „nevoiaşi", ceea ce însumează un procentaj de 34% de săraci în oraş).

„Ce arhitectură interesantă !" spun turiştii în timp ce-şi scot aparatele *Contax* sau *Leica* pentru a fotografia arhitectura barbară a Chancăi. Interesant ! Da. Un cartier cu 943 de bordeie, 1.600 de cocioabe şi încă alte cîteva căsuţe în care trăiesc 19.000 de locuitori — parohia San Roque, o parohie de iad — dintre care 11.000 sînt nevoiaşi. Nici una din aceste locuinţe nu are closet. Nu există nici un punct sanitar. În Chanca nu trăieşte nici un medic. Nu există paznici de noapte. Nu există o spălătorie publică — numai trei particulare, la care trebuie să plăteşti 1 real pentru kilogramul de rufe — nici cişmele, nici loc pentru adunări. Nu există poştă şi o mare parte din cartier nu are nici electricitate. Nici piaţă ; doar un tîrg în aer liber.

Bordeiele nu sînt ca cele din Guadix, un fel curios de locuinţe în care trăiesc uneori chiar unii oameni mai căpătuiţi. Aici totul este inuman. Într-o singură gaură trăiesc trei familii de

tineri căsătoriţi. În Covarrón — un fel de groapă mai mare — trăiesc adesea, laolaltă, pînă la nouă familii : cincizeci şi trei de persoane. Sînt mai mult de două sute de căsătorii nelegitime. 85% din copiii de la Casa de corecţie regională provin din aceste suburbii. 70% din tineri sînt analfabeţi.

Interesant. Vizitatorilor li se arată Chanca. Uneori sînt împiedicaţi să urce pe „străzi" în sus. Prostituţie, alcoolism, tineri delicvenţi, trahomă, lepră, demenţă, tuberculoză... Am văzut personal cîteva cazuri din aceste boli sociale.

Şi cît te costă să fii sărac ! Cei care vînd în rate iau uneori 14% dobîndă. Sînt societăţi care iau 10% dobîndă pe semestru. Plus 20 sau 25% profitul comercial. Aproape 2.000 din aceste familii trăiesc de pe urma mării. Din ceea ce se pescuieşte se fac două „părţi" : 50% pentru armator şi 50% pentru pescari. Din această ultimă parte se scad 20% pentru căpitanul vasului şi pentru cheltuieli. După două săptămîni de muncă pe mare un om se alege doar cu 2.000 de pesetas.

Chanca — bordeiele şi cocioabele par să urce pe mal în sus, un munte gălbicios, salina. În faţă, marea. Aici peisajul este pur geologic.

Copiii se învîresc prin port, pe la pescării, pe la Barranquillo. Adună ce găsesc. Vreun peşte „şterpelit" din ladă, resturi, ce-o fi. Pentru mulţi oameni toate astea au doar importanţa unei ilustrate. Dar nu se poate trece cu vederea zvonul înăbuşit în legătură cu atîtea vieţi omeneşti nenorocite, strigător la cer.

Chiar eu l-am văzut. Pe Hristos. Trăieşte în Chanca şi se întruchipează, ca prin minune, în fiecare din cele 19.000 de persoane. În ţigănuşii care dănţuiesc, pîntecoşi şi înfometaţi. În fata cu rochia în zdrenţe şi cu roşu în obraji. În bătrînii obosiţi care se încălzesc la soare. În oamenii tineri fără lucru. În femeile care fac zarvă în spălătorii.

Am urcat la Alcazaba. Între străvechile ziduri se iveşte o grădină. Aici, vara, au loc festivităţile prin care sînt sărbătoriţi marinarii străini de pe vapoarele care intră în port. Dar dacă te întorci puţin şi priveşti din partea dreaptă a Alcazabei, vezi că acolo, pitită, bolnavă, înspăimîntătoare, se află Chanca. CONSILIUL ECONOMIC SINDICAL, care s-a ţinut în Almería în 1959, a cerut urgent o mie de locuinţe pentru oamenii din Chanca. Episcopul a obţinut

230.000 m^2 ca să facă locuinţe... cînd va fi să găsească mijloace.

— Pitoresc.

Auzi acest cuvînt şi ţi se întoarce stomacul pe dos. Chanca, Doamne Dumnezeule !

JOSE MARIA PÉREZ LAZANO
O parohie în iad
Revista *Incunable*
Salamanca, septembrie, 1960

Ziarul madrilen Pueblo, *care o ia totdeauna înaintea adevărului, publică la 26 octombrie 1961, articolul pe care-l reproducem în continuare, ca îndrepar şi călăuză pentru cititori.*

Chanca. *Cel mai pitoresc cartier de pescari din lume.* Îmi place Chanca. Ziaristul nu a văzut, ca un om de rea credinţă — care şi-a muiat pana în călimara dispreţului — în acest cartier o racilă socială. Nu am văzut nicăieri în Chanca această categorie de sub-oameni despre care se spune că trăiesc sfîrtecînd muntele. E adevărat, nu-i pădure fără uscături, dar nu aici, unde casele sînt curate ca lamura, unde pereţii sînt de piatră, unde în încăperi sînt radiouri şi balansoare, unde pămîntul din faţa pragului este stropit cu apă proaspătă dintr-o căldare şi unde, pe străzi, pe pămîntul fecio-

relnic se joacă copiii de-a maurii şi creştinii, de-a jandarmii şi hoţii, aşa cum se joacă toţi copiii din lume.

Desigur, sînt încă multe de făcut în Chanca. Mult şi cu paşi mari, dar totuşi nu e momentul să ne sfîşiem hainele de disperare. Pentru că aici, în acest oraş, în acest cartier care se întinde în umbra fortăreţei, trăiesc mulţi pescari şi, cît timp nu se dovedeşte contrariul, pescarii sînt, ca şi muntenii, cei mai nobili oameni din lume.

Chanca e o minune. Aparatul fotografic întîlneşte miracolul efectelor la fiecare colţ. Pe aici de multe ori vine Perceval cu al său „rolly" pe umăr şi cu trepiedul sub braţ. De asemenea, oricare din artiştii care au băut din fîntînile splendidei culori s-au inspirat din acest loc pentru cele mai populare şi mai reprezentative creaţii ale lor.

Chanca nu-şi închide niciodată porţile. Oamenii sînt primitori, oameni de mare, de apă sălcie, de salitră. Oameni gingaşi şi duri, poetici şi analfabeţi, frumoşi şi ursuzi, o lume inedită. Aici se usucă năvoadele în plin soare şi se întind otgoanele pentru pescuit, şi se toarce firul din furca mînuită de oameni desculţi, cu ţigara neagră între dinţi.

Manuel Pimentel, scriitor cu mult simţ literar, bun cunoscător în domeniul temelor sociale, om din Almería, care se duce în fiecare an să locuiască în căsuţa sa de ţară din Tabernas ca să scrie în timpul nopţii avînd alături punciuri bine preparate şi un pachet de ţigări, mi-a mărturisit :

— În Chanca, nepoftiţii n-au ce căuta. Dacă cineva a urîţit cartierul cu ceva, aceştia sînt ţiganii care au venit de prin alte părţi atraşi de căldură şi soare, atraşi de o iarnă blîndă.

Numele Chanca provine de la numele de odinioară al magaziilor pentru pescuitul tonului, unde se strîng instrumentele de pescuit pe mare.

— Aici s-au ridicat odinioară bordeiele familiilor soldaţilor care apărau fortăreaţa.

Istoria Chancăi s-a schimbat. În timpul războiului civil sute de familii au alergat să se ascundă de bombe în acest munte, ciuruit de răni, acolo unde nu ajungea tirul mitralierei.

— Pescarilor, după aceea, le convenea traiul uşor din acest cartier, pentru că aveau marea la un pas şi puteau să-şi vadă bărcile, aşa cum se zice, chiar din pragul uşii.

Lumini violente, de un alb scînteietor, verzi, albastre, roşii şi violete. Aburii umezi ai pămîntului, stropit mereu. Trotuare din ciment

de Portland în fața cîtorva clădiri. Aparat de radio în toate căminele. Mașini de cusut. Femeile brodează pe o canava o auroră boreală de flori și de păsări. Fetele din satele depărtate de mare, în schimb, își țes pe fuste bărci și melci. Dorul de necunoscut.

— Bordeiele au mărimea pe care-o vrem noi. Avem prilejul să facem din casele noastre adevărate palate. Facem exact cîte încăperi dorim.

Pisici negre. Ochii rotunzi, submarini, strălucesc la mirosul plăcut al peștelui proaspăt. Aceasta e o stampă impresionistă. Sorrola ar fi înnebunit în fața acestei litografii a lui Perceval. La ușa a trei bordeie, un anunț scris cu negru : „De vînzare".

— Luați aminte, domnule. Aceste bordeie sînt răcoroase vara și călduroase iarna.

Femei cu șolduri mari. Subțiri în talie și cu picioare vînjoase. Pescărițe cu ochi de algă. Gură mare, profil bine conturat, cînd vorbesc gesticulează. Străjile din Almería vin pînă în Chanca în fiecare după-amiază ca să-și ducă logodnicele la bufetul din port în care se servesc midii, sau la intrarea Purchenei ca să ia un punci sau o bere și crevete.

— Și Silva ? Și amiralul ?

— Silva nu știm unde este. Pe amiral l-au dus la casa de nebuni.

Amiralul, un om ieșit din comun. Și-a așezat căsuța albă lîngă mare, în partea cea mai de jos a Chancăi, acolo unde pătrund valurile în zilele furtunoase, între pîntecele vapoarelor portocalii, care se mai construiesc încă, în port, ca obiectele de artizanat, cu mîna. Amiralul și-a umplut căsuța cu cutii de conserve, cu busole, cu roze ale vînturilor și semnalizatoare de flux și reflux. Moriști și pălării de paie. I se spunea amiralul acestor locuri și poate că l-au închis pentru că voia să năvlosească vreun vapor spre vreo insulă necunoscută din Peloponez.

Piatră ponce. Munte gălbui. Albastru. Roșu. „Culorile cele mai violente, ca o casă să se deosebească de alta." „Chiar dacă uneori nu au bani de pîine, tot își văruiesc bordeiele din belșug."

Școli, licee. O firmă anunță ajutorul *Caritas*. Ceea ce e rău în Chanca din Almería e literatura. Mult Goytisolo. Unde este pata trandafirului ?

„Unii povestesc că tot mai sînt căsătorii nepermise în Chanca, după romanticul și brutalul procedeu al țiganilor lui Lorca, a celor cu gură de tuberoză și al marinarilor din Cádiz. Sînge

12 2458

în cele patru colțuri ale batistei. «Pata trandafirului.»“

Nici un singur strigăt la nuntă. Poate numai al copiilor din jurul rochiei albe a miresei și al ochilor scînteietori al noului stăpîn al casei. Un bordei mai sus și urcușul pînă la el. Asta-i tot.

Coborîm pînă la largul bulevard cu palmieri, care se întinde de-a lungul mării, acolo unde stau grămadă lăzile cu struguri care, poate, chiar în această dimineață vor fi îmbarcate pentru India.

Chanca este splendidă pe piedestalul ei înalt. Trec niște copii duși de mînă de mamele lor ; în mînă au un far marinăresc în miniatură. Sînt bronzați, au căpătat culoarea aurului. Au ochii frumoși, albaștri. Poate că în această privire limpede se oglindește clar orizontul acestui cartier de pescari care înnebunește fotometrele celor mai pricepuți reporteri din lume : „Acesta este unul din cele mai luminoase colțuri de pe pămînt“.

Pentru că această generație a înlăturat aproape cu totul năpasta tragică a trahomei.

III

Documente

1

Populația Almeríei

1595 (primul an din care s-au păstrat documente)	115.896
1790	177.747
1864	315.450
1900	359.000
1950	357.000
1961	355.201

2

Ca dovadă a acestor date generale și în numele unor principii fundamentale, găsesc potrivit să adaug cele trei articole ale comunicării care, sub titlul *Dreptul la emigrare,* au fost prezentate de don Arturo Núñez-Samper, membru al reprezentanței sindicale.

1. Dreptul la emigrare este un drept natural derivat din personalitatea liberă a omului.

2. Acest drept nu poate suferi alte îngrădiri decît acelea care să contribuie la garantarea va-

lidităţii, fără a se prejudicia dreptul celorlalţi. Pentru aceasta statul va efectua controlul necesar al emigranţilor, va stabili măsuri de protejare a acestora, atît în ţară cît şi în străinătate, prin acordurile corespunzătoare sau un tratat internaţional etc.

3. Recunoaşterea acestui drept ar trebui să apară în constituţia statului spaniol.

MUNDO HISPANICO

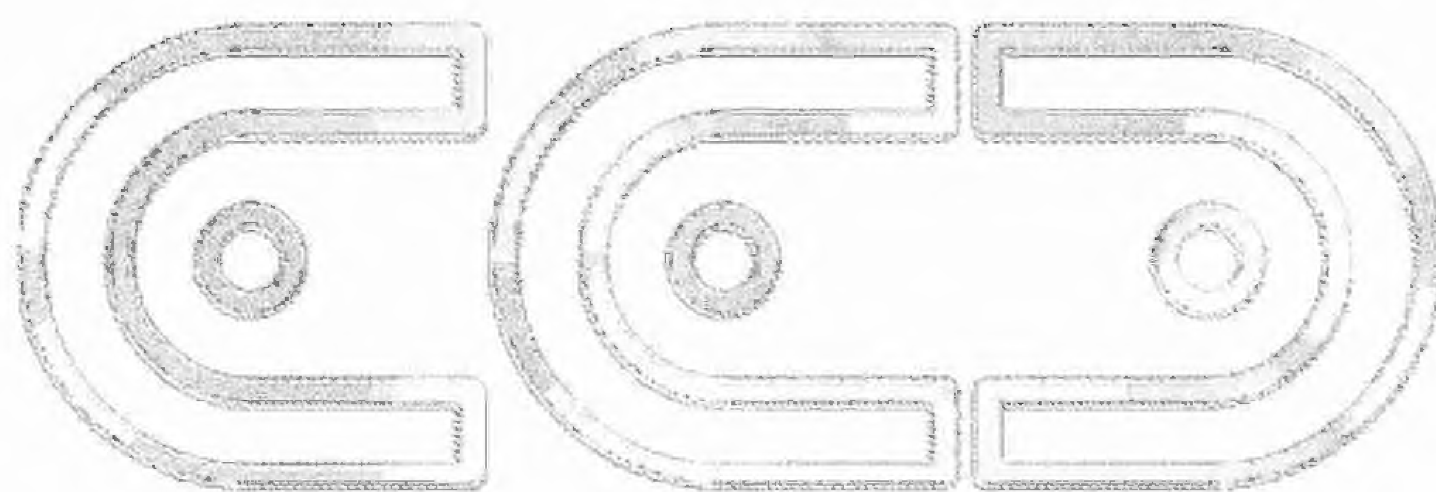
CUPRINSUL

Redactor responsabil: CONSTANȚA TĂNĂSESCU
Tehnoredactor: AUREL BUCUR

Dat la cules 23. 11. 1964. Bun de tipar 16. 01. 1965. Apărut 1965. Tiraj 20 135 Ex. broşate. Hîrtie tipar înalt ediţii maş. de 63 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 5,60. Coli tipar 5,75. Planşe tipo 6 A. nr. 16.384. C.Z. pentru bibliotecile mari 86. C.Z. pentru bibliotecile mici 85—31=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", str. Grigore Alexandrescu Nr. 93—95
Bucureşti R.P.R. — comanda nr. 2458.

Scanare și prelucrare digitală

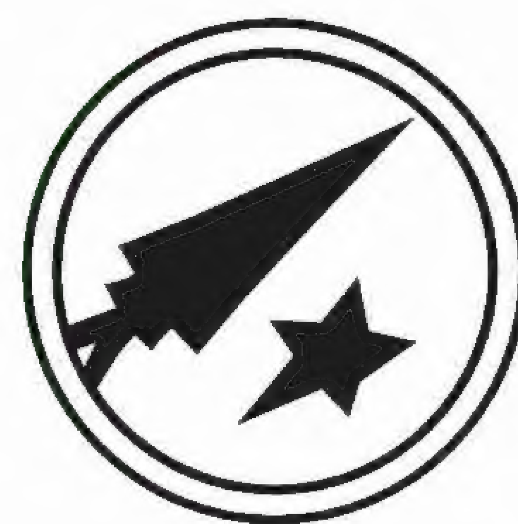

de

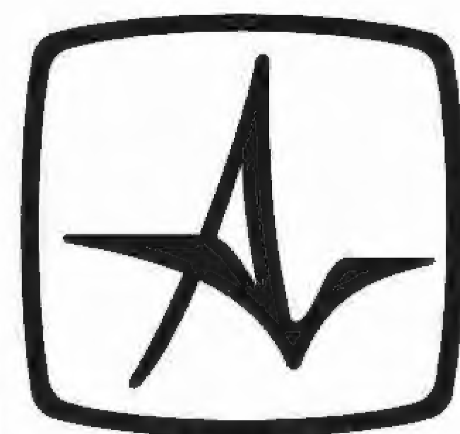
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

